

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

EGLĖ VILIMAITĖ
CIVILINĖS TEISĖS SPECIALIZACIJA
(KODAS 62401S111)

UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMAS LIETUVOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė – lekt. Jurgita Petkutė

Konsultantė – lekt. dr. Laura Gumuliauskienė

Vilnius, 2010

TURINYS

IVADAS.....	3
1. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMO IR JO PRIPAŽINIMO SAMPRATA.....	7
1.1. Užsienio arbitražo sprendimo samprata	7
1.2. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo samprata.....	13
1.3. Galutinio ir tarpinio (procesinio) užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo problema	16
2. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS.....	21
2.1. Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą reglamentuojantys teisės šaltiniai.....	21
2.2. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo tvarka Lietuvoje	26
3. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO PROBLEMATIKA LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE.....	34
3.1. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų, kuriuos turi įrodyti atsakovas, taikymo problemos Lietuvos teismų praktikoje	36
3.2. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų, kuriuos teismas privalo patikrinti ex officio, taikymo problemos Lietuvos teismų praktikoje	43
3.3. Kitos užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo problemos Lietuvos teismų praktikoje.....	58
IŠVADOS.....	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA.....	70
SUMMARY.....	71

IVADAS

Temos aktualumas. Arbitražas šiuolaikinėje teisės teorijoje, praktikoje bei kasdieniniame gyvenime gali būti suprantamas įvairiai, tačiau pirmiausia tai yra specialus civilinių santykių subjektų ginčų sprendimo būdas. Šalys gali susitarti, kad jų ginčas bus sprendžiamas ne kreipiantis į nacionalinius teismus, o vienu iš alternatyvių ginčo sprendimo metodų – arbitražu. Šalių ginčą išsprendus arbitražiniame teisme yra priimamas arbitražo sprendimas.

Arbitražo sprendimai, remiantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹ (toliau – CPK) 584 straipsnio 1 dalies 1 punktu yra vykdytini dokumentai, tačiau užsienio arbitražo sprendimas vykdytinu dokumentu tampa tik tuomet, kai jis iš pradžių pripažįstamas ir tuomet leidžiamas vykdyti Lietuvoje (CPK 584 str. 1 d. 5 p., 813 str. 1 d. 2 p., 3 p.). Taigi užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas yra būtina sąlyga tam, kad būtų galima priversti pralaimėjusiąją šalį įvykdyti arbitražo sprendimą tuo atveju, jeigu kitoje valstybėje priimtas sprendimas yra nevykdomas, o turtas, iš kurio gali būti išieškoma, yra Lietuvoje. Nepripažintas užsienio arbitražo sprendimas Lietuvoje neturi jokios teisinės galios ir gali būti įvykdytas tik gera pralaimėjusios šalies valia.

Šiame darbe gilinamasi būtent į užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą, jo reglamentavimą, taikomas procedūras bei nepripažinimo pagrindus, kaip esminę sąlygą šių sprendimų vykdymui Lietuvoje. Taigi bus aiškiai išskirta „užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo“ sąvoka, o „užsienio arbitražo sprendimų vykdymo“ klausimai nebus plačiau analizuojami.

Be to, užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas Lietuvoje svarbus ne tik tais atvejais, kai reikia realaus turto išreikalavimo, tačiau ir tada, kai laimėjusi ginčą šalis siekia užsitikrinti, kad tapatus ginčas dar kartą nebūtų nagrinėjamas teismuose. Lietuvoje pripažintas užsienio arbitražo sprendimas įgyja tokią pačią teisinę galią kaip ir įsiteisėjęs teismo sprendimas.

Pagrindinis teisės aktas, kuriuo remiantis, tiek Lietuvoje, tiek ir kitose pasaulio valstybėse² pripažįstami arba atsisakomi pripažinti užsienio arbitražo sprendimai, yra Jungtinių Tautų 1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – Niujorko konvencija, Konvencija). Lietuvos Respublikos Seimas 1995 m.

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36 – 1340.

² UNCITRAL internetiniame puslapyje pateikiamas prie Niujorko konvencijos prisijungusių valstybių skaičius // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html; prisijungimo laikas: 2010-10-19.

sausio 17 d. nutarimu Nr. I-760³ ratifikavo Niujorko konvenciją ir tokiu būdu Lietuva tapo šios Konvencijos dalyve. Ratifikavusi šią tarptautinę sutartį Lietuva įsipareigojo gerbti ir pagrindinę jos idėją – „nacionalinis teismas negali atsisakyti panaudoti savo valdžios įgaliojimų įgyvendinti arbitražo sprendimą vien dėl to, kad arbitražo sprendimas buvo priimtas užsienyje arba nors priimtas ir teismo valstybėje, bet dėl kokių nors priežasčių *ipso jure* nelaikomas nacionaliniu arbitražo sprendimu.“⁴

Lietuvos Respublikos teismų įgaliojimai arbitražo srityje ir kiti su arbitražu susiję santykiai yra taip pat reglamentuojami 1996 m. priimtu Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymu⁵ (toliau – Komercinio arbitražo įstatymas, KAI), pareiškimo dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo nagrinėjimo procesui ypač reikšmingas CPK bei Lietuvos Respublikos teismų įstatymas⁶.

Svarbu ir tai, kad užsienio arbitražo sprendimai gali būti nepripažinti tik esant bent vienam iš baigtinio sąrašo pagrindų, įtvirtintų Niujorko konvencijos V straipsnyje. Būtent šių pagrindų taikymas nacionalinėje teismų praktikoje tampa esminiu veiksniu, lemiančiu užsienio arbitražų sprendimų realų įgyvendinimą, ginčo laimėjusios šalies teisių galutinį įvykdymą.

Niujorko konvencijos reikšmė yra neginčytina ir reikia sutikti, kad būtent nuo Konvencijos taikymo priklauso, ar bus pasiektas tikslas – garantuoti tarptautinio arbitražo efektyvumą. Vadinasi, Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo srityje turi lemiamos įtakos, ar Lietuva tarptautiniame versle bus vertinama, kaip palanki ar nepalanki arbitražui, o kartu ir verslo santykiams valstybė.

Darbo tikslas nėra išsamiai aptarti visą teismų praktiką ar pateikti išsamią nepripažinimo pagrindų analizę, todėl daugiausiai dėmesio kreipiamą į konkrečias ir, autorės nuomone, esmines Lietuvos teismų praktikos problemas nagrinėjant bylas dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo. Darbe bus analizuojamos 2007 – 2010 metų Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartys dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo, aptariamose pastebėtos esminės problemos. Senesne teismų praktika remiamasi tik atskirais klausimais.

Temos naujumas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuota „LR teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“, kurioje buvo apibendrinta tik labai negausi tuo metu buvusi teismų praktika užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo srityje. 2006 metais žurnale *Justitia* buvo išspausdintas V.Mikelėno straipsnis „Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų

³ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I – 760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 10 – 208.

⁴ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 275.

⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 39 – 961.

⁶ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46 – 851.

praktika“, paminėtinas ir dar senesnis V.Mikelėno ir G. Domino vadovėlis „Tarptautinis komercinis arbitražas“. Nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgos praėjo lygiai dešimt metų – teismų praktika tapo kur kas gausesnė (laikotarpiu nuo 2007 iki 2010 metų priskaičiuotina apie 40 bylų), tačiau nei bylų dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo nagrinėjimo procesas, nei nepripažinimo pagrindų taikymas Lietuvos teismų praktikoje pagal Niujorko konvenciją didesnio teisės mokslininkų dėmesio kol kas nesusilaukė.

Niujorko konvencija plačiai analizuojama užsienio autorių J.Van den Berg, A.Redfern, M.Hunter, J.D.M.Lew, L.A.Mistelis, S.M.Kroll ir kt. darbuose, kurie išleidžiami atskiromis knygomis tarptautinio komercinio arbitražo tema, spausdinami Journal of International Arbitration žurnale, taip pat ICC Tarptautinio arbitražo teismo biuleteniuose, apžvalgose bei kituose leidiniuose.

Tyrimo problema. Atsižvelgiant į tai, kas nurodyta aukščiau, darytina išvada, kad nei užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procesas Lietuvos Respublikoje, nei Lietuvos teismų praktika taikant Niujorko konvenciją bei nacionalines teisės normas nebuvo plačiau analizuota ir apibendrinta. Tokiu būdu nėra aptartos ir užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo Lietuvos Respublikoje problemos, kylančios tiek dėl procesinių klausimų, tiek ir dėl Niujorko konvencijos V straipsnio nepripažinimo pagrindų taikymo. Taip pat svarbu įvertinti, ar Lietuvos teismų praktika atitinka ilgametę tarptautinę Niujorko konvencijos taikymo praktiką.

Magistro baigiamojo darbo objektas. Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo teisinis reglamentavimas, pripažinimo procesas bei Lietuvos Respublikos teismų praktika užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo srityje.

Magistro baigiamojo darbo dalykas. Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo Lietuvos Respublikoje teoriniai ir praktiniai aspektai.

Magistro baigiamojo darbo tikslas. Kompleksiškai išnagrinėti tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą, taikymo praktiką Lietuvos Respublikos teismų praktikoje, atskleisti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūros ypatumus Lietuvos Respublikoje.

Siekiant šio tikslo, magistro baigiamojo darbo autorė kelia tokius **uždavinius**:

- 1) išanalizuoti arbitražo sprendimo, užsienio arbitražo sprendimo, užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo sampratą Lietuvos Respublikoje;
- 2) išanalizuoti užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo teisinį reglamentavimą, jo principus bei ypatumus Lietuvos Respublikoje;
- 3) remiantis tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, doktrina, teismine praktika, išanalizuoti užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo procedūrą Lietuvos Respublikoje ir apibrėžti pagrindines problemas;

4) išanalizuoti užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų taikymo praktiką Lietuvos Respublikos teismų praktikoje.

Magistro baigiamojo darbo hipotezė. Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą reglamentuojančios tarptautinės ir nacionalinės teisės normos yra nuosekliai bei tinkamai įgyvendinamos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Plačiausiai taikomas lyginamasis metodas lyginant ir vertinant skirtingas mokslines nuomones, mokslines koncepcijas pirmojoje ir antrojoje magistro baigiamojo darbo dalyse, taip pat analizuojant teorijos ir praktikos ryšį iš dalies antrojoje ir trečiojoje šio darbo dalyse. Lingvistinis metodas taikomas siekiant išsiaiškinti teisės normų prasmę įstatymų tekste. Sisteminis analizės metodas naudojamas siekiant išsiaiškinti teisės aktų ar atskirų teisės normų tarpusavio santykį bei sisteminio taikymo galimybes. Loginis metodas taikomas formuluojant apibendrinamąsias išvadas. Dokumentų analizės metodas taikomas siekiant išsiaiškinti tyrimo objekto teisinio reguliavimo ypatumus. Siekiant atskleisti užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo praktinio įgyvendinimo problemas buvo panaudota Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtų bylų kiekybinė ir kokybinė analizė.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dalys, suskirstytos į poskyrius, ir išvados. Darbo pabaigoje pateikiamos darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei naudotos literatūros sąrašas.

1. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMO IR JO PRIPAŽINIMO SAMPRATA

Priežasčių pasirinkti ginčo sprendimą arbitraže yra įvairių, tačiau empiriniai tyrimai⁷, analizavę priežastis, lemiančias didėjantį tarptautinio arbitražo populiarumą, vienu iš esminių privalumų nurodo galimybę eksteritorialumu nepasižyminčius arbitražo sprendimus pripažinti daugiau nei 140 valstybių, remiantis Niujorko konvencija, ir tokiu būdu juos įvykdyti kitoje nei arbitražo vieta valstybėje.

Ne visi užsienio arbitražo priimti dokumentai Lietuvoje yra pripažįstami Niujorko konvencijos pagrindu – tiek Konvencija, tiek Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnio 1 dalis, tiek ir CPK 809 straipsnis šiam dokumentui kelia tokius reikalavimus: (i) arbitražo priimtas dokumentas turi būti arbitražo sprendimas ir (ii) arbitražo sprendimas turi būti laikomas užsienio arbitražo sprendimu.

Atsižvelgiant į šiuos reikalavimus, pirmiausia šioje darbo dalyje bus siekiama atskleisti *arbitražo sprendimo* ir *užsienio arbitražo sprendimo* sąvokas.

Nustačius šias sąvokas, toliau bus analizuojama užsienio arbitražo sprendimo *pripažinimo samprata*, trumpai bus aptariamas jos atskyrimas nuo užsienio arbitražo sprendimo *vykdymo sąvokos*.

Galiausiai bus aptariama specifinė teisės doktrinos diskusija, ar Niujorko konvencija gali būti taikoma tik galutiniams užsienio arbitražo sprendimams, ar ir negalutinių sprendimų rūšims, visų pirma, tarpiniams (procesiniams) sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

1.1. Užsienio arbitražo sprendimo samprata

Pasirinkdamos ginčo nagrinėjimą arbitražu, nepriklausomai nuo to, ar arbitražas yra institucinis, ar sudarytas *ad hoc*, šalys tikisi, kad arbitražinio proceso rezultatas bus galutinis ir šalis privalomas arbitražo sprendimas. Vis dėlto į klausimą, kokius reikalavimus turėtų atitikti užsienio arbitražo priimtas dokumentas, kad jis galėtų būti laikomas **arbitražo sprendimu**, nėra taip paprasta atsakyti.⁸

Lietuvos įstatymuose arbitražo sprendimo sąvoka nėra įtvirtinta: Komercinio arbitražo įstatymo 32 straipsnis vadinasi „Arbitražinio teismo sprendimas“, tačiau jame nustatomos

⁷ Moses M.L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. - Niujorkas: Cambridge University Press, 2008. P. 3.

⁸ Van der Berg J. New York Convention of 1958: Refusals of Enforcement // ICC International Court of Arbitration Bulletin. 2007, Nr. 2(18). P. 39.

procedūrinės sprendimo priėmimo taisyklės, tačiau nėra „arbitražo sprendimo“ sąvokos apibrėžimo. Arbitražo sprendimo sąvokos nepateikia nei Niujorko konvencija, nei UNCITRAL pavyzdinis įstatymas dėl tarptautinio komercinio arbitražo⁹. Taigi arbitražo sprendimo sąvoką apibrėžti tenka teismų praktikai bei teisės doktrinai. Teisės moksle dažniausiai arbitražo sprendimas yra suprantamas kaip arbitražo, kaip savarankiško ginčų sprendimo organo priimtas teisės normų taikymo konkrečiu atveju aktas, kuriuo šalių ginčas arba kitas materialinis ar procesinis klausimas išsprendžiamas iš esmės.¹⁰

Iš doktrinoje pateikto apibrėžimo darytina išvada, kad arbitražo sprendimo, kaip, beje, ir teismo sprendimo (CPK 259 str. 1 d.) vienas iš požymių yra tarp šalių kilusio ginčo išsprendimas iš esmės – vadinasi, arbitražinė byla turi būti užbaigiama. Remiantis analogija su civiliniu procesu teisme¹¹, manytina, kad arbitražinės bylos užbaigimas reiškia proceso, kurio metu šalių susitarimo ir procesą reglamentuojančių dokumentų tvarka buvo sprendžiama dėl pareikštų reikalavimų pagrįstumo, pabaigą. Tuo tarpu reikalavimų išsprendimu iš esmės turėtų būti laikomas galutinis visų byloje esančių įrodymų ištyrimas, jų įvertinimas ir galutinio arbitražinio teismo sprendimo įforminimas dokumente, kuriuo ieškinį (priešieškinį) arbitražinis teismas patenkino visiškai, iš dalies arba atmetė, t. y. arbitražinis teismas visiškai ir galutinai išsprendė byloje pareikštus reikalavimus.

Vis dėlto arbitražinio teismo priimami sprendimai gali būti ne tik galutiniai, kuriais iš esmės išsprendžiami tarp šalių kilę ginčai, tačiau ir kitų rūšių sprendimai. Paprastai teisinėje literatūroje išskiriamos tokios arbitraže priimamų sprendimų rūšys:

a) galutinis sprendimas (angl. *final award*) – tai yra sprendimas, kuriuo arbitražas išsprendžia šalių ginčą iš esmės. Priėmus galutinį sprendimą, baigiasi ir arbitražinio teismo įgaliojimai, t.y. arbitražinis teismas netenka savo jurisdikcijos ir, nepaisant kai kurių išimčių, neturi teisės galutinio sprendimo peržiūrėti, taisyti ar aiškinti.¹² Toks sprendimas yra šalims privalomas ir turi būti jį nedelsiant vykdomas. Pažymėtina, kad galutinis sprendimas sukelia esmines teises pasekmes: pirmiausia pralaimėjusioji šalis, nors ir labai ribotais procesiniais pagrindais, turi teisę tokį sprendimą skųsti ir siekti, kad arbitražinio teismo sprendimas būtų panaikintas, iš kitos pusės, ginčą arbitraže laimėjusioji šalis gali stengtis, kad galutinis arbitražo sprendimas būtų pripažintas ir leistas vykdyti valstybėje, kurioje atsakovas turi turto, ar kitoje ieškovo dėl kokių nors priežasčių pasirinktoje valstybėje;

⁹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, with amendments as adopted in 2006 // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html; prisijungimo laikas: 2010-10-10.

¹⁰ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 233.

¹¹ Vėlyvis S., Bolzanas D. Užbaigta byla kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje sąlyga // Socialinių mokslų studijos. 2009 Nr. 2(2). P. 248.

¹² Moses M.L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. - Niujorkas: Cambridge University Press, 2008. P. 180 - 181.

b) tarpiniu (procesiniu) arba preliminariniu sprendimu arbitražas sprendžia ne šalių ginčą iš esmės, o kitus procese iškilusius klausimus. Dažniausiai tokiu sprendimu išsprendžiami arbitražo jurisdikcijos, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ar kiti procesiniai klausimai;

c) daliniu sprendimu arbitražas išsprendžia ne visą, o tik dalį ginčo, ypač kai sudėtingame ginče yra keli ieškovo reikalavimai, tačiau atsakovas ne visus juos ginčija. Tokie reikalavimai gali būti išsprendžiami priimant dalinį sprendimą, o likę reikalavimai išsprendžiami priimant galutinį sprendimą.¹³ Atsižvelgiant į tai, kad arbitražinis procesas, be kitų reikalavimų, turi būti ir operatyvus, dalinis sprendimas leidžia dalį šalių ginčo išspręsti greičiau;

d) susitarimo sprendimas (angl. *consent award*) arbitražinio teismo priimamas tais atvejais, kai ginčo šalims dar iki galutinio sprendimo priėmimo pavyksta susitarti dėl ginčo sureguliuavimo¹⁴. Be abejonės, šalims nėra prasminga savo susitarimo įforminti arbitražinio teismo susitarimo sprendimu, jeigu susitarimo pasirašymo metu jau yra įvykdytos visos prievolės, sumokėtos visos mokėtinos sumos. Vis dėlto, jeigu susitarimo sudarymo metu nėra įvykdyti visi įsipareigojimai, vertėtų šalių sudarytą susitarimą (taikos sutartį) įforminti kaip arbitražinio teismo sprendimą. Svarbu tai, kad vienai iš šalių nevykdant geranoriškai sudaryto susitarimo dėl ginčo sureguliuavimo, tai būtų laikoma sutarties pažeidimu, kuris turėtų būti įrodytas teisme, tuo tarpu susitarimą įforminus arbitražinio teismo sprendimu, jis galėtų būti be jokių išankstinių papildomų procedūrų pripažįstamas ir leidžiamas vykdyti, remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis.¹⁵

e) arbitražinio teismo sprendimas už akių (angl. *default award*) priimamas, kai arbitražiniame procese nedalyvauja viena iš proceso šalių. Jeigu atsakovas nedalyvauja procese, nors ir buvo tinkamai informuotas, arbitražinis teismas gali priimti ieškovui naudingą sprendimą už akių. Vis dėlto pripažįstama, kad toks sprendimas arbitražinio teismo turi būti priimamas prieš tai įvertinus visus turimus įrodymus ir išanalizavus argumentus. Manytina, kad vykdytinas bus tik toks arbitražinio teismo sprendimas, kuris bus tinkamai motyvuotas, jame bus aiškiai nurodytos sprendimo priėmimo priežastys bei informacija apie tinkamą atsakovo informavimą apie arbitražinį nagrinėjimą.¹⁶

Arbitražinio teismo sprendimas privalo atitikti šalių susitarimą, pasirinkto arbitražo taisyklės (reglamentą) ir taikytiną teisę. Kai kurie privalomi turinio ir formos reikalavimai gali būti nustatyti arbitražinį procesą reguliuojančiuose dokumentuose, pavyzdžiui, UNCITRAL arbitražo taisyklės numato, kad arbitražinio teismo sprendimas turi būti rašytinis, galutinis ir

¹³ Dominas G, Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 233 – 234.

¹⁴ UNCITRAL taisyklių 34(I) straipsnis, ICC taisyklių 26 straipsnis, UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 30 straipsnis.

¹⁵ Moses M.L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. - Niujorkas: Cambridge University Press, 2008. P. 183.

¹⁶ Ten pat.

šalis įpareigojantis, motyvuotas, pasirašytas arbitrų, nurodyta sprendimo priėmimo vieta, data, paskelbtas ginčo šalims¹⁷, taip pat gali būti ir kiti reikalavimai, būdingesni kai kurioms atskiroms valstybėms (pavyzdžiui, reikalavimas sprendimą registruoti). Taigi arbitražinis teismas privalo užtikrinti, kad priimtas sprendimas atitiktų visus jam keliamus reikalavimus. Jeigu nesilaikoma reikalavimų, nustatytų arbitražo sprendimo formai ir turiniui, arba pažeista sprendimo priėmimo tvarka, sprendimas gali būti vėliau nepripažįstamas ir nevykdomas (Niujorko konvencijos V str.).

Kaip jau buvo minėta anksčiau, viena iš pagrindinių priežasčių rinktis tarptautinį komercinį arbitražą yra galimybė priimtą arbitražo sprendimą pripažinti ir įvykdyti valstybėje, kurioje yra sprendimą geranoriškai nevykdančios šalies turtas. Dažniausiai arbitražo sprendimai pripažįstami remiantis Niujorko konvencijos nuostatomis (kiti pripažinimo pagrindai bus analizuojami tolimesnėse darbo dalyse). Būtent Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalyje, apibrėžiančioje Konvencijos taikymo sritį, nustatyta, kad ši Konvencija taikoma pripažinimui ir vykdymui arbitražo sprendimų, priimtų kitos valstybės teritorijoje, o ne tos valstybės, kurios prašoma pripažinti ir vykdyti tokius sprendimus, dėl ginčų, kurių pusės gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. Ji taip pat taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir vykdyti.¹⁸ Taigi galima daryti išvadą, kad pagal Niujorko konvenciją **užsienio arbitražo sprendimais** laikytini:

- i. sprendimai, priimti kitos valstybės teritorijoje nei valstybė, kurioje prašoma pripažinti ir leisti vykdyti sprendimą ir
- ii. sprendimai, kurie dėl kokių nors priežasčių nelaikomi vidaus sprendimais valstybėje, kurioje prašoma juos pripažinti ir leisti vykdyti.

Taigi iš Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalies formuluotės galima daryti išvadą, kad šios Konvencijos pagrindu yra pripažįstami ne vidaus (užsienio) arbitražų sprendimai. Vis dėlto, kokių arbitražų sprendimai laikytini užsienio sprendimais Konvencija nenustato – nurodo tik vienintelį teritorinį kriterijų, t.y. visais atvejais sprendimai laikomi užsienio arbitražo sprendimais, jeigu jie buvo priimti kitoje valstybėje nei valstybė, kurioje prašoma pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimą. Visi kiti atvejai, kada reikalingas arbitražinio teismo sprendimo pripažinimas, t.y. kada arbitražas yra laikomas nevidaus sprendimu, reglamentuojami susitariančių valstybių nacionalinėmis teisės normomis.

Lietuvos teisės aktuose nėra apibrėžta, kokie sprendimai laikytini nevidaus sprendimais Lietuvos Respublikoje. Paprastai, vidaus sprendimas (angl. *domestic awards*) laikomi

¹⁷ UNCITRAL Arbitration Rules //

http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration.html; prisijungimo laikas: 2010-10-15.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I – 760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 10 – 208.

pripažinimo valstybės arbitraže priimti sprendimai nepriklausomai nuo to, ar arbitražas tarptautinis, ar nacionalinis.¹⁹ Vis dėlto nesant aiškaus reguliavimo, atskiriančio „vidaus arbitražo“ ir „nacionalinio arbitražo“ sąvokas, negalima daryti vienareikšmės išvados, kad Lietuvoje apibrėžiant užsienio arbitražo sprendimą vadovaujamasi tik teritoriniu kriterijumi.

Komercinio arbitražo įstatymo 2 straipsnyje apibrėžiama, kad nacionalinis komercinis arbitražas yra arbitražas, kurio metu sprendžiami ginčai tarp Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, išskyrus ginčus, numatytus šio įstatymo 4 straipsnyje. Atvejais, kai komercinis arbitražas yra pripažįstamas tarptautiniu, nurodyti Komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnyje. Arbitražas yra tarptautinis, jeigu:

1) ginčo šalių komercinės įmonės sudarant arbitražinį susitarimą buvo skirtingose valstybėse;

2) arbitražo vieta, jeigu ji nurodyta arbitražiniame susitarime ar aptarta koku nors kitu ji atitinkančiu būdu, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;

3) vieta, kurioje turi būti įvykdyta didelė dalis prievolių, kylančių iš šalių komercinių santykių, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;

4) vieta, labiausiai susijusi su ginčo dalyku, yra už valstybės, kurioje šalys turi savo komercinių įmonių, ribų;

5) šalys susitarė, kad arbitražinio susitarimo dalykas yra susijęs daugiau nei su viena valstybe;

6) viena ar abi ginčo šalys yra Lietuvos ūkio subjektai, į kuriuos investuotas užsienio kapitalas.

Komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytu atveju:

1) jeigu šalis turi daugiau kaip vieną komercinę įmonę, tai komercine laikoma ta įmonė, kuri daugiausia susijusi su arbitražiniu susitarimu;

2) jeigu šalis neturi komercinės įmonės, tai ja laikoma šalies nuolatinė gyvenamoji vieta.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytą sąrašą atvejų, kada remiantis nacionaliniais Lietuvos Respublikos aktais laikoma, kad arbitražinis sprendimas nėra nacionalinis (KAI 2 str., 4 str.), galima ir tokia išvada, kad tarptautinio komercinio arbitražo sprendimai, nors ir priimti Lietuvos Respublikos teritorijoje, turėtų būti pripažįstami remiantis Niujorko konvencija ir tik tuomet leidžiami vykdyti. Su tokia išvada sutinka V.Mikelėnas, pažymėdamas, kad „pripažinimo procedūrą gali tekti taikyti net Lietuvos teritorijoje priimtam arbitražo sprendimui, jeigu arbitražas, pagal Komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnį, yra tarptautinis, nes minėtame

¹⁹ Lew J.D.M., Mistelis L.A., Kroll S.M. Comparative International Commercial Arbitration. - Haga, Londonas, Niujorkas: Kluwer Law International, 2003. P. 691

straipsnyje tarptautinis arbitražas suprantamas labai plačiai²⁰. Taip pat reiktų paminėti, kad prieš dešimt metų priimtoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalgoje²¹ išsakyta priešinga nuomonė: „Užsienio arbitražo sprendimu pagal Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalį laikytinas arbitražo sprendimas, priimtas ne Lietuvos, o kokios nors kitos valstybės teritorijoje. Vadinas, arbitražo sprendimui, priimtam Lietuvos teritorijoje, pripažinimo procedūra nereikalinga ir Niujorko konvencija netaikoma, nors arbitražas ir būtų tarptautinis pagal kitus kriterijus, nustatytus Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 4 straipsnyje“. Šiuo atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, cituodamas Niujorko konvenciją išskyrė tik teritorinį kriterijų, tačiau nevertino antrojo aspekto – kada Lietuvoje arbitražo sprendimai, nors ir priimti Lietuvos Respublikos teritorijoje, nėra laikomi vidaus sprendimais. Taigi šiuo metu galiojantis Komercinio arbitražo įstatymas neleidžia aiškiai nustatyti, kokie sprendimai Lietuvos Respublikoje nėra laikomi „vidaus“ sprendimais.

Ši ganėtinai keista situacija, kada teoriškai net ir Lietuvos teritorijoje priimti arbitražo sprendimai galėtų būti nelaikomi vidaus sprendimais ir reikalauja pripažinimo procedūros pagal Niujorko konvenciją, turėtų pasikeisti, jeigu Seimas priims Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymą²². Numatomoje naujoje Komercinio arbitražo įstatymo redakcijoje aiškiai numatyta, kad užsienio arbitražo sprendimu yra laikomas arbitražo teismo sprendimas, priimtas arbitražo byloje, kai arbitražo vieta yra ne Lietuvos Respublikoje. Įsigaliojus naujai Komercinio arbitražo įstatymo redakcijai tie maždaug du trečdaliai Vilniaus komercinio arbitražo teismo administruojamų bylų su užsienio elementu²³ nebebus laikomos užsienio arbitražu, kartu nebebus pagrindo ir teorinei diskusijai dėl Niujorko konvencijos taikymo Lietuvoje priimtiems tarptautinio komercinio arbitražo sprendimams.

Apibendrinant šiame magistrinio darbo poskyryje išdėstytus argumentus, galima teigti, kad arbitražo sprendimu laikytinas tiek institucinio, tiek ir ad hoc arbitražo priimtas procesinis dokumentas, iš esmės išsprendžiantis visą arba dalį tarp šalių kilusio ginčo, bei atitinkantis reikalavimus, nustatytus arbitražo sprendimo formai ir turiniui. Remiantis Niujorko konvencijos I straipsnio 1 d. nuostatomis užsienio arbitražo sprendimu pripažįstamas sprendimas, priimtas ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, tačiau, kokie sprendimai Lietuvos Respublikoje nėra laikytini vidaus sprendimais šiuo metu aiškaus reguliavimo nėra – „užsienio arbitražo

²⁰ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 206.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21d. nutarimu aprobuota „LR teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“ Nr. 28// Teismų praktika. 2001, Nr. 14.

²² Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835&p_query=&p_tr2=.

²³ Baranovienė V. Work of the Vilnius Court of Commercial Arbitration (VCCA): Statistics and results with focus on shareholders disputes // Konferencijos Shareholders disputes in arbitration medžiaga. Vilnius: 2010.

sprendimo“ sąvoka apibrėžiama tik Seime svarstomame naujojo Komercinio arbitražo įstatymo projekte.

1.2. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo samprata

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo instituto samprata ir reikšmė pirmiausia turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į tarptautinio komercinio arbitražo istorinę raidą, nes tik vystantis nacionalines sienas peržengiančiam tarptautiniam komerciniam arbitražui susiformavo ir užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo poreikis bei užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo institutas tarptautinio civilinio proceso teisėje.

Komercinis arbitražas turi seną istoriją: jis atsirado seniau nei buvo sukurtos organizuotos teismų sistemos. Arbitražas yra natūralus neformalios pirklių praktikos, kai jie kviesdavosi gerbiamą kolegą pareikšti nuomonę dėl jų tarpusavio ginčo, tęsinys. Kadangi teismai atrodė nutolę nuo realybės, nelankstūs ir vykstantys pagal ilgai trunkančias ir daug lėšų kainuojančias procedūras, o teisėjai buvo vertinami kaip nepatyrę prekybos ir teisės reikaluose, nejautrūs komercinio gyvenimo subtilybėms ir neprisitaikę prie jų, arbitrai buvo patraukli alternatyva.²⁴ Vis dėlto, nors toks ginčų sprendimo būdas, nesikreipiant į teismą, buvo patogus spręsti komercinius ginčus, tačiau ypač tais atvejais, kai ėmė vystytis tarptautinė, vienos valstybės teritoriją peržengianti prekyba, iš karto buvo susidurta su viena iš esminių arbitražo problemų – arbitrų sprendimai patys savaime neturėjo jokių nuostatų dėl jų priverstinio įvykdymo atsakovo, nenorinčio juos vykdyti geranoriškai, atžvilgiu. Svarbu tai, kad arbitražinis teismas nuo sprendimo priėmimo momento netenka visų savo įgaliojimų ir neturi jokių priemonių kontroliuoti priimto sprendimo realaus įvykdymo – prievartos priemonių panaudojimas, siekiant išreikalauti atsakovo turtą, galimas tik valstybės vardu, taigi nacionalinių teismų įsitraukimas į tolimesnį procesą tapo neišvengiamas. V.Mikelėnas bei G.Dominas pažymi, kad „arbitražo sprendimas yra privatus aktas nepriklausomai nuo to, koks arbitražas jį priėmė – institucinis ar *ad hoc*. Arbitražo sprendimo pagrindas yra privačių šalių susitarimas, <...> todėl arbitražas negali remtis suverenios valstybės galiomis, naudoti valstybės prievartos prieš nepaklusnią šalį. Taigi savaime arbitražo sprendimas lyg ir negalėtų sukelti jokių svarbių viešosios teisės padarinių. Tačiau arbitražo esmė ir efektyvumas pasireiškia tuo, kad arbitražo sprendimo įvykdymą garantuoja valstybė, jos įstatymai bei teismai“.²⁵

²⁴ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. - Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 81 – 82.

²⁵ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 244.

Reikia pripažinti, kad užsienyje priimtus arbitražinių teismų sprendimus nacionaliniai teismai sutinka leisti vykdyti jų teritorijoje ne visada, o tik tada kai jie atitinka tam tikrus reikalavimus. Toks požiūris yra natūralus, nes kiekviena valstybė suinteresuota užtikrinti, kad tik teisingi sprendimai būtų vykdomi, ar, kitais žodžiais tariant, suinteresuota nesuteikti savo prievartos galiomis paramos neteisiesiems procesams.²⁶

Nors, atrodytų, „neteisingų arbitražinių procesų“ sąvoka yra tokia plati, kad skirtingoms pasaulio valstybėms būtų sunku susitarti dėl bendrų standartų, kuriais remiantis jos suteiktų savo suverenias prievartos galias užsienio arbitražo sprendimams vykdyti, būtent šioje srityje Jungtinių Tautų organizacijos rėmuose buvo priimta Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo, kurios narėmis yra 145 valstybės.²⁷ Tai yra neabejotina tarptautinės sutarties sėkmė. Palyginti galėtume su Hagos Tarptautinės Privatinės Teisės Konferencijos priimta 1971 metų Hagos konvencija dėl užsienio teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, kurios narėmis yra tik 4 valstybės.²⁸ Manytina, kad dėl arbitražinių teismų, kurie iš esmės yra nepriklausomi nuo valstybinės valdžios, priimtų sprendimo pripažinimo valstybėms buvo lengviau atsisakyti dalies savo suvereniteto, kas yra kur kas sudėtingiau, kai sprendimą byloje priima kitos valstybės teismas, kaip viena iš valdžios institucijų.

Niujorko konvencijos pasisiekimas visų pirma sietinas su jos pagrindiniu tikslu – palengvinti tarptautinę prekybą ir verslą. 1958 metais, kai buvo priimta Niujorko konvencija, pasaulis dar gerai prisiminė Antrojo Pasaulinio karo sukeltas pasekmes ir būtent tuo metu valstybės suprato, kad ekonominiai tarpvalstybiniai saitai ir bendri interesai, įskaitant ir tarptautinį verslą, yra taikos garantas. Atsižvelgiant į tai, kad verslo subjektai, kaip jau buvo nurodyta aukščiau, buvo labiau linkę nesutarimus spręsti nuo nei vienos iš šalių nepriklausančiame ir objektyviame arbitraže, buvo svarbu užtikrinti, kad net ir tarptautinių ginčų atveju laimėjusi šalis turės realią galimybę įvykdyti arbitražo sprendimą ir gauti jai priteistą turtą. Taigi apibendrinant galima teigti, kad Niujorko konvencija smarkiai prisidėjo tiek ir prie privačių subjektų, tiek ir prie vyriausybių priimtų įsipareigojimų gerbimo užtikrinimo.²⁹

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas yra procedūra, kurios rezultatas reiškia, kad užsienio arbitražo sprendimui suteikiama teisinė galia pripažinusioje valstybėje. Nepripažintas

²⁶ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. - Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 332.

²⁷ UNCITRAL internetiniame puslapyje pateikiamas prie Niujorko konvencijos prisijungusių valstybių skaičius // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html; prisijungimo laikas: 2010-10-04.

²⁸ Convention of 1 February 1971 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters // http://hcch.e-vision.nl/index_en.php?act=conventions.text&cid=78; prisijungimo laikas 2010-10-05.

²⁹ Annan K. The birth: forty years ago // www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY.../NYCDay-e.pdf; Prisijungta 2010-10-19.

užsienio arbitražo sprendimas kitoje valstybėje nei jis buvo priimtas neturi jokios teisinės galios. Nuo pripažinimo momento užsienio arbitražo sprendimas įgauna *res judicata* reikšmę.³⁰ Autoriai E.Laužikas, V.Mikelėnas ir V.Nekrošius išskiria materialiuosius ir procesinius teismo sprendimo *res judicata* padarinius. Procesiniai padariniai yra tokie, kad sprendimui įgijus *res judicata* galią bylinėjimasis laikomas baigtu (*lot. lites finiri oporet*), o ginčas išspręstu galutinai ir negrižtamai (*lot. res in iudictum deducata*). Materialiaisiais padariniais, anot minėtų autorių, reikėtų laikyti išimtinumą, reiškiantį, kad šalių ginčas yra išspręstas negrižtamai ir jos ar jų teisių perėmėjai³¹ nebeturi teisės dėl to paties ginčo kreiptis į teismą ateityje, bei prejudicialumas, kuris numato, kad sprendimu nustatytų faktų ir teisinių santykių šalys, kiti byloje dalyvavę asmenys ir jų teisių perėmėjai nebegali ginčyti kitose bylose (CPK 279 str. 4 d.).³² Vykdytinumas taip pat yra vienas iš *res judicata* principo padarinių, t.y. jei skolininkas nevykdo sprendimo geranoriškai (o arbitražinio sprendimo pripažinimo atvejais greičiausiai tokia situacija ir susiklosto), pradedamas priverstinio sprendimo vykdymo procesas.

Aukščiau nurodyti pripažinto tarptautinio komercinio arbitražo sprendimo padariniai yra ypatingai svarbūs ginčą arbitraže laimėjusiai šaliai – arbitražo sprendimo pripažinimas garantuoja, kad sprendimas bus neišvengiamai įvykdytas šalyje, kurioje pralaimėjusioji šalis turi turto, ir tokiu būdu bus užtikrintas sprendimo privalomumas. Neveltui tikrumas dėl būsimo arbitražo sprendimo įvykdymo yra priskiriamas prie pagrindinių priežasčių, skatinančių ginčus spręsti pasirenkant tarptautinį komercinį arbitražą.

Analizuojant užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo sampratą ir sąvoką būtina atkreipti dėmesį ir į kitą, dažnai kartu su „pripažinimu“ vartojamą, arbitražo sprendimo „vykdymo“ sąvoką. Pavyzdžiui, UNCITRAL pavyzdinio įstatymo aštuntasis skyrius vadinasi „Sprendimų pripažinimas ir vykdymas“³³, Komercinio arbitražo įstatymo aštuntasis skyrius pavadintas panašiai - „Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas ir vykdymas“, galiausiai netgi Niujorko konvencija oficialiai skamba „1958 metų Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo“. Vis dėlto nei viename iš nurodytų dokumentų *pripažinimo* ir *vykdymo* sąvokos nėra nei apibrėžtos, nei atskirtos.

Teisės doktrina, savo ruožtu, pabrėžia, kad „užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas“ ir „užsienio arbitražo sprendimo vykdymas“ yra dvi skirtingos sąvokos, kurių atskyrimas yra labai svarbus.³⁴ Autoriai A. ir K.Tweeddale nurodo, kad pripažinimas reiškia, kad valstybiniai

³⁰ Dominas G., Mikelėnas V.. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 276.

³¹ 2000 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje L.L. v. D.J., Nr. 3K-7-844/2000.

³² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. - Vilnius: Justitia. T. 2. 2005. P. 167 – 168.

³³ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, with amendments as adopted in 2006 // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html; prisijungimo laikas: 2010-10-10.

³⁴ Tweeddale A., Tweeddale K.. Arbitration of Commercial Disputes. International and English law. - Londonas: Oxford University Press, 2005. P. 408.

teismai sutinka, kad arbitražo sprendimas buvo teisėtai priimtas, o vykdymu laikytinas pozityvus veiksmas atgaunant ar reikalaujant suteikti, tai, kas buvo priteista arbitraže. Svarbu tai, kad arbitražo sprendimas gali būti vykdomas tik tada, kai jis yra pripažintas. Nors dažniausiai, kaip toliau matysime iš trečiojo darbo dalyje analizuojamos Lietuvos teismų praktikos, šalis prašo teismo „pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą“, tačiau galimos ir tokios situacijos, kai ginčą laimėjusi šalis prašytų tik „pripažinti užsienio arbitražo sprendimą“, tačiau jai nebūtų aktualus sprendimo vykdymas. Dažniausiai pateikiamas pavyzdys ginčo, kuriame arbitražinis teismas nusprendžia, kad atsakovas nėra atsakingas ir neprivalo atlyginti ieškovo reikalautų nuostolių. Tokiu atveju, atsakovas yra suinteresuotas, kad ieškovas neinicijuotų pakartotinio proceso dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, todėl gali kreiptis į teismą ir prašyti pripažinti jau priimtą užsienio arbitražo sprendimą ir taip jį legalizuoti valstybėje, kurioje, tikėtina, ieškovas stengtųsi inicijuoti procesą dar kartą. Taigi užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo išskyrimas yra ypač aktualus, kai bylą laimi atsakovas, tačiau ir ieškovas gali nuspręsti nedelsdamas prašyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą vykdymo valstybėje, tačiau paties vykdymo teismo prašyti praėjus laiko tarpui po sprendimo pripažinimo.

Apibendrinant „pripažinimo“ ir „vykdymo“ sąvokų atskyrimą, darytina išvada, kad pripažinimas yra, kai teismas laiko sprendimą galutiniu ginčo sureguliuavimu tam, kad šalys nebegalėtų bylinėtis dėl ginčo iš naujo. Vykdytas įvyksta tuomet, kai teismas gavęs arbitražo sprendimą, laimėjusios šalies reikalavimu nurodo priemonės jo vykdymui, pavyzdžiui, taiko atsakovo turto areštą tokiu pačiu būdu, kaip tai būtų daroma teismo sprendimo atveju. Vykdytas suponuoja pripažinimą, tačiau apima daugiau; ir kai minimas vykdymas, šis terminas vartojamas kaip apimantis pripažinimą³⁵.

Taigi užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo samprata remiasi valstybės savanorišku suvereniteto apribojimu, kada ji sutinka legalizuoti ne jos teismų, o užsienio arbitražo priimtą sprendimą savo teritorijoje ir tokio pripažinimo pagrindu sudaromos tinkamos sąlygos užsienio arbitražo sprendimo realiam įvykdymui sprendimą pripažinusioje valstybėje.

1.3. Galutinio ir tarpinio (procesinio) užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo problema

Tarptautinio komercinio arbitražo proceso metu arbitražiniai teismai iki galutinio arbitražo sprendimo priėmimo dažnai priima ir tarpinius arbitražinio proceso dokumentus, kuriais sprendžiami tokie klausimai kaip, pavyzdžiui, jurisdikcija, priimtinumas ar laikinųjų

³⁵ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. - Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 331.

apsaugos priemonių taikymas. Tarpiniais sprendimais arbitražinis teismas gali paspartinti arbitražinį procesą, jį supaprastinti ar užkirsti kelią nepagrįstiems šalių prašymams, pareiškimams ir tokiu būdu užtikrinti arbitražinio proceso operatyvumo tinkamą įgyvendinimą. Vilniaus komercinio arbitražo teismo reglamento 41 straipsnio 1 dalyje³⁶ nustatyta, kad „klausimais, kuriais ginčas iš esmės nėra išsprendžiamas, arbitražinis teismas priima nutartis“, Londono tarptautinio komercinio arbitražo taisyklių 14 straipsnio 3 dalis³⁷ numato teisę pirmininkui arbitrai priimti procesinius sprendimus (angl. *procedural rulings*) vienasmeniškai, Stokholmo Prekybos rūmų arbitražo taisyklių 35 straipsnyje³⁸ taip pat numatyta arbitražinio teismo teisė priimti ne tik galutinį sprendimą (angl. *award*), tačiau ir kitus sprendimus (angl. *decisions*), panašios taisyklės yra nustatytos ir kitų institucinių tarptautinių komercinių arbitražų taisyklėse ar reglamentuose. Taigi akivaizdu, kad galimos tokios situacijos, kada viena iš ginčo šalių gali prašyti pripažinti ar pripažinti ir leisti vykdyti ne tik galutinį arbitražinio teismo sprendimą, tačiau ir sprendimus, kuriais išsprendžiami procesiniai klausimai.

Vienai iš šalių pateikus prašymą Lietuvos apeliaciniam teismui pripažinti vieną iš negalutinių arbitražo sprendimo rūšių ir susiduriama su tarpinio (procesinio) užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo problema. Šios problemos esmę galėtume nusakyti tokiu klausimu: „Ar galima taikyti Niujorko konvenciją, kai šalis siekia pripažinti ne galutinį, o tarpinį (procesinį) arbitražo sprendimą?“

Niujorko konvencijos tekstą analizuojant lingvistiniu metodu vienareikšmiškos išvados dėl jos galiojimo apimties daryti negalima: Konvencijos 1 straipsnyje numatyta, kad „ši Konvencija taikoma pripažinimui ir vykdymui arbitražų sprendimų, padarytų kitos valstybės teritorijoje <...>. Ji taip pat taikoma ir tiems arbitražų sprendimams, kurie nelaikomi vidaus sprendimais toje valstybėje, kurios prašoma juos pripažinti ir vykdyti“, taigi Konvencijos apimtis pačiame dokumento tekste apibrėžiama tik pagal arbitražo sprendimo priėmimo vietą bei priskyrimą vidaus ar nevidaus arbitražui pagal valstybės vietos teisę. Tuo tarpu nei Niujorko konvencijos I straipsnyje, nei kituose straipsniuose nėra aiškaus atsakymo, ar Konvencija taikytina tik galutiniams užsienio arbitražo sprendimams, ar ją galima taikyti ir kitų rūšių, visų pirma, nagrinėjamu atveju tarpiniams užsienio arbitražo sprendimams. Vienintele nuoroda galima laikyti Konvencijos V straipsnio 1 dalies e punktą, kuriame nustatyta, kad sprendimas

³⁶ Vilniaus komercinio arbitražo teismo reglamentas // <http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.ar.reglamentas>; prisijungimo laikas: 2010-10-13.

³⁷ London Commercial International Arbitration Rules // http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx#article14; prisijungimo laikas: 2010-10-13.

³⁸ Stokholmo Prekybos rūmų Arbitražo instituto taisyklės arbitražo taisyklės // <http://www.sccinstitute.com/skiljedomsregler-4.aspx>; prisijungimo laikas: 2010-10-13.

šalims turi būti galutinis. Tačiau šis galutinumasis turėtų būti suprantamas, kaip galimybės skūsti nebūvimas, o ne kaip arbitražo sprendimo rūšis, kuriai taikoma Konvencija.³⁹

Akivaizdu, kad Niujorko konvencijos tekstas buvo formuluojamas kiek įmanoma trumpesne kalbine išraiška, kurią, kaip ir kiekvieną privalomą taisyklę, „vėliau reikia „iššifruoti““ normos suvokėjui ir taikytojui. Be to, teisės terminai, sąvokos, kalbos konstrukcijos, nuorodų sistemos gali būti ne tik pernelyg abstraktūs, bet ir dviprasmiai, neaiškūs“.⁴⁰

Užsienio arbitražo tarpinio (procesinio) sprendimo pripažinimo problema buvo ir yra nagrinėjama teisės doktrinoje dažniausiai pasisakant dėl pagrindinio šios problemos aspekto – **ar Niujorko konvencija yra taikytina pripažįstant ar atsisakant pripažinti užsienio arbitražų sprendimus būtent dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.**

Yra dvi priešingos nuomonės. Vienos šalininkai teigia, kad Niujorko konvencija netaikoma arbitražo sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, nes jie nėra galutiniai. Kita nuomonė – Niujorko konvencija taikoma ir arbitražo sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bendrais pagrindais, t.y. tokį arbitražo sprendimą galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti ir Niujorko konvencijos V straipsnyje numatytais pagrindais.⁴¹

Pirmajai nuomonei pritaria D.Girsberger, kuris nurodo, kad sprendimai dėl laikinųjų apsaugos priemonių nėra pripažįstami ir vykdomi pagal Niujorko konvenciją, o jiems turėtų būti taikomos UNCITRAL pavyzdinio įstatymo nuostatos.⁴² Manytina, kad pagrindinis tokios pozicijos argumentas yra tas, kad taikant laikinąsias apsaugos priemones pats ginčas nėra išsprendžiamas iš esmės, taigi sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių yra tik procesinis sprendimas neatitinkantis Konvencijos V straipsnio 1 dalies e punkte numatyto reikalavimo, kad sprendimas šalims būtų galutinis.

Tuo tarpu kitos nuomonės vienu iš atstovų būtų galima vadinti D.Bensaude, kuris viename iš savo straipsnių, analizuojančių laikinųjų apsaugos priemonių taikymą arbitražiniame procese, yra išdėstęs nuomonę, kad Niujorko konvencijos reikalavimas, kad arbitražo sprendimas būtų „galutinis“, iš pradžių turėjo tik vieną tikslą – išvengti dvigubos ekzekvatūros, tačiau nesiekė uždrausti Konvenciją taikyti sprendimams, kurie turi laikiną poveikį.⁴³ Cituojamame straipsnyje D.Bensaude taip pat pabrėžė, kad net jeigu Niujorko konvencija nepateikia sprendimo apibrėžimo, ji iš savo apimties savaime nepašalina šalims privalomų, rungimosi

³⁹ El-Hakim J. Should the Key Terms Award, Commercial and Binding be Defined in the New York Convention? // Journal of International Arbitration. 1989, Nr. 6.

⁴⁰ Vaišvila A. Teisės teorija. - Vilnius: Justitia, 2004. P. 362-364.

⁴¹ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika // Justitia. 2006, Nr. 2. P. 27.

⁴² Girsberger D. International Commercial Arbitration, - Vilnius: Šveicarijos, tarptautinės, Europos ir lyginamosios teisės paskaitų medžiaga, 2007. P. 2.

⁴³ Bensaude D. L'utilité de développer une procédure arbitrale permettant d'obtenir certaines mesures provisoires ou conservatoires à côté des possibilités offertes par les juridictions ordinaires: l'exemple du Référé Pré-arbitral de la CCI // International Law FORUM du droit international. 2005, Nr. 7:3-4. P. 38.

principu pagrįstų ir neskundžiamų sprendimų, kuriais ginčas nėra išsprendžiamas iš esmės.⁴⁴ Taigi remiantis šio autoriaus nuomone, nėra pagrindo teigti, kad tarpiniai (procesiniai) užsienio arbitražo sprendimai, įskaitant ir sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių, negalėtų būti pripažįstami ar nepripažįstami Niujorko konvencijos V straipsnio nuostatomis. Tokiai nuomonei pritaria ir V.Mikelėnas. Remdamasis kitais šaltiniais, jis nurodo, kad „Niujorko konvencija gali būti taikoma ir pripažįstant ar vykdamat arbitražo sprendimus dėl laikinųjų (apsaugos) priemonių taikymo, pavyzdžiui, sprendimus, kuriais atsakovui uždrausta atlikti tam tikrus veiksmus, kol byla bus baigta nagrinėti arbitražo tvarka“.⁴⁵

Be šių dviejų kategoriškų ir visiškai priešingų nuomonių, galėtume išskirti ir trečiąją teisės mokslininkų grupę, išsakančią nuomonę, kad nors Niujorko konvencija buvo kuriama, ne dėl laikinųjų apsaugos priemonių, o siekiant užtikrinti galutinių užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą, vis dėlto yra pavyzdžių, kada laikinosios apsaugos priemonės buvo vykdomos remiantis Niujorko konvencija: tokie atvejai yra, kai laikinosios apsaugos priemonės pritaikomos priimant dalinį sprendimą arba teismui nustačius, kad sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių yra galutinis ir vykdytinas sprendimas.⁴⁶ Šiai M.L.Moses nuomonei pritaria ir kai kurie Lietuvos teisės mokslininkai. Štai N.Kaminskienė straipsnyje „Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tarptautiniame arbitraže problemos Lietuvoje“ teigia, kad „atsakymas į klausimą, ar užsienio arbitražo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės gali būti vykdomos didele dalimi priklauso nuo to, kokia forma šios priemonės buvo pritaikytos. Problemų nekyla, jeigu laikinosios apsaugos priemonės buvo pritaikytos arbitražo sprendimu ar bent jau daliniu sprendimu <...>, tačiau jei laikinosios apsaugos priemonės pritaikytos kita nei sprendimo forma, joms pripažinti ir leisti vykdyti Niujorko konvencija negali būti taikoma“.⁴⁷

Taigi, kaip matyti iš nuomonių įvairovės, vieną atsakymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimo ir vykdymo Niujorko konvencijos pagrindu rasti būtų sudėtinga. Autorės nuomone, reikėtų pritarti požiūriui, kad Niujorko konvencija buvo sukurta siekiant harmonizuoti atvejus, kada atsisakoma pripažinti būtent galutinius užsienio arbitražų sprendimus. Laikinosios apsaugos priemonės galioja tik tam tikrą laiko tarpą, kuris yra reikalingas užtikrinti ginčo objekto apsaugos mechanizmą ir garantuoti būsimo užsienio arbitražo sprendimo įvykdymą. Atsižvelgiant į šį laikiną pobūdį, kritiškai vertintinas ir argumentas, kad Niujorko konvencija galėtų būti taikoma sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Laikinosios

⁴⁴ Bensaude D. L'utilité de développer une procédure arbitrale permettant d'obtenir certaines mesures provisoires ou conservatoires à côté des possibilités offertes par les juridictions ordinaires: l'exemple du Référé Pré-arbitral de la CCI // International Law FORUM du droit international. 2005, Nr. 7:3–4. P. 38.

⁴⁵ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 204.

⁴⁶ Moses M.L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. - Niujorkas: Cambridge University Press, 2008. P. 106.

⁴⁷ Kaminskienė N. Application of interim measures in international arbitration: the Lithuanian approach. // Jurisprudencija. 2010, Nr. 1(119). P. 256.

apsaugos priemonės yra grynai procesinis klausimas ir jį sprendžiat šalių ginčas nėra išsprendžiamas iš esmės, taigi tokiais atvejais arbitražinis teismas priima tarpinius (procesinius) sprendimus, tačiau jie negalėtų būti prilyginami galutiniams užsienio arbitražo sprendimams. Be to, pati užsienio arbitražo sprendimo forma, tai pat nėra pakankamas pagrindas taikyti Niujorko konvenciją, nes visuotinai pripažįstama vadinamoji „turinio pirmenybės prieš formą taisyklė“, kuria vadovaujantis net jei ir procesinis laikinųjų apsaugos priemonių klausimas bus išspręstas sprendimu (angl. *award*), bus pripažįstama, kad iš tiesų savo esme buvo priimtas tik tarpinis (procesinis) sprendimas (angl. *order*, *arbitral ruling*), nes jis neatitiks pagrindinio galutiniam užsienio arbitražo sprendimui keliamo reikalavimo – ginčo išsprendimo iš esmės⁴⁸.

Reikia pripažinti, kad nors diskusijos dėl tapinių (procesinių) užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo yra aktualios, tačiau situacija iš esmės pasikeitė 2006 metais priėmus UNCITRAL pavyzdinio įstatymo pakeitimus, reglamentuojančius laikinasias apsaugos priemones ir preliminarinius sprendimus tarptautiniame arbitraže. Naujos redakcijos UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 17 (I) straipsnis būtent ir nustato baigtinį sąrašą atvejų, kada užsienio arbitražo sprendimas dėl laikinųjų apsaugos priemonių gali būti teismo atsisakomas pripažinti ir vykdyti. Detaliau neanalizuojant šių pagrindų, vertėtų prisiminti, kad Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas yra parengtas būtent remiantis UNCITRAL pavyzdiniu įstatymu, taigi Lietuva priskirtina prie vadinamųjų UNCITRAL modelio valstybių. Naujojo Komercinio arbitražo įstatymo 26 straipsnyje „Laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimas ir įvykdymas“ numatoma, kad arbitražo sprendimas ar nutartis yra vykdytinas dokumentas, kurio pagrindu CPK nustatyta tvarka išduodamas vykdomasis dokumentas, tačiau nėra sprendžiamas užsienio arbitražų sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo klausimas. Vis dėlto, jeigu į naująją Komercinio arbitražo įstatymo redakciją būtų perkeltas UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 17 (I) straipsnis, būtų nustatytas aiškus pagrindas, kuriuo remiantis būtų sprendžiamas užsienio arbitražo sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimas.

Galutinio ir tarpinio (procesinio) sprendimo pripažinimo problema pirmiausia yra susijusi su klausimu, ar Niujorko konvencija gali būti taikoma negalutiniams užsienio arbitražų sprendimams. Praktikoje ši problema aktualiausia yra sprendžiant užsienio arbitražų sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo ar nepripažinimo problemas. Nors teisės doktrinoje galima išskirti ne vieną požiūrį į šią problemą, manytina, kad žingsnis į priekį buvo UNCITRAL pavyzdinio įstatymo pakeitimų visuma, susijusi su laikinosiomis apsaugos priemonėmis ir preliminariais sprendimais tarptautiniame arbitraže. Lietuva, priklausydama

⁴⁸ Tweeddale A., Tweeddale K. *Arbitration of Commercial Disputes. International and English law.* - Londonas: Oxford University Press, 2005. P. 434 - 435.

UNCITRAL pavyzdinio įstatymo šalių grupei, naujas UNCITRAL nuostatas dėl laikinųjų apsaugos priemonių, įskaitant ir tokių sprendimų pripažinimą, turėtų perkelti į Seime svarstomą naujo Komercinio arbitražo įstatymo redakciją.

2. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Užsienio arbitražų sprendimai Lietuvos Respublikoje pripažįstami vadovaujantis tiek tarptautiniais teisės šaltiniais, visų pirma, Niujorko konvencija, tiek ir nacionaliniais teisės aktais. Taigi antroje darbo dalyje pirmiausia bus aptariami užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą reglamentuojantys teisės šaltiniai ir jų teisinė galia Lietuvos Respublikoje.

Antrame šios dalies poskyryje bus analizuojama šiuo metu esanti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra Lietuvos Respublikos teismuose bei galimi tvarkos pasikeitimai, jeigu Lietuvos Respublikos Seime būtų priimtas Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas.⁴⁹

2.1. Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą reglamentuojantys teisės šaltiniai

Lietuvos Respublikos Seimas 1995 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. I-760⁵⁰ ratifikavo 1958 metų Niujorko konvenciją dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ir Lietuva tapo šios Konvencijos dalyve. Nuo minėtos datos Lietuvoje užsienio arbitražų sprendimai prapažįstami remiantis tarptautinės sutarties – Niujorko konvencijos – pagrindu. Ratifikavusi šią tarptautinę sutartį Lietuva įsipareigojo gerbti ir pagrindinę Niujorko konvencijos idėją – „nacionalinis teismas negali atsisakyti panaudoti savo valdžios įgaliojimų įgyvendinti arbitražo sprendimą vien dėl to, kad arbitražo sprendimas buvo priimtas užsienyje arba nors priimtas ir teismo valstybėje, bet dėl kokių nors priežasčių *ipso jure* nelaikomas nacionaliniu arbitražo sprendimu.“⁵¹

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad Lietuvos Respublika įgyvendindama užsienio politiką vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis (vienas iš jų – tarptautinių valstybės įsipareigojimų vykdymas

⁴⁹ Lietuvos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-10-16.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I – 760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 10 – 208.

⁵¹ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 275.

(*pacta sunt servanda*)). Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad „tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“. Dar 1995 metais Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas atskleidė ratifikuotų tarptautinių sutarčių vietą ir reikšmę teisės šaltinių sistemoje nurodydamas, kad „Lietuvos Respublikoje pasirinkta tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema yra grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys transformuojamos šalies teisinėje sistemoje (inkorporuojamos į ją)“.⁵² Anot V. Vadapalo ši Konstitucijos nuostata reiškia, kad „šios sutartys veikia tiesiogiai ir turi būti taikomos Lietuvos teisinėje sistemoje“.⁵³ Taigi Niujorko konvencija yra pagrindinis šaltinis, kurį tiesiogiai taikydami Lietuvos teismai pripažįsta ir leidžia vykdyti arba atsisako pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražų sprendimus.

Niujorko konvencijos I straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „pasirašydama, ratifikuodama šią konvenciją arba prisijungdama prie jos ar pagal šios Konvencijos X straipsnį pranešdama, bet kuri valstybė savitarpio pagrindu gali pareikšti, kad ji taikys šią Konvenciją tik kitos Susitariančios valstybės teritorijoje padarytiems arbitražų sprendimams pripažinti ir vykdyti“. Tai vadinamoji pirmoji išlyga, kuria gali pasinaudoti šalys, prisijungiančios prie Niujorko konvencijos. Iš visų Niujorko konvencijos susitariančių valstybių apie pusė iš jų pasinaudojo teise padaryti pirmąją Niujorko konvencijos taikymo išlygą.⁵⁴ Lietuva 1995 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. I-760 1 dalyje taip pat nustatė Niujorko konvencijos taikymo išlygą ir numatė, kad „Lietuvos Respublika taikys šios Konvencijos nuostatas dėl arbitražų sprendimų, priimtų teritorijose tų valstybių, kurios nėra Konvencijos dalyvės, tik savitarpio pagrindu.“ Svarbu tai, kad Lietuvos išlyga yra ne tokia griežta, kaip numatyta Konvencijos I straipsnio 3 dalyje, t.y. Lietuvos Respublika sutinka pripažinti arbitražo sprendimus, priimtus valstybėse, kurios nėra Niujorko konvencijos dalyvės, tačiau tokiais atvejais taiko abipusiškumo principą (analogiškas išlygas yra nustačiusios Baltarusija, Bulgarija, Rumunija, Rusija, Ukraina ir Vietnamas⁵⁵). Abipusiškumo principas tarptautinio civilinio proceso teisėje, nagrinėjant užsienio teismų sprendimų pripažinimo problemą, aiškinamas kaip pripažįstančios valstybės nuostata, kad „kai kurių valstybių teritorijose užsienio valstybių teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas įmanomas tik esant sąlygai, kad ir jos teismų sprendimai pripažįstami ir vykdomi toje

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių 7 straipsnio 4 dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995, bylos numeris 86 – 1949.

⁵³ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 63.

⁵⁴ United Nations Conference on Trade and Development. Course on dispute settlement. Module 5.7. International Commercial Arbitration: Recognition and Enforcement of Arbitral Awards: The New York Convention // <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=2102&lang=1>; prisijungimo laikas: 2010-10-16.

⁵⁵ UNCITRAL internetiniame puslapyje pateikiamas prie Niujorko konvencijos prisijungusių valstybių skaičius// http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html; prisijungimo laikas: 2010-10-16.

valstybėje.⁵⁶ Atitinkamai vadovaujantis Lietuvos išlyga dėl Niujorko konvencijos taikymo, darytina išvada, kad tais atvejais, kai prašomas pripažinti užsienio arbitražo sprendimas yra priimtas, pavyzdžiui, Jemene, kuris nėra prisijungęs prie Niujorko konvencijos, Lietuvos apeliacinis teismas turėtų vadovautis abipusiškumo principu ir spręsti, ar Jemene yra pripažįstami Lietuvos teritorijoje priimti arbitražo sprendimai. Nuo teismo nuostatos šiuo klausimu priklausytų atsakymas, ar Jemene priimtam arbitražo sprendimui taikytina Niujorko konvencija, ar jo pripažinimo problema būtų sprendžiama remiantis kitais užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą reglamentuojančiais teisės aktais.

CPK 810 straipsnio 6 dalis numato, kad „užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo sąlygas nustato 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo“, tačiau, atsižvelgiant į aukščiau aptartą Lietuvos Respublikos išlygą dėl Konvencijos taikymo, darytina išvada, kad ne visais atvejais Lietuvos teismai gali taikyti Niujorko konvenciją. Neabejotina, kad CPK yra pagrindinis civilinio proceso teisės šaltinis, tačiau jis reglamentuoja ne visus civilinio proceso klausimus – nemažai teisės normų, turinčių labai svarbią reikšmę civiliniam procesui yra kituose kodeksuose bei specialiuose įstatymuose. Užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas CPK reglamentuojamas blanketine norma, nukreipiančia į Niujorko konvenciją (CPK 810 str. 6 d.), taigi, manytina, kad tais atvejais, kai negalima pritaikyti Niujorko konvencijos, taikytinas specialusis įstatymas – Komercinio arbitražo įstatymas. Vis dėlto CPK taikomas procesui, susijusiam su pareiškimu dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo nagrinėjimu teismuose.

Komercinio arbitražo įstatymas reguliuoja teisinius santykius, susijusius su šalių susitarimu arbitražo tvarka spręsti iškilusius ar galinčius iškilti ginčus, taip pat su ginčų nagrinėjimu, arbitražo sprendimų priėmimu bei vykdymu, Lietuvos Respublikos teismų įgaliojimais arbitražo srityje, ir kitus su arbitražu susijusius santykius (KAĮ 1 str. 1 d.). Būtent į „kitų su arbitražu susijusių santykių“ kategoriją patenka ir užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas. Šiuos santykius reglamentuoja Komercinio arbitražo įstatymo 39 ir 40 straipsniai. Atsisakymo pripažinti arbitražinio teismo sprendimą pagrindai nustatyti Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnyje. Šie pagrindai visiškai atitinka Niujorko konvencijos V straipsnyje įtvirtintus atvejus, tačiau jų pakartojamas specialiaame nacionaliniame įstatyme leidžia teisiškai užtikrinti, kad absoliučiai visiems užsienio arbitražo sprendimams pripažinti bus taikoma vienoda tvarka bei nepripažinimo pagrindai. Tokią išvadą tik patvirtina Komercinio arbitražo įstatymo 1 straipsnio 3 dalis, kuri garantuoja, kad Komercinio arbitražo įstatymo 39 ir 40 straipsniai taikomi neatsižvelgiant į tai, kurioje valstybėje yra arbitražo vieta. Taigi darytina

⁵⁶ Gumuliauskienė L. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S) / MRU.- Vilnius, 2008. P. 94.

išvada, kad užsienio arbitražo sprendimai, kurie negali būti pripažįstami ar nepripažįstami remiantis Niujorko konvencija, turėtų būti pripažįstami arba nepripažįstami vadovaujantis Komercinio arbitražo įstatymo nuostatomis.

Kitas svarbus specialusis įstatymas, reglamentuojantis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą Lietuvoje – Lietuvos Respublikos teismų įstatymas⁵⁷. Šio įstatymo 9 straipsnio 2 dalis nustato, kad „užsienio valstybių ir tarptautinių teismų bei arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikos teritorijoje tvarką nustato Lietuvos Respublikos įstatymai ir Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys“. Svarbus ir Teismų įstatymo 21 straipsnis, apibrėžiantis Lietuvos apeliacinio teismo kompetenciją ir numatantis, kad būtent šis teismas nagrinėja prašymus dėl užsienio valstybių ir tarptautinių teismų bei arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje.

Niujorko konvencijos ir Lietuvos Respublikos sudarytų tarptautinių dvišalių sutarčių santykis jau buvo ne kartą analizuotas⁵⁸ tik pradėjus vystyti Lietuvos teismų praktikai užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo srityje. Konstatuota, kad „teismų praktikoje yra atvejų, kai teismai, sprendami užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo klausimą, taiko ne 1958 m. Niujorko konvenciją, o tarptautines dvišales sutartis dėl teisinės pagalbos“⁵⁹ ir dėl šios priežasties daro teisės taikymo klaidų. Praėjus dešimčiai metų po Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apibendrinimo, kiek autorei yra žinoma, teismai tokių klaidų nebedaro.

Iš tiesų manytina, kad yra atvejų, kada tarptautines dvišales sutartis pripažįstant užsienio arbitražo sprendimus taikyti galima, tačiau, pirma, užsienio arbitražų sprendimų pripažinimas turi patekti į dvišalės sutarties apimtį (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartyje „Dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose“⁶⁰, Lietuvos Respublikos ir Turkijos Respublikos sutartyje „Dėl teisinio ir teisminio bendradarbiavimo komercinėse ir civilinėse bylose“⁶¹ yra nuostatos dėl arbitražų sprendimų pripažinimo) ir, antra, dvišalėje sutartyje numatyta pripažinimo tvarka ir nepripažinimo pagrindai turi būti palankesni nei esantys Niujorko konvencijoje. Taigi, jeigu Lietuvos ir Turkijos dvišalėje sutartyje būtų ne tik nuostata, kad „susitariančios šalys sutarties nustatyta tvarka pripažįsta ir vykdo kitos susitariančios šalies teritorijoje priimtus arbitražinius sprendimus civilinėse ir komercinėse bylose“ (Sutarties 19 str.), tačiau ir papildoma nuostata, kad, pavyzdžiui, atsisakyti pripažinti

⁵⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46 – 851.

⁵⁸ Pavyzdžiui, Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 205.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuota „Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“ Nr. 28// Teismų praktika. 2001, Nr. 14.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2001, Nr. 75 – 2642.

⁶¹ Lietuvos Respublikos ir Turkijos Respublikos teisinio ir teisminio bendradarbiavimo komercinėse ir civilinėse bylose sutartis // Valstybės žinios. 1996, Nr. 18 – 464.

tokį sprendimą galima tik tada, jeigu nustatomas jo prieštaravimas viešajai tvarkai, dvišalė sutartis būtų laikoma palankesne nei Niujorko konvencija. Remiantis Niujorko konvencijos VII straipsniu, „šalis, prašanti pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo sprendimą, kuris buvo priimtas valstybėje, su kuria sprendimo vykdymo šalis yra pasirašiusi dvišalę sutartį, gali remtis tiek Niujorko konvencija, tiek ir dvišale sutartimi, priklausomai nuo to, kuri iš jų pripažinimo prašančiai šaliai yra palankesnė“⁶².

Taip pat svarbu nepamiršti, kad Niujorko konvencija buvo sukurta tam, kad būtų nustatyti minimalūs, tačiau visoms susitariančioms valstybėms privalomi pagrindai, kuriais remiantis būtų galima atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, tačiau valstybėms buvo palikta teisė nustatyti palankesnes sąlygas užsienio arbitražo sprendimams. Taigi „jeigu nacionalinės teisės normos nacionalinių arbitražų sprendimams vykdyti numato palankesnes sąlygas nei Niujorko konvencija, užsienio arbitražo sprendimams vykdyti turi būti taikomos nacionalinės teisės normos. Be to, jei pati nacionalinė teisė numato palankesnes sąlygas užsienio arbitražo sprendimams pripažinti ir vykdyti nei Niujorko konvencija, tai remiantis pačia Niujorko konvencija, taikomos nacionalinės teisės normos.“⁶³

Reziumuojant reikėtų pasakyti, kad dažniausiai užsienio arbitražo sprendimų pripažinimui bus taikoma Niujorko konvencija, tačiau gali pasitaikyti ir išimtinių atvejų, kada bus taikomas tik Komercinio arbitražo įstatymas ar net dvišalė sutartis.

Be statutinės teisės, prie užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą reglamentuojančių teisės šaltinių priskirtina ir teismų praktika. Būtent nuo Lietuvos teismų praktikos taikant, visų pirma, Niujorko konvencijos nuostatas, priklauso, ar užsienio įmonės ir investuotojai, sudarydami sutartis su Lietuvos įmonėmis, reikš norą spręsti ginčus arbitražu. Jeigu Lietuvos teismai Konvenciją taikys netinkamai ir nepagrįstai atsisakys pripažinti užsienio arbitražo sprendimus, užsienio partneriai Lietuvą traktuos kaip arbitražui nepalankią valstybę ir vengs su Lietuvos įmonėmis sudaromose sutartyse numatyti arbitražinę išlygą.⁶⁴ Atsižvelgiant į teismų praktikos svarbą, naujausia, t.y. praėjusių trijų metų (2007 - 2010 metų) Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo srityje bus analizuojama trečioje darbo dalyje.

Apibendrinant, darytina išvada, kad užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą Lietuvoje reglamentuoja Niujorko Konvencija, Civilinio proceso kodeksas, Komercinio arbitražo įstatymas, Teismų įstatymas bei teismų praktika. Be to, teoriškai galima numatyti atskirus atvejus, kada būtų taikomos ir Lietuvos Respublikos sudarytos dvišalės tarptautinės sutartys.

⁶² Girsberger D. International Commercial Arbitration. - Vilnius: Šveicarijos, tarptautinės, Europos ir lyginamosios teisės paskaitų medžiaga, 2007. P. 2.

⁶³ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 277.

⁶⁴ Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika//Justitia. 2006. Nr. 2. P. 19-29.

2.2. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo tvarka Lietuvoje

Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūra nustatoma teismo valstybės nacionalinėmis procesinėmis teisės normomis. Teismų įstatymo 21 straipsnis nustato, kad Lietuvoje prašymus dėl užsienio valstybių ir tarptautinių teismų bei arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas. Taigi užsienio arbitražų sprendimai Lietuvos Respublikos teritorijoje gali būti vykdomi tik po to, kai juos pripažįsta Lietuvos apeliacinis teismas, kaip valstybės įgaliota institucija (CPK 809 str. 1 d.).

Kaip jau buvo nurodyta aukščiau, remiantis funkcinio teisingumo taisyklėmis pareiškimas dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo gali būti paduodamas išimtinai tik Lietuvos apeliaciniam teismui. Būtent Lietuvos apeliaciniam teismui yra priskirta užsienio arbitražų sprendimų, kuriuos siekiama vykdyti Lietuvos Respublikoje, priežiūra. Ši kontrolė suprantama kaip užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir tokiu būdu teisinės galios jam suteikimas kitos valstybės teritorijoje, kitaip vadinamas, egzekvatūros (lot. *exequatur* - *tegu bus įvykdyta*) išdavimas.⁶⁵

Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūra nustatoma teismo valstybės nacionalinėmis procesinėmis normomis. Paprastai reikia kreiptis į pirmosios instancijos teismą (JAV – federalinį apygardos teismą, Švedijoje – apeliacinį teismą, Olandijoje – apygardos teismą ir pan.), o kai kuriose valstybėse į specialų organą ar pareigūną (Prancūzijoje – į apygardos teismo pirmininką). Lietuvoje reikia kreiptis į Lietuvos apeliacinį teismą, tačiau jis nėra laikomas pirmosios instancijos teismu, o atliekama užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo funkcija priskiriama prie šio teismo kompetencijos, nesusijusios su jurisdikcine veikla⁶⁶.

Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti procedūra galima tik tada, kai yra suinteresuoto asmens kreipimasis. Suinteresuotais asmenimis, be abejonės, laikytinos ginčo šalys, taip pat jų teisių perėmėjai. Dėl pareiškėjo suinteresuotumo sprendžia ir teismas konkrečioje byloje, pavyzdžiui: „Pareiškėjui yra žinoma, kad atsakovas turi sutartinių santykių bei vykdo prekybą su Lietuvos Respublikos įmonėmis, todėl tikėtina, kad jam priklausančio turto, įskaitant pinigines lėšas, yra pas trečiuosius asmenis – Lietuvos Respublikos ūkio subjektus ar Lietuvoje veikiančius kitus asmenis. Pareiškėjui taip pat yra žinoma, kad atsakovas prekes gauna per Klaipėdos jūrų uostą, todėl gali būti įmanoma nukreipti išieškojimą į per šį

⁶⁵ Gumuliauskienė L. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S) / MRU.- Vilnius, 2008. P. 6.

⁶⁶ Driukas A., Valančius V. Civilinio proceso teisė: teorija ir praktika. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T.2. P. 213.

uostą gabenamas atsakovo prekes. Dėl šių aplinkybių yra tikslinga arbitražo teismo sprendimus pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje⁶⁷.

Pareiškėjas, siekiantis užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo Lietuvoje, Lietuvos apeliaciniam teismui turi pateikti Niujorko konvencijos IV straipsnyje ir Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnio 2 dalyje nurodytus dokumentus:

- (i) prašymą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti;
- (ii) reikiamai patvirtintą arbitražo sprendimo originalą arba reikiamai patvirtintą jo nuorašą;
- (iii) arbitražinio susitarimo originalą arba reikiamai patvirtintą jo nuorašą.
- (iv) jeigu arbitražo sprendimas ar susitarimas yra išdėstytas ne lietuvių kalba, tai turi būti pateikiamas šių dokumentų vertimas į lietuvių kalbą.

Kadangi užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra yra reglamentuojama ne tik Niujorko konvencijos nuostatomis, tačiau ir nacionalinėmis taisyklėmis, CPK 811 straipsnio 2 dalyje taip pat numatyta, kad pareiškėjas turi pateikti patvirtinimą, kad sprendimas yra įsiteisėjęs, taip pat įrodymus, kad šaliai kuri nedalyvavo nagrinėjant bylą, buvo tinkamai pranešta apie civilinės bylos nagrinėjimo laiką. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto 304 straipsnyje⁶⁸ siūloma papildyti Civilinio proceso kodekso 811 straipsnio 2 dalį, kad jeigu pareiškėjas gyvena ne Lietuvos Respublikoje ir nepaskyrė atstovo byloje arba įgalioto asmens procesiniams dokumentams gauti, gyvenančių (turinčių profesinės veiklos buveinę) Lietuvos Respublikoje (CPK 805 str.), prašyme pripažinti (atsisakyti pripažinti) užsienio teismo (arbitražo) sprendimą turi būti nurodytas adresas Lietuvos Respublikoje arba elektroninio pašto adresas, fakso numeris, kitų elektroninių ryšių priemonių adresai, kuriais pareiškėjui būtų įteikiami procesiniai dokumentai, taip pat telefono numeriai.

Autorės nuomone, kartu su prašymu dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo privalomi pateikti dokumentai yra nurodyti tik Niujorko konvencijoje bei Komercinio arbitražo įstatyme. Tuo tarpu Civilinio proceso kodekso reikalaujama informacija dėl sprendimo įsiteisėjimo bei tinkamo informavimo nėra privaloma ir netgi iškreipia Niujorko konvencijos sistemą. Manytina, kad, remiantis Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b ir e punktais, tiek užsienio arbitražo sprendimo įsiteisėjimas, tiek ir tinkamas informavimas apie procesą yra preziumuojami. Pareiga šias prezumpcijas nugincyti ir įrodyti minėtuose punktuose nurodytas

⁶⁷ 2006 m. liepos 4 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, bylos Nr. 2T-13/2006.

⁶⁸ Lietuvos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-10-16.

aplinkybes tenka atsakovui, siekiančiam, kad užsienio arbitražo sprendimas nebūtų pripažintas – ieškovas turi pateikti tik Niujorko konvencijos IV straipsnyje nurodytus dokumentus.

Civilinio proceso kodekso 811 straipsnio 2 dalis dokumentų pateikimo ir kartu sprendimo įsiteisėjimo ir tinkamo informavimo įrodinėjimo pareigą perkelia ieškovui ir taip pakeičia visą Niujorko konvencijos sistemą. Teismų praktikoje pasitaiko tokių atvejų, kada atsakovui net nepateikus atsiliepimo į pareiškėjo prašymą dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, teismas pasisako dėl tinkamo atsakovo informavimo, t.y. dėl Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b punkto⁶⁹. Atsižvelgiant į visus aukščiau nurodytus reikalavimus, galima vertinti taip, kad Niujorko konvencijos IV straipsnis ir Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnio 2 dalis nustato privalomus pateikti dokumentus, o Civilinio proceso kodekso 811 straipsnio 2 dalis nėra ieškovui nėra privaloma – ieškovas savo pasirinkimu gali pateikti arba nepateikti papildomų dokumentų, pagrindžiančių arbitražo sprendimo įsiteisėjimą bei tinkamą atsakovo informavimą apie procesą.

Pareiškimai dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo žyminiu mokesčiu nėra apmokestinami (CPK 811 str. 3 d.).

Tais atvejais, kai asmuo paduoda pareiškimą nesilaikydamas aukščiau nurodytų reikalavimų, Lietuvos apeliacinis teismas:

- (i) gali atsisakyti priimti pareiškimą ir jį grąžinti pareiškėjui. Nors tokios teisės teismui CPK šiuo metu nėra nustatyta, tačiau iš užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti statistikos, pavyzdžiui, 2009 metais, matyti, kad 5 prašymai grąžinti pareiškėjams⁷⁰ ir tikėtina, kad jau priėmimo stadijoje buvo pastebėti pareiškimo ar formos trūkumai;
- (ii) jeigu prašymas pripažinti užsienio arbitražo sprendimą pateiktas nesilaikant įstatymų nustatytos tvarkos, teismas kartais nustato terminą trūkumams pašalinti. Tokios teisės Civilinio proceso kodeksas taip pat nenustato, tačiau tokių atvejų teismų praktikoje pasitaiko⁷¹.

⁶⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje Yugtransitservice LTD v. T-Rix Management LLP, bylos numeris 2T-134/2009; Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje verslininkas A.K. v. UAB „Sandromas“, bylos numeris 2T-174/2007 ir kt.

⁷⁰ Lietuvos teismų asociacijos pateikiama statistika // <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>; prisijungimo laikas: 2010-10-17.

⁷¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos valstybinės gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg corp., bylos numeris 2T-32/2007.

- (iii) jeigu pareiškimas jau buvo priimtas ir formos bei turinio neatitikimai reikalavimams paaiškėja vėliau, pareiškimas yra paliekamas nenagrinėtu (CPK 812 str. 5 d.)⁷².

Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto 341 straipsnyje siūloma Lietuvos apeliaciniam teismui įtvirtinti teisę prašymo dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo priėmimo stadijoje nustatyti terminą prašymo formos arba turinio trūkumams ištaisyti (CPK 115 straipsnis), jeigu pareiškėjas gyvena Lietuvos Respublikoje, nurodė adresą Lietuvos Respublikoje arba elektroninio pašto adresą, fakso numerį, kitų elektroninių ryšių priemonių adresus, kuriais pareiškėjui būtų įteikiami procesiniai dokumentai, arba paskyrė atstovą byloje arba įgaliotą asmenį procesiniams dokumentams gauti, gyvenantį (turintį profesinės veiklos buveinę) Lietuvos Respublikoje (CPK 805 str.). Jeigu per teismo nustatytą terminą trūkumų neištaisoma, prašymas būtų pripažįstamas nepaduotu ir grąžinamas pareiškėjui arba, jeigu prašymas jau buvo priimtas teismo žinion, jis būtų paliekamas nenagrinėtas. Tame pačiame projekto straipsnyje siūloma aiškiai sureguliuoti ir aukščiau nurodytą teismo teisę atsisakyti priimti pareiškimą, kuris paduodamas, nesilaikant Niujorko konvencijoje ir įstatymuose nustatytos tvarkos: Lietuvos apeliacinis teismas iki priimdamas žinion pareiškimą galėtų jį pripažinti nepaduotu ir nutartimi grąžinti pareiškėjui.

Vadovaujantis šiuo metu galiojančio CPK 812 straipsnio 1 dalimi, pareiškimus dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija. Tačiau jau parengtame ir Seime svarstomame Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo projekte numatoma pakeisti šią kodekso dalį ir nustatyti, kad jau prašymus (o ne pareiškimus) dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo (atsisakymo pripažinti sprendimus) nagrinėja vienas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas. Apeliacinio teismo pirmininkui, Civilinių bylų skyriaus pirmininkui arba bylą nagrinėjančiam teisėjui, atsižvelgiant į bylos sudėtingumą, suteikiama teisė nutartimi prašymą perduoti nagrinėti trijų teisėjų kolegijai. Manytina, kad toks pripažinimo procedūros pakeitimas yra reikalingas, visų pirma, atsižvelgiant į tai, kad pareiškimų dėl užsienio arbitražų sprendimų nagrinėjimas, palyginti su ginčo teisenos bylomis, nėra sudėtingas – atsisakymo pripažinti užsienio arbitražų sprendimus pagrindai yra aiškiai reglamentuoti tiek Niujorko konvencijoje, tiek ir Komercinio arbitražo įstatyme. Be to, per penkiolika metų nuo Konvencijos ratifikavimo, manytina, kad Lietuvos apeliaciniame teisme, nepaisant kai kurių išimčių, nusistovėjo šių bylų nagrinėjimo praktika, todėl vienas teisėjas būtų visiškai pajėgus spręsti pripažinimo ar atsisakymo pripažinti klausimus. Juo labiau, kad sudėtingesnėms byloms paliekama galimybė sudaryti ir trijų teisėjų kolegiją.

⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje RAB Aviakompanija „Donbassaero“ v. UAB „Inturlita“, bylos numeris 2T-181/2008.

Apie teismo posėdžio laiką ir vietą pranešama asmeniui, kuris yra toje byloje yra atsakovas (CPK 812 str.). Šis pranešimas yra labai svarbus, nes atsakovas turi teisę prieštarauti užsienio arbitražo sprendimo pripažinimui įrodinėdamas Niujorko konvencijos V straipsnyje nurodytus pagrindus. Vis dėlto, kaip nurodo V. Mikelėnas, „atsakovo (skolininko) neatvykimas į teismo posėdį nėra kliūtis nagrinėti pripažinimo klausimą“.⁷³ Tokią išvadą patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išplėstinės kolegijos nutartyje pažymėjęs, kad „CPK 812 straipsnio 1 dalyje nustatyta teismo pareiga informuoti atsakovą apie teismo posėdžio vietą ir laiką. Tačiau ši norma nedraudžia teismui spręsti užsienio arbitražo teismo sprendimo pripažinimo klausimą, jeigu atsakovas į teismo posėdį neatvyksta.“⁷⁴ Kaip ir daugelį kitų procedūrinių klausimų, taip ir informavimą apie teismo posėdį tikslina projekte pateikti CPK pakeitimai – Seimui priėmus Teisingumo ministerijos pasiūlymus, apie teismo posėdžio laiką ir vietą būtų pranešama ne tik atsakovui, bet visiems suinteresuotiems asmenims (Projekto 341 str. 1 d.).

Niujorko konvencijos VI straipsnyje numatyta, kad jeigu užsienio valstybės valdžios institucijai yra pateiktas prašymas panaikinti ar sustabdyti arbitražo sprendimo vykdymą, tai pripažinimo valstybės institucija gali atidėti klausimo dėl sprendimo vykdymo išsprendimą. Tokia pati nuostata yra įtvirtinta ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 3 dalyje. Bylos atidėjimo svarbą privalo įrodyti atsakovas. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo „teisėjų kolegija pagal pateiktus į bylą įrodymus sprendžia, kad pagal 1958 m. Niujorko konvencijos VI straipsnį nėra pagrindo atidėti pareiškimo dėl arbitražo teismo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje išsprendimą ir kad nėra Civilinio proceso kodekso 812 straipsnio 4 dalyje nurodytų pagrindų sustabdyti bylos nagrinėjimą <...>. Atsakovas nepateikė teismui nurodytų įrodymų. Todėl teisėjų kolegija, taikydama 1958 m. Niujorko konvencijos VI straipsnį, pagal bylos duomenis konstatuoja, kad nėra nei būtina, nei tikslinga atidėti pareiškimo dėl arbitražo teismo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje išsprendimą, kadangi nuo arbitražo sprendimų priėmimo bei įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip vieneri metai, o pareiškimo išsprendimas teismo buvo atidėtas dėl paminėtų įrodymų pateikimo, tačiau atsakovas tokių įrodymų nepateikė į bylą. Šioje nagrinėjamos bylos padėtyje pareiškėjo pareiškimu prašomų pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo teismo sprendimų apskundimas įprastinėmis atitinkamos valstybės arbitražų sprendimų kontrolės formomis netrukdo išnagrinėti pareiškėjo pareiškimą“.⁷⁵

⁷³ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 207.

⁷⁴ 2006 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Kipre registruota įmonė Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis, Kaliningrado srities regioninio vystymo fondas, bylos Nr. 3K-7-179/2006.

⁷⁵ 2006 m. liepos 4 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, bylos Nr. 2T-13/2006.

Taip pat reikėtų pastebėti, kad dar iki priimant nutartį dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ar nepripažinimo teismas turi teisę sustabdyti bylos nagrinėjimą ne tik specialiaisiais pagrindais, nustatytais Civilinio proceso kodekso 812 straipsnio 4 dalyje: (i) jeigu šis arbitražo sprendimas yra apskundžiamas įprastinėmis atitinkamos valstybės arbitražų sprendimų kontrolės formomis; arba (ii) jeigu terminas šiam skundai paduoti dar nėra pasibaigęs, tačiau ir bendraisiais bylos sustabdymo pagrindais, remiantis Civilinio proceso kodekso 163 ir 164 straipsniais. Bendrųjų ir specialiųjų bylos dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo stabdymo pagrindų santykį atskleidė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodydamas, kad „Civilinio proceso kodekso 163 bei 164 straipsniuose nurodyti bendrieji bylos sustabdymo pagrindai bei sustabdymo taisyklės turi būti taikomi ir nagrinėjant prašymus dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje, nes procesas byloje dėl užsienio arbitražo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvoje vyksta pagal galiojančio CPK nustatytą tvarką ta apimtimi, kiek proceso nereglementuoja Niujorko konvencija“⁷⁶.

Prašymų dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo stabdymas bendraisiais pagrindais, autorės nuomone, ne visada yra pagrįstas. Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. gegužės 6 d. nutartyje, priimtoje *Svenska* byloje,⁷⁷ pripažinimo procesą sustabdė CPK 163 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu ir nurodė, kad „aplinkybė dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo gali būti paneigta tik įsiteisėjusiu kompetentingo teismo sprendimu ir negali būti patvirtinta kitais įrodymais.“ Tokią poziciją palaikė ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2008 m. spalio 20 d. nutartyje⁷⁸ nustatęs, kad „Niujorko konvencijos tikslų vertinimo aspektu <...> bylos sustabdymas tiesiogiai susijęs su Konvencijos V straipsnio 1 dalies c punkto ir 2 dalies b punktų taikymui reikšmingų prejudicinę galią ir įrodomąją reikšmę turinčių faktų konstatavimu susijusioje byloje“.

Vis dėlto, manytina, kad teisė teisme ginčyti arbitražinio susitarimo galiojimą turi būti realizuojama tik iki bylos perdavimo nagrinėti arbitraže. Bylą perdavus arbitražui, arbitražinio susitarimo galiojimo klausimą sprendžia pats arbitražinis teismas, nes tai yra tiesiogiai susiję su jo kompetencija nagrinėti ginčą (KAĮ 19 str. 1 d.). Po to, kai arbitražinis teismas priima sprendimą dėl arbitražinio susitarimo galiojimo, toks arbitražinio teismo sprendimas gali būti ginčijamas pagal arbitražo vietos teisę (*lex arbitri*) arba užsienio arbitražo sprendimo

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 16d. nutartis civilinėje byloje AS „Pareks banka“ v. UAB „Parex lizingas“, Nr. 3K-7-552/2004.

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB ir „Svenska Petroleum Exploration“ AB v. AB „Geonafta“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, bylos numeris 2T-1/2008.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB ir „Svenska Petroleum Exploration“ AB v. AB „Geonafta“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, bylos numeris 3K-3-510/2008.

pripažinimo ir leidimo vykdyti procese Niujorko konvencijos V straipsnio pagrindais⁷⁹. Taigi pakartotinis procesas pirmosios instancijos teisme dėl arbitražinio susitarimo galiojimo nėra galimas, taigi ir šiuo argumentu remiantis nebuvo galima stabdyti bylos dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo – atsakovas arbitražinės išlygos galiojimo klausimą turėjo kelti būtent procese dėl pripažinimo, o ne atskiroje byloje.

Pareiškėjas, prašydamas pripažinti užsienio arbitražo sprendimą Lietuvos Respublikoje, gali formuluoti tokius prašymus:

- (i) pripažinti užsienio arbitražo sprendimą (CPK 811 str. 1 d.);
- (ii) pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą⁸⁰ (CPK 811 str. 1 d., 812 str. 6 d.);
- (iii) pripažinti dalį užsienio arbitražo sprendimo (CPK 812 str. 3 d.);
- (iv) pripažinti ir leisti vykdyti dalį užsienio arbitražo sprendimo (CPK 812 str. 3 d., 812 str. 6 d.);
- (v) Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo 340 straipsnio 1 dalyje siūloma įtvirtinti ir prašymo atsisakyti pripažinti užsienio teismo (arbitražo) sprendimą galimybę.

Kitaip nei kai kuriose kitose valstybėse Lietuvoje nėra senaties termino kreipimuisi dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, kuris bendrosios teisės sistemos šalyse paprastai nustatomas 10 metų, o kontinentinės tradicijos šalyse – 30 metų⁸¹. Taigi nesvarbu, kiek laiko praėjo nuo užsienio arbitražo sprendimo priėmimo, asmuo siekiantis jį įvykdyti Lietuvoje, gali kreiptis pateikdamas pareiškimą Lietuvos apeliaciniam teismui.

Atsižvelgdamas į pareiškėjo suformuluotą prašymą, atsakovo išdėstytus argumentus bei aplinkybes, kurias teismas privalo patikrinti *ex officio*, remiantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies nuostatomis, Lietuvos apeliacinis teismas priima nutartį, kuria:

- (i) pripažįsta užsienio arbitražo sprendimą (visą arba pareiškėjo prašomą dalį) (CPK 812 str. 1 d.);
- (ii) pripažįsta užsienio arbitražo sprendimą (visą arba pareiškėjo prašomą dalį) ir leidžia jį vykdyti Lietuvos Respublikoje (CPK 812 str. 1 d., 812 str. 6 d.);
- (iii) atsisako pripažinti užsienio arbitražo sprendimą Niujorko konvencijos V straipsnio ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio pagrindais. Kadangi, vadovaujantis CPK

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“, WTE Wassertechnik GmbH, bylos numeris 3K-3-116/2010.

⁸⁰ Pagal CPK 812 straipsnio 6 dalį kartu su pareiškimu pripažinti užsienio arbitražo sprendimą gali būti sprendžiamas klausimas dėl leidimo šį sprendimą vykdyti.

⁸¹ Kessedjian C. La reconnaissance et l'exécution des décisions judiciaires et des sentences arbitrales // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration_online.htm; prisijungimo laikas: 2010-10-17.

813 straipsnio 1 dalies 2 punktu, užsienio arbitražų sprendimai gali būti vykdomi tik tada, kai jie yra pripažinti, teismui atsisakius pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, vykdymas savaime nėra leidžiamas;

(iv) pripažįsta ir, esant pareiškėjo prašymui, leidžia vykdyti dalį užsienio arbitražo sprendimo, nors pareiškėjas prašė pripažinti visą užsienio arbitražo sprendimą (CPK 812 str. 2 d.).

Pažymėtina, kad teismas, sprenddamas pripažinimo klausimą, neturi teisės iš esmės nagrinėti arbitražo išspręsto ginčo, t.y. negali spręsti fakto ir materialiosios teisės klausimų, susijusių su ginčo nagrinėjimu iš esmės⁸². Būtent dėl šios priežasties CPK nenumato teismui teisės pakeisti prašomą pripažinti užsienio arbitražo sprendimą – teismas gali tik pripažinti arba nepripažinti viso arba dalies užsienio arbitražo sprendimo. Šiuo atžvilgiu kritikuotina Lietuvos apeliacinio teismo nutartis, kurioje teismas užuot iš tiesų nepripažinęs dalies užsienio arbitražo sprendimo dėl netesybų priteisimo, pakeitė arbitražo sprendimą ir netesybas sumažino⁸³.

CPK 812 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismo nutartis dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos, teismo nutartis per vieną mėnesį nuo jos priėmimo dienos gali būti skundžiama kasaciniu skundu. Pagal bendrą taisyklę kasacine tvarka apskūsti ir peržiūrėti gali būti apeliacinės instancijos teismų sprendimai ir nutartys (CPK 340 str. 1 d.), be to, kasacija negalima dėl pirmosios instancijos sprendimų ir nutarčių, neperžiūrėtų apeliacine tvarka (CPK 341 str. 1 p.). Akivaizdu, kad užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procesas yra išimtis iš bendrųjų civilinio proceso taisyklių. Pirmą, šias bylas nagrinėja Lietuvos apeliacinio teismo trijų teisėjų kolegija⁸⁴, o ne apylinkės ar apygardos teismų vienas teisėjas (CPK 809 str. 1 d., 62 str. 1, 2 d.). Antra, Lietuvos apeliacinio teismo nutartis dėl užsienio arbitražo sprendimo negali būti skundžiama apeliacine tvarka, o yra galimas tik kasacinis skundas Lietuvos Aukščiausiam Teismui (CPK 812 str. 1 d.). Trečia, terminas paduoti kasacinį skundą dėl nutarties dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo yra vienas mėnesis (CPK 812 str. 1 d.), kai bendrasis terminas kasaciniams skundams yra trys mėnesiai nuo skundžiamo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo (CPK 345 str. 1 d.). Specifinis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procesas, autorės nuomone, pirmiausia sietinas su tuo, kad pripažinimo procedūra nėra tikrasis teisingumo vykdymas, taigi ir nesusijęs su pagrindine jurisdikcine teismų funkcija. Lietuvos apeliacinis teismas nesprendžia tarp šalių kilusio ginčo iš esmės, o tiesiog vykdo Lietuvoje vykdytinų užsienio arbitražų sprendimų kontrolę, vadovaudamasis Niujorko

⁸² Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas, - Vilnius: Justitia, 2001. P. 207.

⁸³ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje AS Akciju komercbanka „Baltikums“ v. UAB „Amber Golf Club“, R.M., A.M., bylos numeris 2T-3/2010.

⁸⁴ Aukščiau darbe jau buvo minėta, kad Seime priėmus Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto siūlymus, bylas dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo pagal bendrą taisyklę nagrinėtų vienas Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas.

konvencijos ir nacionalinių teisės aktų nuostatomis. Sutrumpintas vieno mėnesio terminas kasaciniam skundai paduoti vertintinas kaip teigiamas dalykas, skatinantis proceso operatyvumą, kuris yra vienas iš esminių arbitražiniame procese ir jo tąsoje nacionaliniuose teismuose pripažįstant užsienio arbitražų sprendimus. Todėl kritiškai vertintinas siūlymas Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto 341 straipsnio 1 dalyje pateiktas siūlymas Lietuvos apeliacinio teismo nutartis dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo skūsti pagal bylų proceso kasaciniame teisme taisykles, t.y. per tris mėnesius nuo nutarties įsiteisėjimo dienos.

Taigi užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo tvarka yra reglamentuojama Niujorko konvencijos, Komercinio arbitražo įstatymo, Teismų įstatymo bei Civilinio proceso kodekso nuostatomis. Be to, labai svarbi yra ir teismų praktika, nes dalis procedūrinių taisyklių nėra suformatuotos teisės aktuose, tačiau praktiškai taikomos Lietuvos teismuose. Taip pat tikėtina, kad įsigaliojus Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymui prašymų dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo nagrinėjimo procesas Lietuvos apeliaciniame teisme pasikeis.

3. UŽSIENIO ARBITRAŽO SPRENDIMŲ PRIPAŽINIMO PROBLEMATIKA LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Niujorko konvencijos principas, kad užsienio arbitražo sprendimai turi būti pripažįstami ir vykdomi bet kurioje valstybėje, kuri yra konvencijos dalyvė, nėra besąlygiškas. Esant tam tikroms aplinkybėms, nacionalinis teismas turi teisę atsisakyti pripažinti ir vykdyti užsienio arbitražo sprendimą. Pagal Niujorko konvencijos V straipsnį, tokie pagrindai, kuriais remiantis galima atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą yra septyni. Pabrėžtina, kad šis sąrašas yra išsamus ir baigtinis. Kitais pagrindais nei nurodyta pačioje Konvencijoje atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą negalima.

Užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindai, įtvirtinti tiek Niujorko konvencijos V straipsnyje, tiek ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnyje, gali būti suskirstyti į dvi pagrindų grupes, pagal tai, kas gali imtis iniciatyvos reikalauti atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą ir kam priklauso nepripažinimo pagrindų įrodinėjimo našta:

1. pagrindai, taikomi tik tada, kai reikalauja arbitražo šalis, kurios nenaudai siekiama įvykdyti sprendimą (atsakovas). Todėl šios šalies pareiga yra įrodyti, kad egzistuoja bent viena iš Konvencijos V straipsnio 1 dalyje ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalyje numatytų aplinkybių, kuriomis remiantis teismas galėtų atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą. Kitaip tariant, šios grupės pagrindai taikomi tik tada, kai to

reikalauja atsakovas ir todėl atsakovui priklauso šių pagrindų egzistavimo įrodinėjimo našta. Jeigu atsakovas nesiremia bent vienu iš šių pagrindų arba, nors ir remiasi, bet, teismo nuomone, atsakovas pateikė nepakankamai įrodymų, paliudijančių tuos pažeidimus, dėl kurių, pagal Konvenciją galima atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti, sprendimas turės būti pripažintas ir įvykdytas.⁸⁵

2. pagrindai, taikomi nepriklausomai nuo atsakovo iniciatyvos, t.y. teismo nustatomi *ex officio*. Šie pagrindai yra įtvirtinti Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalyje bei Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalyje. Taigi norint, kad remiantis šiais pagrindais būtų atsisakyta pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, šalys neprivalo įrodinėti šių aplinkybių. Teismo pareiga nustatyti, ar egzistuoja šios grupės aplinkybės, ir savo iniciatyva nuspręsti, ar atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą⁸⁶. Žinoma, kaip toliau matyti iš teismų praktikos, atsakovas, siekdamas išvengti sprendimo vykdymo visada stengsis įrodyti ne tik pirmosios grupės aplinkybes, tačiau ir viešosios tvarkos ar arbitruotinumą pažeidimus.

Pripažįstama, kad pats svarbiausias Niujorko konvencijoje įtvirtintų užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindų bruožas yra tas, kad jie nėra pagrįsti arbitražo sprendimo priėmimo pagrindų analize. Remiantis Konvencijos nuostatomis, teismas negali atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimo dėl tos priežasties, kad arbitražinis teismas neteisingai vertino faktines aplinkybes ar netinkamai taikė teisę.⁸⁷ Tokios pozicijos nuosekliai laikosi ir Lietuvos apeliacinis teismas, savo nutartyse dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo pasisakydamas, kad „spręsdamas arbitražo teismų sprendimų pripažinimo klausimą, teismas neturi teisės iš esmės nagrinėti arbitražo išspręsto ginčo, t.y. teismas negali spręsti fakto ir materialinės teisės klausimų, susijusių su ginčo nagrinėjimu iš esmės. Pagrindai, nustatyti Niujorko konvencijos V straipsnyje, kuriems esant atsisakoma pripažinti arbitražo sprendimą, yra tik procesinio pobūdžio ir todėl negalima atsisakyti pripažinti sprendimą dėl to, kad arbitrai netinkamai pritaikė ir išaiškino materialinės teisės normas, neteisingai išaiškino ir (ar) įvertino bylos faktus ar panašiai.“⁸⁸

Vis dėlto, jeigu teismas pagal Niujorko konvenciją ar kitais pagrindais atsisako pripažinti ar vykdyti, toks atsisakymas nepanaikina pirminio užsienio arbitražo sprendimo. Kitos valstybės teismas gali laikytis kitokio požiūrio ir leisti vykdyti tą patį užsienio arbitražo sprendimą. Ši ypatybė pažymi pagrindinį skirtumą tarp padarinių, kylančių sėkmingai arbitražo

⁸⁵ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 280 - 281.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Moses M.L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. - Niujorkas: Cambridge University Press, 2008. P. 281.

⁸⁸ 2010 m. kovo 23 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos privati transporto unitarinė įmonė „BelSANavto“ v. UAB „MS“, bylos Nr. 2T-23/2010.

sprendimą užginčijus pagal *lex arbitri*, kai sprendimas panaikinamas ir tampa nevykdomu visose valstybėse, ir padarinių, kylančių patenkinus prašymą atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą, kai tokio atsisakymo teisiniai padariniai apsiriboja teisės sistema, kurioje veikia teismas, priėmęs sprendimą nepripažinti ir nevykdyti arbitražo sprendimo.⁸⁹

Šioje paskutinėje darbo dalyje bus aptariamos 2007 – 2010 metų Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys bylose dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti. Cituojamos ir plačiau analizuojamos ne visos nurodyto laikotarpio nutartys, tačiau tik tos, kuriose suformuluotos taisyklės, pasisakyta aktualiu klausimu, nukrypta nuo tarptautinės praktikos ir pan. Kadangi stengtasi koncentruotis į Lietuvos teismų praktikos problemas, tie Niujorko konvencijos V straipsnio pagrindai, kuriais nagrinėjamu laikotarpiu nebuvo remtasi arba praktika nėra itin reikšminga, plačiau nagrinėjami nebus – dėmesys atkreipiamas į svarbiausias, autorės nuomone, pastarųjų metų teismų praktikos problemas.

Taigi iš pradžių bus aptariama teismų praktika, susijusi su Niujorko konvencijos V straipsnio pagrindais, kuriuos turi įrodyti atsakovas, o antroje dalyje analizuojama teismų *ex officio* taikomi pagrindai, išskiriant nearbitruotinumą bankroto ir sporto ginčiuose klausimą, taip pat pernelyg didelės netesybas kaip viešosios tvarkos pažeidimą bei netesybų mažinimo pripažįstančioje valstybėje problemą.

3.1. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų, kuriuos turi įrodyti atsakovas, taikymo problemos Lietuvos teismų praktikoje

Arbitražinį procesą pralaimėjusi šalis gali siekti nuginklėti arbitražinio teismo sprendimą aktyviai arba pasyviai. Kaip ir nacionalinių teismų procesuose, pralaimėjusi šalis dažniausiai išbandys visas įmanomas priemones, kad nebūtų įvykdytas jai nepalankus sprendimas ar bent toks įvykdymas būtų uždelstas ir atidėtas. Aktyvus arbitražo sprendimo ginčijimas suprantamas kaip siekis panaikinti arbitražo sprendimą, remiantis arbitražo vietos procesinės teisės normomis. Tuo tarpu pasyviuoju ginčijimu laikomi atsakovo veiksmai ir įrodinėjimas užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti proceso metu vykdymo valstybėje⁹⁰. Būtent pasyviojo arbitražo sprendimo ginčijimo metu atsakovas siekia įrodyti, kad užsienio arbitražo sprendimas atitinka vieną ar kelis nepripažinimo pagrindus, nurodytus Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalyje. Tačiau net ir atsakovui įrodžius bent vieną iš aukščiau nurodytų pagrindų, teismas turi

⁸⁹ Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. - Vilnius: Eugrimas, 2002. P. 337.

⁹⁰ Tweeddale A., Tweeddale K.. Arbitration of Commercial Disputes. International and English law. - Londonas: Oxford University Press, 2005. P. 408.

teisę atsisakyti pripažinti arbitražo sprendimą, tačiau to padaryti neprivalo ir nepaisant atsakovo įrodytų aplinkybių gali pripažinti užsienio arbitražo sprendimą⁹¹. Niujorko konvencijos V straipsnio 1 ir 2 dalyse, o Komercinio arbitražo 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „pripažinti ar vykdyti arbitražinio teismo sprendimą, nepaisant to, kurioje valstybėje jis buvo priimtas, Lietuvos Respublikoje *gali būti* atsisakyta <...>“. Tokios nuostatos laikosi ir Lietuvos teismai, nutartyse nurodydami, kad „Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies prasme net ir atsakovui (skolininkui) įrodžius bent vieną iš pagrindų, teismas turi teisę, bet neprivalo atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą.“⁹² „Teisės doktrinoje aiškinama, kad 1958 m. Niujorko konvencijoje dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo pateikiamos formuluotės „teismas gali“ leidžia daryti išvadą, kad atsisakymas pripažinti ar vykdyti užsienio arbitražo sprendimą yra diskrecinė teismo teisė. Taip aiškinama todėl, kad rengiant konvenciją buvo siūloma konvencijos V straipsnį pradėti žodžiais „Turi būti atsisakyta pripažinti ar vykdyti sprendimą“, tačiau vėliau šis pasiūlymas buvo atmestas ir pakeistas žodžiais „gali būti“.“⁹³ Taigi darytina išvada, kad net ir įrodęs vieną iš pagrindų atsakovas negali būti tikras, kad ieškovo prašymas bus atmestas. Tačiau, autorės nuomone, jeigu teismas nustato, kad atsakovui pavyko įrodyti vieną iš toliau analizuojamų Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies pagrindų, turėtų būti atsisakoma pripažinti užsienio arbitražo sprendimą – kitaip šie pagrindai prarastų savo prasmę, kiltų klausimas dėl atsakovo teisėtų lūkesčių pažeidimo.

Pirmasis pagrindas, įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punkte ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 1 punkte, yra tai, kad arbitražinio susitarimo šalys pagal joms taikomą įstatymą buvo kuriuo nors mastu neveiksnios arba šis susitarimas negalioja pagal taikomą įstatymą, kurį ginčo šalys numatė savo sutartyje, o jei tokio nurodymo nėra, - pagal tos šalies, kur buvo priimtas arbitražinio teismo sprendimas, įstatymus. Analizuojant paskutinių metų Lietuvos teismų praktiką, pastebėta, kad šį nepripažinimo pagrindą atsakovai įrodinėja labai retai ir tai dažniausiai kartu su Konvencijos V straipsnio 1 dalies c punktu, kuris bus aptariamas vėliau.

Antrasis pagrindas, įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b punkte ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 2 punkte, nustato, kad atsakovas siekdamas, kad jam nepalankus užsienio arbitražo sprendimas nebūtų pripažintas Lietuvos Respublikoje privalo įrodyti, kad jam nebuvo tinkamai pranešta apie arbitro paskyrimą ar apie arbitražinio

⁹¹ Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. - Londonas: Sweet & Maxwell, 2004. P. 528.

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Real Invest“ v. UAB „BMS Megapolis“, UAB BMS filialas Latvijoje, bylos numeris 2T-5/2010.

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, bylos numeris 2T-13/2006.

teismo nagrinėjimą arba dėl kitų priežasčių ši šalis negalėjo pateikti savo paaiškinimų. Literatūroje pripažįstama, kad šis pagrindas yra pats svarbiausias atsisakant pripažinti užsienio arbitražo sprendimus pagal Niujorko konvenciją: pagrindo tikslas yra užtikrinti, kad arbitražinis procesas užsienio arbitražiniame teisme vyko laikantis sąžiningo proceso principų, šalys buvo tinkamai informuotos apie arbitražinį procesą. Teisingo proceso principai nebus pažeisti, todėl negalima atsisakyti pripažinti ir vykdyti arbitražo sprendimą, kai šalis buvo tinkamai kviesta į arbitražą, bet neatvyko į ginčo nagrinėjimą ar apskritai nedalyvavo arbitraže. Tarptautinio komercinio arbitražo praktikoje šiandien yra pripažįstama arbitražinio teismo teisė priimti sprendimą šaliai nedalyvaujant (*ex parte sprendimas*).⁹⁴ Taigi, kai arbitražinis teismas priėmė sprendimą vienai šaliai nedalyvaujant, nors ji buvo tinkamai informuota apie procesą, arbitražinio teismo posėdžio laiką ir vietą, sprendimas pagal Niujorko konvenciją turėtų būti pripažįstamas ir leidžiamas vykdyti.

Arbitražo praktika rodo, kad atsakovai neretai vengia dalyvauti arbitražo procese, jiems sudėtinga įteikti procesinius dokumentus – tinkamas atsakovo informavimas apie procesą tampa viena iš esminių arbitražinio teismo problemų, nes prasidėjus pripažinimo procesui atsakovas atsiranda ir būtent šiuo pagrindu siekia, kad užsienio arbitražo sprendimas nebūtų pripažintas ir leistas vykdyti jo atžvilgiu. Stengdamiesi įrodyti teisingo proceso pažeidimus atsakovai pateikia įvairių argumentų. Pavyzdžiui, Lietuvos teismų praktikoje yra buvusi byla, kurioje atsakovas teigė, kad pranešimas apie arbitražinio teismo posėdį Latvijoje buvo įteiktas latvių, o ne lietuvių kalba⁹⁵ ir dėl šios priežasties nelaikytina, kad atsakovas buvo tinkamai informuotas apie procesą. Vis dėlto atsakovų argumentai yra vertinami visų nustatytų aplinkybių kontekste, todėl, manytina, kad antrasis nepripažinimo pagrindas bus laikomas įrodytu tik tada, kai pripažįstančiam teismui bus aiškiai įrodyta, kad arbitražinis teismas pažeidė teisingo proceso principą ir tinkamai neinformavo atsakovo.

Antrojo nepripažinimo pagrindo kontekste svarbi yra 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje AS Akcijų komercbanka „Baltikums“ v. UAB „Amber Golf Club“, R.M., A.M., bylos numeris 2T-3/2010.⁹⁶ Šioje byloje visi trys atsakovai rėmėsi Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b punktu ir Komercinio arbitražo 40 straipsnio 1 dalies 2 punktu, tačiau Lietuvos apeliacinis teismas nustatė, kad Latvijos komercinių bankų asociacijos trečiųjų teismo sprendimas gali būti nepripažintas tik atsakovo A.M. atžvilgiu. Teismas konstatavo, kad arbitražinis teismas siuntė korespondenciją atsakovams, siekdamas informuoti apie paskirtą trečiųjų teismo pirmininką ir nustatyta bylos nagrinėjimo datą bei vietą, pridėtas ieškinio

⁹⁴ Dominas G., Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 283.

⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėtmonda“, bylos numeris 2T-6/2009.

⁹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje AS Akciju komercbanka „Baltikums“ v. UAB „Amber Golf Club“, R.M., A.M., bylos numeris 2T-3/2010.

nuorašas, buvo siunčiami ir kiti dokumentai. Tačiau iš bylos medžiagos matyti, kad realiai buvo įteiktas tik atsakovui UAB „Amber Golf Club“ Latvijos komercinių bankų asociacijos trečiųjų teismo 2009 m. kovo 23 d. nutarimo dėl klaidos ištaisymo nuorašas. Atsižvelgdama į tai, kad šiame nutarime išdėstyta informacija apie pareikšto ieškinio esmę bei pagrindą, bylos šalis, ieškinio priėmimą, arbitro paskyrimą, bylos iškėlimą ir jos nagrinėjimo laiką ir vietą, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad atsakovas UAB „Amber Golf Club“, gavęs šį nutarimą ir su juo susipažinęs, buvo laiku ir reikiamai informuotas apie arbitro paskyrimą ir apie arbitražinio teismo nagrinėjimą, todėl galėjo pateikti savo paaiškinimus dėl jam pareikšto ieškinio. Atitinkamai teisėjų kolegija pripažino, kad atsakovas R. M., būdamas šios įmonės administracijos vadovas, kartu ir pats asmeniškai laidavęs už įmonės įsipareigojimus, apie iškeltą arbitražinę bylą, arbitro paskyrimą bei arbitražinį nagrinėjimą negalėjo nežinoti. Tuo tarpu aplinkybė, kad atsakovas A. M. arbitražinės bylos iškėlimo metu buvo atsakovo UAB „Amber Golf Club“ darbuotojas, anot kolegijos, nėra pakankamas pagrindas teigti, kad jam buvo reikiamai pranešta apie arbitražinės bylos nagrinėjimą ar arbitro paskyrimą, nes nei vienas iš atsakovų nepripažįsta tokio pranešimo fakto. Todėl kolegija padarė išvadą, kad atsakovui A. M., kaip šaliai, prieš kurią nukreiptas prašomas pripažinti užsienio valstybės arbitražo sprendimas, nebuvo reikiamai pranešta apie arbitro paskyrimą ir apie arbitražo nagrinėjimą ir dėl šios priežasties jis negalėjo pateikti savo paaiškinimų.

Vertinant ir analizuojant tokį sprendimą byloje reikėtų vadovautis taisykle, kad „klausimas, ar šaliai buvo tinkamai pranešta apie arbitro paskyrimą bei bylos nagrinėjimą arbitražo tvarka, turi būti sprendžiamas pagal arbitražiniame susitarime nurodytą ar arbitražo procesui taikytiną teisę.“⁹⁷ Manytina, kad ginčas buvo nagrinėjamas pagal Latvijos komercinių bankų asociacijos trečiųjų teismo taisykles.⁹⁸ Taisyklių 7 straipsnis numato, kad korespondencija yra laikoma gauta, jeigu buvo asmeniškai įteikta, pristatyta adresato nurodytu adresu, juridinio asmens buvimo vietos adresu (registracijos adresu), fizinio asmens gyvenamosios vietos adresu, o jeigu neįmanoma nustatyti nei vieno iš minėtų adresų – paskutiniu žinomu adresu. Vadovaujantis nurodyta šiuo atveju arbitražo procesui taikytina teise yra svarbus korespondencijos perdavimo adresatui momentas. Nagrinėjamoje situacijoje arbitražo siunta grįžo atsakovui A.M. neįteikta – vadinasi, korespondencija nebuvo perduota. Atsižvelgiant į tokią analizę, manytina, kad Lietuvos apeliacinis teismas pagrįstai atsisakė pripažinti ir leisti

⁹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje tarptautinė privati unitarinė įmonė SOLIBEL AO „N.F. Solid“ v. R.K. įmonė, bylos numeris 2T-202/2009; Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Ukrainos bendrovė „Svedvud Ukraina“ v. UAB „DDCA Kaunas“, bylos numeris 2T-97/2009; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje ribotos atsakomybės bendrovė „Primed“ v. UAB „Tiekėjų gildija“, bylos numeris 2T-98/2008.

⁹⁸ Latvijos komercinių bankų asociacijos trečiųjų teismo taisyklės // <http://eng.bankasoc.lv/car/regulations/article.php?id=609055>; prisijungimo laikas: 2010-11-17.

vykdyti Latvijoje priimtą arbitražo sprendimą atsakovo A.M. atžvilgiu, remiantis Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies b punktu ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 2 punktu.

Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies c punkte ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 3 punkte yra įtvirtintas **trečiasis nepripažinimo pagrindas** – užsienio arbitražo sprendimas priimtas dėl ginčo, nenumatyto arbitražiniame susitarime ar neatitinkančio jo sąlygų, arba tame sprendime yra nuostatų klausimais, kurių neapima arbitražinis susitarimas. Arbitražinio teismo kompetencija kyla iš šalių susitarimo perduoti ginčą nagrinėti arbitražu, jeigu arbitražinis teismas viršija savo kompetenciją, toks sprendimas negali būti pripažįstamas pagal Niujorko konvenciją.⁹⁹ Praktikoje pastebima, kad trečiasis pagrindas dėl arbitražo jurisdikcijos yra pats populiariausias ginčijant užsienio arbitražo sprendimą pripažinimo stadijoje.¹⁰⁰ Kaip jau buvo minėta, šiuo Niujorko konvencijos punktu dažnai remiamasi kartu su V straipsnio 1 dalies a punktu, teigiant, kad arbitražinis susitarimas dėl kokių nors priežasčių yra negaliojantis, atitinkamai ir arbitražinis teismas neturi kompetencijos nagrinėti ginčą.

Aukščiau nurodytais nepripažinimo pagrindais rėmėsi UAB „BMS Megapolis“ (pakeistas pavadinimas – BUAB „Computer data international“), siekdamas, kad Lietuvoje nebūtų pripažintas jam nepalankus Latvijos prekybos ir pramonės rūmų arbitražo teismo sprendimas¹⁰¹. Atsakovas teigė, kad „nuomos sutartį, kurioje yra arbitražinė išlyga, sudarė ir pasirašė pareiškėjas SIA „Real Invest“ ir UAB BMS filialas Latvijoje. Atsakovas UAB „BMS Megapolis“ nuomos sutarties nepasirašė ir nedavė sutikimo dėl arbitražinio susitarimo UAB BMS filialui Latvijoje. Kadangi atsakovas nėra arbitražinio susitarimo, sudaryto tarp pareiškėjo ir BMS filialo Latvijoje, šalimi, šis susitarimas atsakovui negalioja Komercinio arbitražo įstatymo 1 dalies 1 punkto ir Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punkto prasme. Todėl arbitražo teismas, sprenddamas dėl asmens, kuris nėra arbitražinio susitarimo šalis, viršijo kompetenciją, t.y. nusprendė dėl ginčo, kurio neapima arbitražinis susitarimas Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 3 punkto ir Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies c punkto prasme.“ Taigi pagrindinis skolininko argumentas šioje byloje rėmėsi esmine arbitražo idėja, kad arbitraže ginčas gali būti nagrinėjamas tik tada, kada yra šalių susitarimas dėl ginčo perdavimo arbitražui. Šiuo atveju UAB „BMS Megapolis“ teigė, kad jis nėra arbitražinio susitarimo šalis, nes susitarimą sudarė UAB BMS filialas, kuris pagal Latvijos teisę yra atskiras juridinis asmuo, todėl, anot atsakovo, filialo, esančio atskiru asmeniu, prisiimti įsipareigojimai

⁹⁹ Moses M.L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. - Niujorkas: Cambridge University Press, 2008. P. 211.

¹⁰⁰ Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. - Londonas: Sweet & Maxwell, 2004. P. 534.

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Real Invest“ v. UAB „BMS Megapolis“, UAB BMS filialas Latvijoje, bylos numeris 2T-5/2010.

pagal arbitražinę išlygą neįpareigoja pagrindinės įmonės, esančios Lietuvoje. Tęsiant tokią argumentaciją, akivaizdu, kad negaliojant arbitražiniam susitarimui atsakovo UAB „BMS Megapolis“ atžvilgiu, arbitražinis teismas nebuvo kompetentingas nagrinėti ginčo ir spręsti šio atsakovo teisių ir pareigų.

Kaip ir kiekvienoje byloje, taip ir bylose dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo, visos aplinkybės, kuriomis remiamasi, turi būti įrodytos. *SIA „Real Invest“ v. UAB „BMS Megapolis“* bylos atsakovo argumentai dėl arbitražinio susitarimo negaliojimo ir arbitražinio teismo viršytos kompetencijos (Niujorko konvencijos V str. 1 d. a ir c p., KAI 40 str. 1 d. 1 ir 3 p.) tiek Lietuvos apeliaciniame teisme, tiek ir Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme buvo pripažinti neįrodytais: „Kasatorius „BMS Megapolis“ neįrodė, jog jo filialas Latvijoje pagal šioje valstybėje nustatytą teisinį reglamentavimą nėra Lietuvos juridinio asmens struktūrinis padalinys, o šio sudarytas arbitražinis susitarimas dėl ginčo sprendimo arbitraže jam nesukelia teisinių padarinių.“

Be to, sprenddami dėl arbitražo sprendimo, priimto Latvijoje, pripažinimo Lietuvos teismai šioje byloje pagrįstai įvertino ir tai, kad atsakovas susitarimo negaliojimo ir arbitražinio teismo kompetencijos nebuvimo klausimą ėmė kelti tik užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo Lietuvoje stadijoje, nors apie arbitražo procesą Latvijoje buvo tinkamai informuotas. Arbitražinis teismas laikė, o Lietuvos teismai sutiko su tokia pozicija, kad UAB „BMS Megapolis“ neprieštaravo ginčo sprendimui arbitraže. Niujorko konvencijos taikymo praktikoje pripažįstama, kad teisė įrodinėti arbitražinio teismo jurisdikcijos nebuvimą, vadovaujantis Konvencijos V straipsnio 1 dalies c punktu, gali būti prarasta, jeigu šia teise atsakovas nepasinaudojo laiku.¹⁰²

Ketvirtasis nepripažinimo pagrindas, įtvirtintas Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies d punkte ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 4 punkte, yra susijęs su arbitražinio teismo sudėties ar arbitražo proceso neatitikimu šalių susitarimui ar taikytinai teisei. Būtent šalių susitarimas arbitražo procese yra svarbiausias, todėl procesui taikytina teisė turėtų būti analizuojama tik tada, jeigu nebuvo suderintos šalių valios koku nors procesiniu klausimu. Išimtimi turėtų būti laikomi tik fundamentalūs proceso principai, kurių net ir šalių susitarimu negalima pažeisti.¹⁰³ Pažymėtina, kad ketvirtajam pagrindui, kaip ir trečiajam pagrindui, teismų praktikoje taikoma tokia pati atsisakymo į prieštaravimą taisyklė. Jos esmė išdėstyta ir Komercinio arbitražo įstatymo 6 straipsnyje: „Jeigu šalis, žinodama, kad bet kokia <...> nuostata,

¹⁰² Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. - Londonas: Sweet & Maxwell, 2004. P. 534.

¹⁰³ United Nations Conference on Trade and Development. Course on dispute settlement. Module 5.7. International Commercial Arbitration: Recognition and Enforcement of Arbitral Awards: The New York Convention // <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=2102&lang=1>; prisijungimo laikas: 2010-11-21.

kurios šalys gali atsisakyti, arba koks nors arbitražinio susitarimo reikalavimas nevykdomi, dalyvauja arbitražiniame nagrinėjime, tuojau pat nepareikšdama be pateisinamos priežasties savo nesutikimo, arba jeigu ji nepareiškia savo prieštaravimo per tam skirtą terminą, jei toks nustatytas, laikoma, kad ji atsisako savo teisės į prieštaravimą.“ Manytina, kad šios taisyklės taikymas Lietuvos teismų praktikoje iš esmės sumažina atsakovų argumentų dėl Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies d punkto taikymo, nes praktika krypta tokia linkme, kad minėtu pagrindu užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimas yra sudėtingai įrodomas – reikia įrodyti ne tik arbitražinio teismo sudėties ar proceso trūkumus, tačiau ir priežastis, kodėl šios arbitražo proceso ydos nebuvo keliamos anksčiau, t.y. pačiame arbitraže ar ginčijant arbitražo sprendimą arbitražo vietos valstybėje.

Remiantis **Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies e punktu** arba Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies 5 punktu, užsienio arbitražo sprendimas Lietuvos Respublikoje gali būti nepripažintas, jeigu (i) sprendimas šalims dar nebuvo galutinis arba (ii) jo vykdymą panaikino ar sustabdė tos šalies, kurioje jis buvo priimtas, arba tos šalies, kurios įstatymai taikomi kompetentinga valdžios institucija.

Niujorko konvencija „galutinio sprendimo“ sąvokos apibrėžimo nepateikia, todėl neišvengiamai kyla klausimas, kokius arbitražo sprendimus galima laikyti galutiniais (šis klausimas buvo analizuojamas ankstesnėse darbo dalyse). Pagrindinė diskusijų tema, ar galutinitas turėtų būti vertinamas autonomiškai Niujorko konvencijos kontekste, ar remiantis taikytina nacionaline teise.¹⁰⁴ Manytina, kad Lietuvos teismai būtų linkę laikytis pozicijos, kad galutiniais turi būti laikomi sprendimai, kurie dėl bylos esmės (angl. *on the merits*) ir negali būti apskūsti apeliacine tvarka nei kitam arbitražui, nei teismui.¹⁰⁵ Tokią nuomonę viena iš Lietuvos apeliacinio teismo nutarčių, kurioje teismas pasisakė, kad „pareiškėjo prašomi pripažinti ir leisti vykdyti arbitražo teismo sprendimai yra *galutiniai, kadangi jie pagal teisės normų reikalavimus negali būti apskūsti nei apeliacine, nei kasacine tvarka*. Be to, šalys arbitražinėse išlygose susitarė, kad arbitražo teismo sprendimai yra galutiniai bei privalomi abiem šalims.“¹⁰⁶

Kita galima situacija, patenkanti į analizuojamą penktąją pagrindą yra tada, kai ginčą arbitraže pralaimėjusi šalis pasinaudoja savo aktyvia teise¹⁰⁷ ginčyti arbitražo sprendimą valstybėje, kurioje sprendimas buvo priimtas, ir tos valstybės teismas panaikino arbitražo

¹⁰⁴ Lew J.D.M., Mistelis L.A., Kroll S.M. Comparative International Commercial Arbitration. - Haga, Londonas, Niujorkas: Kluwer Law International, 2003. P. 716.

¹⁰⁵ Van der Berg J. New York Convention of 1958: Refusals of Enforcement // ICC International Court of Arbitration Bulletin. 2007, Nr. 2(18). P. 29.

¹⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, bylos Nr. 2T-13/2006.

¹⁰⁷ Tweeddale A., Tweeddale K.. Arbitration of Commercial Disputes. International and English law. - Londonas: Oxford University Press, 2005. P. 408.

sprendimą arba sustabdo jo vykdymą. Tokiais atvejais pripažįstančios valstybės teismas, o mūsų atveju Lietuvos apeliacinis teismas, gali atidėti klausimo dėl šio sprendimo pripažinimo ir vykdymo nagrinėjimą, taip pat taip pat prašančiosios šalies pageidavimu įpareigoti antrąją šalį sumokėti reikiamą piniginių užstatą sprendimo įvykdymui užtikrinti ar taikyti kitokias sprendimo įvykdymo užtikrinimo priemones (Niujorko konvencijos VI str., KAI 40 str. 3 d.). Vis dėlto kaip ir kiti, atsakovo įrodinėjami pagrindai, taip ir penktasis pagrindas niekaip neįpareigoja pripažįstančios valstybės teismo – Lietuvos apeliacinis teismas gali ne tik atsisakyti sustabdyti pripažinimo klausimo nagrinėjimą, tačiau iš esmės net ir tais atvejais, kai arbitražo sprendimas panaikinamas arbitražo vietos ar taikytinos teisės valstybėje, Lietuvos teismai turi teisę, tačiau ne pareigą atsisakyti pripažinti sprendimą Lietuvos Respublikoje (pateiktos pozicijos laikosi Prancūzijos, Austrijos ir kai kurių kitų valstybių teismai¹⁰⁸).

Autorės nuomone, tais atvejais, kada atsakovui pavyksta įrodyti vieną iš Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies ar Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 1 dalies pagrindų, įskaitant, bet neapsiribojant, ir tai, kad užsienio arbitražo sprendimas buvo panaikintas, Lietuvos teismai turėtų atsisakyti pripažinti tokį užsienio arbitražo sprendimą Lietuvos Respublikoje, nors, manytina, kad galimos ir tokios taisyklės išimtys.

3.2. Užsienio arbitražo sprendimų nepripažinimo pagrindų, kuriuos teismas privalo patikrinti ex officio, taikymo problemos Lietuvos teismų praktikoje

Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalyje bei Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinti užsienio arbitražų sprendimų nepripažinimo pagrindai, kuriuos teismas tikrina *ex officio*. Nepriklausomai nuo šalių argumentų ir prašymų, vykdymo valstybės teismas, t.y. Lietuvos apeliacinis teismas, visada kelia klausimą, ar ginčas yra arbitruotinas remiantis Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsniu, taip pat ar užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas neprieštaraus Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai. Būtent šie du pagrindai yra ypatingai svarbūs pripažinimo valstybės ir visuomenės interesams – Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalyje, kitaip nei Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalyje, imperatyviai formuluojama teismo pareiga atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, jeigu juo išsprendžiami nearbitruotini ginčai arba sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai.

Arbitruotinumą sąvoka nurodo tokius ginčus, kurie gali būti nagrinėjami arbitražu, taip pat ir tuos, kurie gali būti sprendžiami tik teismuose. Kiekviena valstybė nustato, iš kokių santykių kylantys asmenų ginčai gali būti nagrinėjami arbitražu, o kurie ne, atsižvelgdama į savo

¹⁰⁸ Lew J.D.M., Mistelis L.A., Kroll S.M. Comparative International Commercial Arbitration. - Haga, Londonas, Niujorkas: Kluwer Law International, 2003. P. 718 - 719.

politinę, socialinę ir ekonominę tvarką, todėl tais atvejais, kai kyla arbitruotinum klausimas, svarbu atsižvelgti į visų su ginču susijusių valstybių nacionalinius įstatymus, įskaitant ir tą valstybę, kurioje bus siekiama arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo.¹⁰⁹

Lietuvoje nearbitruotinų ginčų sąrašas pateikiamas Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad arbitražui negali būti perduoti ginčai, kylantys iš konstitucinių, darbo, šeimos, administracinių teisinių santykių, taip pat ginčai, susiję su konkurencija, patentais, prekių ir paslaugų ženklais, bankrotu, bei ginčai, kylantys iš vartojimo sutarčių. Taip pat arbitražui negali būti perduoti ginčai, jeigu viena iš šalių yra valstybės ar savivaldybės įmonė, taip pat valstybės ar savivaldybės įstaiga ar organizacija, išskyrus Lietuvos banką, jeigu tokiame susitarime nebuvo gautas išankstinis šios įmonės, įstaigos ar organizacijos steigėjo sutikimas (KAI 11 str. 2 d.). Vadinasi, Lietuvos teismai nustatę, kad prašomas pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimas prieštarauja Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio nuostatoms, t.y. pagal Lietuvos nacionalinę teisę yra nearbitruotinas, atsisakys pripažinti tokį užsienio arbitražo sprendimą.

Kaip jau buvo minėta, arbitruotinumą teismai tikrina *ex officio* ir nutarties motyvuose praktiškai visais atvejais nurodo, kad „pagal ginčo pobūdį byla <...> byloms, kurios negali būti perduotos arbitražui pagal Lietuvos Respublikos įstatymus (KAI 11 str.).“¹¹⁰

Siekdami, kad užsienio arbitražo sprendimas nebūtų pripažintas Lietuvos Respublikoje, atsakovai ir savo iniciatyva teikia įrodymus ir argumentuoja, kad arbitražu išspręstas ginčas Lietuvoje turėtų būti laikomas nearbitruotinu ir dėl to sprendimas yra nepripažintinas, vadovaujantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punktu ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalies 1 punktu.

Įdomi situacija susiklostė bylose, kuriose siekiama pripažinti ir leisti vykdyti sporto arbitražo sprendimus Lietuvos Respublikoje – per vienerius metus Lietuvos apeliacinis teismas priėmė dvi viena kitai visiškai prieštaraujančias nutartis.

2009 m. byloje *T.M. v. VŠĮ „Krepšinio rytas“*¹¹¹ atsakovas argumentavo, kad profesionalų sportininką (trenerį) ir sporto klubą siejanti sportinės veiklos sutartis turi būti prilyginta darbo sutarčiai, o juos siejantys santykiai darbo santykiams, todėl ginčo objektas pagal Lietuvos Respublikos įstatymus negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku, nes pagal Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalį, arbitražui negali būti perduoti ginčai,

¹⁰⁹ Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. - Londonas: Sweet & Maxwell, 2004. P. 164-165.

¹¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje Yugtransitservice LTD v. T-Rix Management LLP, bylos numeris 2T-134/2009; Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje tarptautinė privati unitarinė įmonė SOLIBEL AO „N.F. Solid“ v. R.K. įmonė, bylos numeris 2T-202/2009 ir kt.

¹¹¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje T.M. v. VŠĮ „Krepšinio rytas“, bylos numeris 2T-94/2009.

kylantys iš darbo teisinių santykių. Lietuvos apeliacinis teismas nesutiko su atsakovo argumentais ir pripažino arbitražo vienintelio teisėjo advokato Gianluca Generali priimtą nutartį Lugane, Šveicarijoje. Teismas nustatė, kad „šalių tarpusavio santykiai turi tam tikrus darbo teisinių santykių požymius, tačiau pagal Lietuvos Respublikos įstatymus jie nėra pripažįstami darbo santykiais, o yra laikomi atskira pagal sporto veiklos sutartis susiklostančių teisinių santykių rūšimi, reglamentuojama specialaus įstatymo. Šios išvados nepaneigia atsakovo nurodyta aplinkybė, kad pačioje sutartyje pažymėta, kad klubas „įdarbina“ trenerį, nes šalių sutarties tekste naudojamos sąvokos ir terminai nekeičia pačios sutarties esmės ir pagal ją susiklosčiusių teisinių santykių prigimties (CPK 185 str.).¹¹²

Tuo tarpu 2010 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos apeliacinis teismas byloje *K.M. v. UAB „A.S. Žalgirio krepšinio centras“*¹¹³ nusprendė nepripažinti ir neleisti vykdyti Lugano Prekybos, Pramonės ir Amatų rūmų arbitražo teismo sprendimo. Teismas pasisakė, kad sportininko (krepšinio žaidėjo) ir klubo „santykiai labiau prilygsta darbo, o ne civiliniams santykiams“ ir padarė išvadą, kad „su sportinės veiklos sutartimi susijusių ar dėl jos kylančių ginčų sutarties šalys negalėjo perduoti nagrinėti arbitražui, todėl pripažinti užsienio arbitražo sprendimą atsisakytina“.

Nesigilinant į esminius argumentus, pagrindžiančius, kad sportininkas vargu ar gali būti prilygintas darbuotojui, verta paminėti, kad paskutinė Lietuvos apeliacinio teismo nutartis kritikuotina ir dėl kitų priežasčių. Akivaizdi tarptautinė praktika, kad didelė dalis sporto ginčų yra sprendžiama būtent arbitraže, o ne nacionaliniuose teismuose.¹¹⁴ Pirmiausia sportas yra labai specifinė sritis, dažnai reikalaujanti specialios kvalifikacijos ir žinių (pavyzdžiui, dopingo bylose), taip pat yra ypač stiprus tarptautinis elementas – užsieniečiai sportininkai ir treneriai atstovauja kitų valstybių klubams ar komandoms, ginčai vyksta su tarptautinėmis sporto šakų federacijomis ir pan. Taigi sportininkus prilyginus darbuotojams iš esmės būtų užkirstas kelias specializuotų sporto arbitražų sprendimų pripažinimui ir įvykdymui Lietuvos Respublikoje – tokiu būdu neabejotinai tarptautiniame sporte susilpnėtų pasitikėjimas tiek Lietuvos įvairių sporto šakų klubais, tiek ir Lietuvos sportininkais, norinčiais sportines karjeras daryti užsienio komandose.

Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime nurodė, kad „Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas suponuoja jurisprudencijos tęstinumą (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2003 m. gegužės 30 d. nutarimai, 2004 m.

¹¹² Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje T.M. v. VšĮ „Krepšinio rytas“, bylos numeris 2T-94/2009.

¹¹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje K.M. v. uždaroji akcinė bendrovė „A.S. Žalgirio krepšinio centras“, bylos numeris 2T-164/2010.

¹¹⁴ Ravjani A. The Court of Arbitration of Sport: A subtle form of international delegation // CAS Bulletin. 2010, Nr. 1.

vasario 13 d. sprendimas, 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai). Šiame kontekste pabrėžtina, jog Konstitucijoje įtvirtinta bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema turi funkcionuoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos formuoti vienodai (nuosekliai, nepriešaringai) bendrosios kompetencijos teismų praktikai - būtent tokiai, kuri būtų grindžiama su Konstitucijoje įtvirtintais teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principais (bei kitais konstituciniais principais) neatskiriamai susijusia ir iš jų kylančia maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t. y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedencijas, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų.¹¹⁵ Taigi žemesnės instancijos teismai yra saistomi aukštesnės instancijos ir savo paties sprendimais - precedencijomis. Tokiu būdu Lietuvos apeliacinis teismas yra saistomas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir savo paties teisminiais precedencijomis,¹¹⁶ tačiau šiuo konkrečiu atveju vėliau priimtoje nutartyje išsamiai neargumentavo, kodėl buvo priimtas visiškai priešingas sprendimas.

Autorės žiniomis, pastaroji Lietuvos apeliacinio teismo nutartis buvo apskūsta kasacine tvarka, todėl, manytina, kad 2011 metų vasario mėnesį jau bus aiškiau, ar iš tiesų sportininkai gali būti prilyginami darbuotojams ir atitinkamai sporto arbitražų sprendimai negali būti pripažinti Lietuvos Respublikoje, remiantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies 1 punktu bei Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalies 1 punktu, 11 straipsnio 1 dalimi.

Lietuvos apeliacinis teismas taip pat atsisakė pripažinti ir dar vieną užsienio arbitražo sprendimą, būtent dėl to, kad arbitražo teismas prie Lenkijos prekybos ir pramonės rūmų išsprendė ginčą, kuris pagal Lietuvos teisę yra nearbitruotinas¹¹⁷. Pagal Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalį, arbitražui negali būti perduoti ginčai, susiję su bankrotu. Byloje „AMIR-S“ v. BUAB „Ekoela“, arbitražinis teismas Lenkijoje sprendimą priėmė 2008 m. spalio 7 d., tuo tarpu Vilniaus apygardos teismo nutartis iškelti bankroto bylą UAB „Ekoela“, t.y. atsakovui arbitražiniame procese, įsiteisėjo 2008 m. gegužės 26 d. Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad „pagal ginčo pobūdį byla priklauso išimtinai Lietuvos Respublikos teismų kompetencijai“, o savo išvadą grindė argumentu, kad „pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo¹¹⁸ 15 straipsnio 2 dalį, visos civilinės bylos, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, perduodamos bankroto bylą iškėlusiam teismui. Ši įstatymo nuostata nedaro

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

¹¹⁶ Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB ir „Svenska Petroleum Exploration“ AB v. AB „Geonafta“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, bylos numeris. 2T-1/2008.

¹¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje gamybos kooperatyvas „AMIR-S“ v. BUAB „Ekoela“, bylos numeris 2T-44/2009.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31 - 1010.

išimties ir arbitražuose nagrinėjamos bylos. Tokiu būdu yra užtikrinamas visų bankrutuojančios įmonės kreditorių teisių ir teisėtų interesų gynimas, nes visi jie privalo dalyvauti, vykdant visas bankroto procedūras: iškelti bankroto bylą, kreditoriams pareiškiant reikalavimus ir juos tvirtinant, tenkinant kreditorių reikalavimus ir kt. Ne tik ieškiniai bankrutuojančiai įmonei, bet ir jos ieškiniai skolininkams yra priskiriami teismų jurisdikcijai, o tai ginčą daro nearbitruotiną. Ginčo, kurių viena iš šalių yra įmonė, kuriai iškelta bankroto byla, nearbitruotinumą ir priskirtinumą teismų jurisdikcijai atitinka siekiamus tikslus ir mažiausiu mastu pažeidžia civilinių teisinių santykių subjektų teises, nes valstybės taikomos priemonės neliečia materialinių subjektinių teisių, o tik nustato specialią ir išimtinę procesinę ginčo priskirtinumo teismų jurisdikcijai taisyklę, taip derinant sutartinių teisinių santykių laisvės ir kreditorių interesų apsaugos imperatyvus.¹¹⁹ Taigi Lietuvos apeliacinis teismas pasisakė dėl kelių svarbių aspektų, susijusių su bankrotu ir arbitražu: pirma, teismas konstatavo, kad Įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnio 2 dalis yra taikoma ir arbitražiniam procesui, t.y. arbitražinis teismas vienai iš šalių iškėlus bankroto bylą, arbitražinę bylą turi perduoti bankroto bylą nagrinėjančiam teismui Lietuvoje, antra, išdėstyta aiški pozicija, kad net ir tuose arbitražiniuose procesuose, kuriuose bankrutuojanti įmonė yra ieškovas, byla iš arbitražo privalo perduota teismui. Priešingu atveju bus konstatuota, kad arbitražinio teismo sprendimas yra priimtas pagal Lietuvos nacionalinius įstatymus nearbitruotiname ginče.

Dėl pirmojo aspekto pasakytina, kad tarptautinėje praktikoje dažnai minimas kolizijos tarp arbitražo proceso ir bankroto proceso atvejis, kai arbitražo procesas pradedamas prieš jau bankrutuojančią įmonę arba kai arbitražo proceso metu įmonei pradedama bankroto procedūra dar nebaigus arbitražo proceso ir nepriėmus sprendimo. Šios kolizijos atveju įvairios valstybės taiko skirtingas taisykles, tačiau ypatingai nesigilinant į arbitražo ir bankroto santykio analizę, kuri galėtų būti atskiros darbo tema, pasakytina, kad iš minėtos Lietuvos apeliacinio teismo nutarties galima daryti išvadą, jog Lietuvoje griežtai laikomasi visų kreditorių apsaugos principo, nedarant jokių išimčių kreditoriams, sudariusiems arbitražines išlygas su bankrutuojančia įmone ir vadovaujasi konkuruojančių pretenzijų centralizacijos principu (*angl. centralisation of competing claims*) bankroto procese¹²⁰.

Antras pastebėjimas susijęs su tuo, kad vargu ar visais atvejais būtų pažeistas visų kreditorių apsaugos principas ir reiktų arbitražinę bylą perduoti teismui, jeigu iki bankroto bylos iškėlimo teisme, pati bankrutuojanti įmonė yra pareiškusi savo skolininkui ieškinį arbitraže. Kaip jau buvo minėta, detalus arbitražo ir bankroto santykių nagrinėjimas nėra šio darbo tikslas,

¹¹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje gamybos kooperatyvas „AMIR-S“ v. BUAB „Ekoela“, bylos numeris 2T-44/2009.

¹²⁰ Lazic V. Arbitration and Insolvency Proceedings: Claims of Ordinary Bankruptcy Creditors // <http://www.ejcl.org/33/abs33-2.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-14.

tačiau, verta paminėti pavyzdį iliustruojantį bankrutuojančios bendrovės, esančios ieškovu arbitraže, nuostolius. Paduodamas ieškinį instituciniam arbitražo teismui, ieškovas privalo susimokėti įvairius mokesčius (registracijos mokestį, arbitravimo mokestį),¹²¹ avansinį mokėjimą *ad hoc* arbitraže ir pan. Tačiau tais atvejais, kai ginčas nėra išsprendžiamas iš esmės, t.y. kai nėra priimamas galutinis arbitražo sprendimas, ieškovo sumokėti mokesčiai nėra gražinami arba gražinama tik labai maža sumokėtos sumos dalis¹²². Atsižvelgiant į tai, kad procesai užsienio arbitražuose dažniausiai yra brangūs, neatgauti mokesčiai padarytų nemenkos žalos bankrutuojančiai įmonei, todėl manytina, kad reikėtų apsvarstyti, ar iš tiesų verta bankrutuojančiai įmonei, esančiai ieškovu arbitraže, drausti pabaigti jau pradėtą arbitražinį procesą.

Visai kitaip Lietuvos teismų praktikoje vertinama situacija, kurioje prašomas pripažinti užsienio arbitražo sprendimas buvo priimtas anksčiau nei iškelta bankroto byla vienai iš šalių. Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad „atsakovo atsiliepimo į pareiškimą dėl arbitražo teismo sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje argumentas, kad ginčo objektas negali būti arbitražo nagrinėjimo dalyku, kadangi atsakovui iškelta bankroto byla, yra nepagrįstas. Pateikti į bylą įrodymai patvirtina, kad teismas iškėlė atsakovui bankroto bylą po arbitražo teismo sprendimų priėmimo ir įsiteisėjimo, t.y. po ginčų, kurie šalių arbitražinėmis išlygomis buvo perduoti nagrinėti arbitražo teismui, išnagrinėjimo. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad iš šalių paskolos sutarčių kilusių ginčų objektai ir pagal arbitražinėse išlygose nustatytą Rusijos Federacijos teisę, ir pagal Lietuvos Respublikos įstatymus galėjo būti arbitražo nagrinėjimo dalykais“¹²³. Tokią praktiką patvirtino ir išplėstinė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kolegija pažymėdama, kad „prašymo pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą nagrinėjimas nėra tapti sąvoka turtinių ginčų nagrinėjimui ar bylų, kuriose skolininkui pareikšti turtiniai reikalavimai, nagrinėjimui, nes turtinis ginčas tarp kreditoriaus ir skolininko jau buvo išnagrinėtas užsienio arbitražo sprendimu iki bankroto bylos iškėlimo ir užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti nereiškia paties turtinio ginčo nagrinėjimo, o yra tik procedūra, kurios metu patikrinama, ar nėra užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindų.“¹²⁴

¹²¹ Londono tarptautinio komercinio arbitražo taisyklių 1.1. straipsnio f dalis, 28 straipsnis; Stokholmo arbitražo instituto prie Stokholmo prekybos rūmų taisyklių 3, 43 straipsniai ir kt.

¹²² Londono tarptautinio komercinio arbitražo taisyklių 28 straipsnio 5 dalis; Stokholmo arbitražo instituto prie Stokholmo prekybos rūmų taisyklių 43 straipsnio 3 dalis ir kt.

¹²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, bylos Nr. 2T-13/2006.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westingtorg corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, bylos numeris 3K-7-132/2007.

Reziumuojant Lietuvos teismų praktiką dėl prašymų pripažinti užsienio arbitražo sprendimus, kai viena iš šalių yra bankrutuojanti, svarbu nustatyti, kada užsienio arbitražo sprendimas buvo priimtas – jau vienai iš šalių bankroto byla iškėlus Lietuvos Respublikoje (tais atvejais, kai bankroto byla iškeliama kitoje valstybėje, pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką¹²⁵ užsienio valstybėje pradėtų bankroto procedūrų taikymas įmonei savaime nenutraukia pradėtų nagrinėti su bankrutuojančia įmone susijusių ginčų civilinėse bylose Lietuvoje, nebent užsienio valstybių bankroto eksteritorialumas ir su tuo susijusios teisinės pasekmės Lietuvos teritorijoje būtų numatytos dvišaliu ar daugiašaliu pagrindu sudarytuose tarptautinėse teisės aktuose, prie kurių būtų prisijungusi Lietuva bankroto procedūrų pradėjimo įmonei užsienio valstybei momentu) ar dar iki bankroto bylos iškėlimo. Pirmu atveju siekiant pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, jis vertinamas, kaip neatitinkantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punkto bei Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalies 1 punkto, t.y. bus konstatuota, kad užsienio arbitražas išsprendė ginčą, kuris pagal Komercinio arbitražo 11 straipsnio 1 dalį laikomas nearbitruotinu. Antru atveju Lietuvos teismai sutinka, kad pagrindų nepripažinti užsienio arbitražo sprendimo nėra, nes ginčas iš esmės buvo išnagrinėtas arbitraže dar iki bankroto procedūros pradžios.

Užsienio arbitražo sprendimo prieštaravimas Lietuvos Respublikos įstatymų įtvirtintai **viešajai tvarkai** (pranc. *ordre public*) yra pagrindas atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą Lietuvos Respublikoje (Niujorko konvencijos 5 str. 2 d. b p., Komercinio arbitražo įstatymo 40 str. 2 d. 2 p.). Viešosios tvarkos principas taip pat yra įtvirtintas ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 36 straipsnyje. Vertinant užsienio arbitražo sprendimo atitikimą viešajai tvarkai, dažnai susiduriama su dviprasmiška situacija: viena vertus, užsienio arbitražo sprendimas neatitinkantis vykdymo valstybės teisės normų ir vertybių neturėtų būti toje valstybėje pripažįstamas ir leidžiamas vykdyti, kita vertus, reikėtų gerbti arbitražų priimtus sprendimus ir užtikrinti jų privalomumą. Siekdami rasti išeitį iš tokios padėties, kai kurių valstybių įstatymų leidėjai ir teismai užsienio arbitražų sprendimams nusprendė taikyti siauresnę viešosios tvarkos koncepciją nei taikoma nacionaliniams sprendimams¹²⁶. Ši siauresnė koncepcija yra vadinama tarptautine viešąja tvarka (pranc. *ordre public international*) ir jos pagrindinis tikslas yra pripažinti, kad egzistuoja bendri ir visose valstybėse gerbtini viešosios tvarkos principai. Pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio proceso kodekso 1498 straipsnio 1 dalyje

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje AB „Dainava“ v. Vokietijos bankrutuojanti įmonė H. Hensel & Mortensen Mäntel Kostüme Kleider GmbH, bylos numeris 3K-7-560/2004.

¹²⁶ International Law Association. Committee on International Commercial Arbitration. Interim report on public policy as a bar to enforcement of international arbitral awards // <http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm/cid/19>; prisijungimo laikas: 2010-11-01.

nustatyta, kad arbitražo sprendimai Prancūzijoje pripažįstami <...>, jeigu toks pripažinimas akivaizdžiai nėra prieštaraujantis tarptautinei viešajai tvarkai¹²⁷.

Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punkte minima ne tarptautinė viešoji tvarka, o vykdymo valstybės viešoji tvarka. Atitinkamai Komercinio arbitražo 40 straipsnio 2 dalies 2 punktas taip pat nurodo ne tarptautinę, o Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintą viešąją tvarką. Tačiau Lietuvos teismų praktika jau 2000 metais buvo formuojama linkme, vedančia siauresnio viešosios tvarkos aiškinimo link: 2000 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atliktoje Lietuvos teismų praktikos taikant tarptautinės privatinės teisės normas apibendrinimo apžvalgoje išaiškinta, kad „sąvoka „viešoji tvarka“ dažniausiai suprantama kaip valstybės imperatyvių teisės normų visuma. Tačiau tokia viešosios tvarkos samprata reikštų nacionalinę viešąją tvarką. Atsižvelgdama į Niujorko konvencijos tarptautinį pobūdį bei tikslus, užsienio valstybių teismų praktika pripažįsta, kad Konvencijoje vartojama sąvoka „viešoji tvarka“ turi būti aiškinama siauriau nei nacionalinė viešoji tvarka ir turi apimti tik tarptautinę viešąją tvarką, t. y. tarptautinėje praktikoje priimtus imperatyvius standartus“.¹²⁸

Užsienio teismų praktikos analizė rodo, kad viešosios tvarkos pažeidimu pripažįstami atvejai, kai nustatoma, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų Konstitucijoje įtvirtintiems pagrindiniams teisės principams bei moralės normoms, pripažįstamiems tarptautiniu mastu; arbitražo sprendimas įpareigoja šalį pažeisti teisės normas ar nevykdyti teismo sprendimo; arbitražo sprendimas ar arbitražinis susitarimas išgautas prievarta, apgaule ar grasinimu; pažeisti sąžiningo proceso principai (pvz., *audiatur et altera pars*); nustatomas arbitrų šališkumas ar priklausomumas; arbitražo sprendimas grindžiamas suklasztotais įrodymais ir kt. Vadinasi, ne bet koks prieštaravimas imperatyvioms Lietuvos Respublikos teisės normoms gali būti pakankamas pagrindas atsisakyti pripažinti užsienio arbitražo sprendimą. Pavyzdžiui, vien aplinkybė, kad bylą nagrinėjo ir užsienio arbitražo sprendimą priėmė lyginis arbitrų skaičius (t. y. nesilaikyta Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 13 straipsnio 3 dalies reikalavimo) nebus pakankamas pagrindas pripažinti esant viešosios tvarkos pažeidimą. Kaip matyti, pernelyg griežtų viešosios tvarkos kriterijų taikymas neatitiktų Niujorko konvencijos dvasios bei jos taikymo tarptautinės praktikos.“¹²⁹ Atsižvelgiant į tai, kad 2000 metais apibendrintos buvo tik trys bylos, kuriose buvo sprendžiami užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo klausimai, verta atkreipti dėmesį į praktinį tarptautinės viešosios tvarkos

¹²⁷ Code de procédure civile de France // <http://www.legifrance.gouv.fr>; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuota „Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“ Nr. 28// Teismų praktika. 2001, Nr. 14.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu aprobuota „Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“ Nr. 28// Teismų praktika. 2001, Nr. 14.

kriterijaus taikymą pastarųjų metų Lietuvos teismų praktikoje, juolab, kad visuotinai pripažįstama tiesa yra ta, kad tarptautinės viešosios tvarkos apibrėžimo nėra ir kiekvienos valstybės teismai ją aiškina ir taiko skirtingai¹³⁰.

Lietuvos teismų praktika viešosios tvarkos kriterijaus taikymo srityje, autorės nuomone, yra įdomi visų pirma bylose dėl užsienio arbitražų sprendimų, kuriais priteisiama ne tik skola bet ir palūkanos, netesybos (bauda, delspinigiai), pripažinimo. Ši bylų kategorija toliau darbe bus analizuojama dviem aspektais: (i) ar Lietuvos teismų praktika vertinant užsienio arbitražų priteistų netesybų dydį atitikimo tarptautinei viešajai tvarkai prasme yra suderinama su tarptautine Niujorko konvencijos taikymo doktrina ir praktika bei (ii) ar nustačius pernelyg didelių ir viešajai tvarkai prieštaraujančių užsienio arbitražo priteistų netesybų faktą, Lietuvos teismų pagrįstai taikoma CPK 812 straipsnio 2 dalis.

2006 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, nagrinėdama civilinę bylą ir kasacinio skundo argumentus dėl to, kad Londono tarptautinio arbitražo teismo (LCIA) priteistos palūkanos yra aiškiai per didelės ir jų dydis neatitinka Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹³¹ (toliau – CK) 1.5 straipsnyje įtvirtintų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų, suformulavo nuostatą, kad „neprotingai didelės palūkanos gali būti vertinamos kaip viešosios tvarkos pažeidimas, jeigu jos reikštų lupikavimo įteisinimą”.¹³² Būtent nuo šios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties, praktiškai visais atvejais, kada prašomu pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimu priteista ne tik skola, tačiau ir palūkanos, delspinigiai ar bauda, atsakovas visada savo atsiliepime ir kasaciniame skunde kelia klausimą dėl palūkanų ar netesybų prieštaravimo viešajai tvarkai (Niujorko konvencijos V str. 2 d. b p., KAI 40 str. 2 d. 2 p.)¹³³. Pastebėtina, kad šie atsakovų argumentai yra keliami nepriklausomai nuo to, ar priteistos netesybos yra iš tiesų neproporcingai didelės ir galėtų sukelti teismo abejones ar ne, pavyzdžiui: jau minėtoje *Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis, Kaliningrado srities regioninio vystymo fondas* byloje atsakovas teigė, kad 14,75 proc. dydžio metinės palūkanos pripažintos neprotingai didelėmis, kitoje byloje

¹³⁰ Bockstiegel K-H.. Public Policy as a Limit to Arbitration and its Enforcement // <http://www.arbitration-icca.org/articles.html>; prisijungimo laikas: 2010-10-31.

¹³¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.

¹³² 2006 m. kovo 7 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Kipre registruota įmonė Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis, Kaliningrado srities regioninio vystymo fondas, bylos Nr. 3K-7-179/2006.

¹³³ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje AS akciju komercbanka „Balticums“ v. UAB „Amber Golf Club“, R.M., A.M., bylos Nr. 2T-3/2010; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Tered rail & Logistics“ v. OOO „Trans Sibirskij Ekspres Servis“, bylos Nr. 2T-11/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg corp., bylos Nr. 3K-3-161/2008 ir kt.

„*Belaja Rus*“ v. *Westintorg corp.*¹³⁴, kurioje užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas buvo nagrinėjamas du kartus Lietuvos apeliaciniame teisme ir du kartus Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme, buvo sprendžiamas klausimas, ar šalių sutartos netesybos gali būti laikomos viešosios tvarkos pažeidimu ir ar 0,1 procento dydžio palūkanos už kiekvieną prievolės įvykdymo praleidimo dieną, t.y. 36,5 procento per metus, laikytinos lupikiškomis ir pažeidžiančiomis viešąją tvarką.

Taigi išsamiai lupikiškų netesybų klausimas buvo analizuojamas ilgai trukusioje „*Belaja Rus*“ v. *Westintorg corp.* byloje. Iš pradžių Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. gegužės 13 d. nutartyje pasisakė, kad atsakovo Westintorg org. argumentai dėl arbitražo teismo nepagrįsto konstatavimo dėl atsakovo civilinės atsakomybės be kaltės, priteistų per didelių baudų ir neprotingai didelių palūkanų yra nesusiję su bylos esme, todėl Lietuvos apeliacinis teismas sprenddamas sprendimų pripažinimo klausimą jų nagrinėti negali. Taip pat teismas pažymėjo, kad „kolegijos nuomone, didelių delspinigių priteisimo negalima laikyti viešosios tvarkos pažeidimu, nes dėl tokio dydžio šalys buvo susitarusios tarpusavio sutartyse. Be to, atsakovas šį dydį galėjo ginčyti pagal Baltarusijos teisę.“¹³⁵ Sutinkant su pradine Lietuvos apeliacinio teismo pozicija, paminėtina, kad sutarčių laisvės principas tarptautinėje prekyboje yra ypač svarbus, todėl bet koks sutartyje nustatytų santykių modifikavimas teismo iniciatyva turėtų būti išimtinis ir tik labai pagrįstas. Sutartyje nustatydamos netesybų dydį, šalys gali susitarti dėl nuostolių ir netesybų (išskyrus įstatymines netesybas) santykio bei tokiu būdu konkretizuoti sutartinės civilinės atsakomybės ir prievolės įvykdymo užtikrinimo ypatumus.¹³⁶ Taigi šalių susitarimas dėl netesybų dydžio yra grindžiamas sutarties laisvės principu ir jau buvo išspręstas arbitražiniame teisme, todėl pripažįstančios valstybės teismo galimybės apskritai analizuoti tokį susitarimą yra ribotos. Lietuvos apeliacinis teismas teisingai nurodė, kad netesybų dydžio klausimas turėjo būti sprendžiamas nagrinėjant bylą iš esmės arbitražiniame teisme, todėl atsakovas turėjo jų dydį ginčyti pagal Baltarusijos teisę.

¹³⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „*Belaja Rus*“ v. Britų Virginijos salų bendrovė *Westintorg corp.*, bylos Nr. 2T-67/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „*Belaja Rus*“ v. Britų Virginijos salų bendrovė *Westintorg corp.*, bylos Nr. 3K-3-161/2008; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „*Belaja Rus*“ v. Britų Virginijos salų bendrovė *Westintorg corp.*, bylos Nr. 2T-61/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „*Belaja Rus*“ v. Britų Virginijos salų bendrovė *Westintorg corp.*, bylos Nr. 3K-3-443/2008.

¹³⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „*Belaja Rus*“ v. Britų Virginijos salų bendrovė *Westintorg corp.*, bylos Nr. 2T-61/2008.

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje J.N. v. T.M, bylos numeris 3K-7-304/2007.

Atsakovui Westintorg corp. aukščiau nurodytą Lietuvos apeliacinio teismo nutartį apskundus kasacine tvarka, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nesutiko su Lietuvos apeliacinio teismo argumentu, kad „sutartyje nustatyto dydžio delspinigių priteisimo negalima laikyti viešosios tvarkos pažeidimu, nes šalys buvo susitarusios dėl tokio delspinigių dydžio ir suinteresuotas asmuo galėjo šį dydį ginčyti pagal Baltarusijos teisę“¹³⁷, pakartodamas *Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis*¹³⁸ suformuluotą principinę teismų praktikos taisyklę, kad „sutartyje nustatyti delspinigiai gali būti vertinami kaip viešosios tvarkos pažeidimas, jeigu jie reikštų lupikavimo įteisinimą“¹³⁹ ir savo iniciatyva įvertino, kad 0,1 procento delspinigiai už vieną pradelstą dieną nėra lupikiški. Šis teismų praktikos pavyzdys, manytina, puikiai iliustruoja pastebėjimą, kad daugelyje Niujorko konvencijos valstybių žemesnės instancijos teismai nėra linkę taikyti viešosios tvarkos, tačiau aukštesnės instancijos teismai viešosios tvarkos pažeidimus konstatuoja dažniau. Tokia situacija, kaip, beje, atsitiko ir *Westintorg corp. v. „Belaja Rus“* byloje, neabejotinai sąlygoja pernelyg ilgą ir keletą metų trunkantį procesą, kol galiausiai gaunamas galutinis sprendimas pripažinti arba nepripažinti užsienio arbitražo sprendimą.¹⁴⁰

Iš aukščiau nurodytos teismų praktikos bei toliau darbe analizuojamų Lietuvos teismų nutarčių darytina išvada, kad užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo Lietuvos Respublikoje procese, vertinant, ar prašomas pripažinti sprendimas neprieštarauja viešajai tvarkai pagal Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktą ir Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalies 2 punktą, teismas *ex officio* tikrins, ar užsienio arbitražo priteistos palūkanos nėra neprotingai didelės: teismas analizuos arbitražo sprendimais priteistų netesybų dydį jų atitikties viešajai tvarkai aspektu ir privalo tai padaryti tiek teisės, tiek ir fakto aspektais.¹⁴¹

Nors atrodytų, kad netesybų dydis kaip ir ginčo perdavimas arbitražui yra šalių susitarimo klausimas, kurį privalo gerbti teismas, tačiau tokia Lietuvos teismų pozicija užsienio arbitražų priteistų netesybų atžvilgiu yra suderinama su tarptautinės viešosios tvarkos samprata, įtvirtinta tiek ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, tiek ir tarptautinėje komercinio arbitražo doktrinoje.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg corp., bylos numeris 3K-3-443/2008.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Kipre registruota įmonė Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis, Kaliningrado srities regioninio vystymo fondas, bylos numeris 3K-7-179/2006.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg corp., bylos numeris 3K-3-443/2008.

¹⁴⁰ Bockstiegel K-H.. Public Policy as a Limit to Arbitration and its Enforcement // <http://www.arbitration-icca.org/articles.html>; prisijungimo laikas: 2010-11-09.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg corp., bylos Nr. 3K-3-161/2008; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Alfa Development“ v. UAB „Vaiglus“, bylos numeris 2T-172/2008.

2002 metais Tarptautinės teisės asociacijos (angl. *International Law Association*) Tarptautinio komercinio arbitražo komitetas Delio konferencijoje patvirtino rekomendacijas dėl viešosios tvarkos taikymo pripažįstant užsienio arbitražų sprendimus pagal Niujorko konvenciją (toliau – Rekomendacijos).¹⁴² Šios Rekomendacijos buvo priimtos, atsižvelgiant Niujorko konvencijos susitariančių valstybių teismų praktiką, taikant viešosios tvarkos išimtį, kuri buvo apibendrinta 2000 metais Tarptautinio komercinio arbitražo komitetui paskelbus tarpinę ataskaitą dėl viešosios tvarkos taikymo pripažįstant užsienio arbitražų sprendimus pagal Niujorko konvenciją (toliau – Tarpinė ataskaita)¹⁴³. Rekomendacijų 1 (b) nurodyta, kad išimtinės aplinkybės, kuriomis remiantis būtų galima atsisakyti pripažinti ar leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, yra prieštaravimas tarptautinei viešajai tvarkai. Tarptautinė viešoji tvarka (kitaip nei vadinamoji „transnacionalinė viešoji tvarka“) apima būtent vykdymo valstybės pagrindinius procesinės ir materialiosios teisės principus (Rekomendacijų 1 (c) p.), taip pat visais atvejais tarptautinę viešąją tvarką sudaro: (i) esminiai principai, susiję su teisingumu bei morale, kuriuos vykdymo valstybė siekia apsaugoti; (ii) taisyklės, skirtos užtikrinti pagrindinius valstybės politinius socialinius ir ekonominius interesus, šios taisyklės doktrinoje dar vadinamos *lois de police* ar *public policy rules*; (iii) valstybės įsipareigojimai kitoms valstybėms ir tarptautinėms organizacijoms (Rekomendacijų 1 (d) p.). Vertinant, ar Lietuvos teismai pagrįstai dideles netesybas vertina kaip tarptautinės viešosios tvarkos pažeidimą, reikėtų atkreipti dėmesį į Rekomendacijų 1 (e) pateikiamus materialiosios teisės pagrindinių principų (angl. *substantive fundamental principles*) pavyzdžius ir kitų valstybių praktiką.

Tarpinės ataskaitos IV (b) dalyje pažymima, kad daugelyje valstybių, įskaitant ir Vokietiją bei Šveicariją, materialioji teisė draudžia priteisti baudines netesybas. Taigi tokiose valstybėse, visų pirma, ieškovo reikalavimas nebus tenkinamas dėl prieštaravimo viešajai tvarkai ir tokį teiginį patvirtina Tarpinėje ataskaitoje nurodyta Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) arbitražo byla Nr. 5946 (1991), kurioje Ženevoje nagrinėtame ginče, kuriam taikytina teisė buvo Niujorko teisė, arbitražinis teismas konstatavo, kad ieškovo reikalaujamos netesybos laikytinos baudinėmis, o tai prieštarauja Šveicarijos viešajai tvarkai. Valstybėse, kuriose draudžiamos baudinės netesybos, užsienio arbitražo sprendimai priteisiantys tokias sumas netesybų dalyje nebus pripažįstami ir pagal Niujorko konvenciją.

Kaip jau buvo minėta, viešoji tvarka kiekvienoje valstybėje suprantama ir taikoma skirtingai, todėl ir baudinės netesybos Vokietijoje ar Šveicarijoje bus laikomos

¹⁴² International Law Association. Committee on International Commercial Arbitration. Final report on public policy as a bar to enforcement of international arbitral awards // <http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm/cid/19>; prisijungimo laikas: 2010-11-01.

¹⁴³ International Law Association. Committee on International Commercial Arbitration. Interim report on public policy as a bar to enforcement of international arbitral awards // <http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm/cid/19>; prisijungimo laikas: 2010-11-01.

prieštaraujančiomis viešajai tvarkai, tačiau JAV tokio prieštaravimo konstatavimo tikimybė yra maža. Byla *Laminoirs-Trefileries-Cableries de Lens SA v. Southwire Co.*, kurioje Džordžijos federalinis teismas atsisakė pripažinti arbitražo sprendimą remiantis Niujorko konvencijoje įtvirtintu prieštaravimo viešajai tvarkai pagrindu, nes priteistos netesybos atliko baudinę, o ne kompensacinę funkciją. Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo kritikuota ir turėtų būti laikoma išimtimi, tik patvirtinančia taisyklę, kad JAV baudinės netesybos nelaikomos prieštaraujančiomis tarptautinei viešajai tvarkai.¹⁴⁴

Lietuva neabejotinai yra priskirtina šalių grupei, kurioje netesybos visada bus vertinamos atitikimo viešajai tvarkai požiūriu. Lietuvos teismų praktikoje yra aiškiai pripažįstama, kad netesybos (CK 6.71 str., 6.258 str.) atlieka ne baudinę, o kompensuojamąją funkciją, jomis siekiama atlyginti nukentėjusiajai šaliai nuostolius, netesybos negali būti priemonė vienai iš šalių piktnaudžiauti savo teise ir nepagrįstai praturtėti kitos šalies sąskaita.¹⁴⁵ Atsižvelgiant į Lietuvos CK reglamentavimą ir teismų sprendimus, taip pat kitų Niujorko konvencijos susitariančių valstybių praktiką, galima daryti išvadą, kad neprotingai didelės, baudinės, o ne kompensacinės, netesybos Lietuvos teismų gali būti vertinamos kaip prieštaraujančios tarptautinei viešajai tvarkai ir, remiantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies b punktu bei Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalies 2 punktu, tokias netesybas priteisiantis užsienio arbitražo sprendimą netesybų dalyje gali būti nepripažintas Lietuvos Respublikoje.

Akivaizdu, kad netesybos savaime negali būti pripažįstamos neatitinkančiomis tarptautinei viešajai tvarkai – svarbu, kad užsienio arbitražo sprendimu priteista netesybų suma būtų akivaizdžiai per didelė, neproporcinga ir realiai baudžianti atsakovą, o ne kompensuojanti ieškovo patirtą žalą. Kaip yra nurodęs kasacinis teismas „tai, kad sudarydamos sutartį šalys nustato nemažus delspinigius, dar nereiškia, kad arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti prieštarus Lietuvos viešajai tvarkai. Sprendžiant dėl priteistų delspinigių dydžio yra svarbu atsižvelgti į tai, kokio dydžio delspinigiai pasirinkti šalių valia ir sulygti sutartimi, į tai, kad delspinigiai atsirado iš sutartinių teisinių santykių, ir šių santykių pobūdžio (pavyzdžiui, abi sutarties šalys – privatūs verslo subjektai, turintys patirtį verslo srityje, galintys numatyti įsipareigojimų nevykdymo pasekmes ir laisva valia pasirenkantys sutarties sąlygas). Teismas neturėtų iš esmės paneigti šalių valios dėl atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų

¹⁴⁴ International Law Association. Committee on International Commercial Arbitration. Interim report on public policy as a bar to enforcement of international arbitral awards // <http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm/cid/19>; prisijungimo laikas: 2010-11-01.

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Kauno energija“, bylos numeris. 3K-7-378/2005 ir kt.

nevykdymą.¹⁴⁶ Kiek ankstesnėje byloje Lietuvos apeliacinis teismas nurodė ir kitus vertinimo kriterijus, kuriais remiantis turi būti sprendžiama dėl netesybų atitikimo viešajai tvarkai, anot teismo, reikia „vertinti aplinkybes, susijusias su sutarties sudarymo aplinkybių sąžiningumu, ar nebuvo piktnaudžiaujama vienos iš šalių silpnumu, nepažeistas dispozityvumo principas, kiti viešosios tvarkos reikalavimai bei patį baudos dydį, lyginant su užtikrinamosios sutarties verte.“¹⁴⁷ Taigi teismai *ex officio* sprenddami, ar prašomas pripažinti užsienio arbitražo sprendimas neprieštarauja Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai (Niujorko konvencijos V str. 2 d. b p., KAI 40 str. 2 d. 2 p.), kiekvienu konkrečiu atveju turi įvertinti, ar arbitražo priteistų netesybų ar palūkanų dydis negali būti laikomas viešosios tvarkos pažeidimu.

2010 m. vasario 18 d. Lietuvos apeliacinis teismas išnagrinėjo civilinę bylą pagal pareiškėjo AS Akcijų komercbanka „Baltikums“ pareiškimą pripažinti ir leisti vykdyti Latvijos komercinių bankų asociacijos trečiųjų teismo 2009 m. balandžio 16 d. sprendimą dėl skolos išieškojimo - atsakovai UAB „Amber Golf Club“, R.M. ir A.M. Šioje byloje ieškovo naudai buvo priteista solidariai iš atsakovų 2 941 221,06 eurų skolos bei iš viso 705 975,12 EUR netesybų. Atsakovai R.M. ir A.M. atsiliepime įrodinėjo, kad palūkanų ir netesybų suma yra nepagrįsta, per didelė, priskaičiuota nesivadovaujant teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijais, delspinigių norma (0,25 proc.) neatitinka Lietuvos teismų praktikoje reglamentuojamo 0,02 delspinigių dydžio¹⁴⁸. Teismas su atsakovų argumentais sutiko ir konstatavo, kad „prašomu pripažinti sprendimu priteistos netesybos (bauda ir delspinigiai, CK 6.71, 6.258 str.), kaip prievolių užtikrinimo priemonė ir civilinės atsakomybės forma, yra neprotingai didelės, neatitinka įstatyme įtvirtintų teisingumo ir protingumo principų (CK 1.5 str.), todėl pripažįstant šį sprendimą visa apimtimi ir taip įteisinant tokias netesybas, būtų įteisintas lupikavimas, kas prieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose įstatymuose įtvirtintai viešajai tvarkai.“¹⁴⁹ Abejotina, ar šiuo konkrečiu atveju 0,25 procento dydžio delspinigiai galėtų būti pripažįstami baudiniais ir pažeidžiančiais viešąją tvarką, juolab, kad teismas neanalizavo kitų reikšmingų aplinkybių, nurodytų aukščiau cituotose bylose, pavyzdžiui, tai, kad ginčo šalis siejo verslo kreditavimo sutartis, arbitražinio proceso metu šalys vedė derybas dėl papildomo finansavimo ir pan. Manytina, kad šiuo atveju reikėtų pripažinti, kad vis dėlto pirmenybė turėjo būti teikiama šalių sutarties laisvės principui, šalių galimybei pačioms susitarti dėl už sutarties

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“ v. Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg corp., bylos numeris 3K-3-443/2008.

¹⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Tered Rail & Logistics“ v. OOO „Trans Sibirskij Ekspres Servis“, bylos numeris 2T-11/2008.

¹⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje AS Akciju komercbanka „Baltikums“ v. UAB „Amber Golf Club“, R.M, A.M., bylos numeris 2T-3/2010.

¹⁴⁹ Ten pat.

nevykdymą ar netinkamą vykdymą mokėtinų delspinigių dydį, o patys 0,25 procento dydžio delspinigiai tikrai nebuvo akivaizdžiai per dideli ar neproporcingi.

Kitas įdomus aspektas *AS Akciju komercbanka „Baltikums“ v. UAB „Amber Golf Club“ ir kt.* byloje yra teismo sprendimas *sumažinti* užsienio arbitražo priteistą netesybų sumą, nurodant, kad „yra pagrindas atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Latvijos komercinių bankų Asociacijos Trečiųjų teismo 2009 m. balandžio 16 d. sprendimo dalį, kuria priteista netesybų suma (delspinigiai ir bauda) viršija 300 000 EUR sumą, kuri atsižvelgiant į suteikto ir negrąžinto bei nesumokėtų palūkanų dydį, teisėjų kolegijos nuomone, būtų protinga ir teisinga netesybų už sutarties pažeidimą suma.“¹⁵⁰ Nagrinėjamame kontekste pabrėžtina, kad sprendamas pripažinimo klausimą teismas neturi teisės iš esmės nagrinėti arbitražo išspręsto ginčo, t.y. teismas negali spręsti fakto ir materialinės teisės klausimų, susijusių su ginčo nagrinėjimu iš esmės. Vadinas, užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas ir leidimas vykdyti nereiškia paties turtinio ginčo nagrinėjimo, o yra tik procedūra, kurios metu patikrinama, ar nėra užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindų.¹⁵¹ Autorės nuomone, teismas nustatęs, kad užsienio arbitražo sprendimu priteistos netesybos prieštarauja viešajai tvarkai, padarė tinkamą išvadą, kad dalis, o ne visos, arbitražo sprendimas yra prieštaraujantis viešajai tvarkai (Niujorko konvencijos 5 str. 2 d. b p., KAI 40 str. 2 d. 2 p.). Problema šioje byloje yra kita – Lietuvos apeliacinis teismas užuot atsisakęs pripažinti arbitražo sprendimą dalyje dėl netesybų (705975,12 EUR) priteisimo, pakeitė užsienio arbitražo sprendimą, sumažindamas netesybų sumą iki 300 000 eurų ir tada pasisakė, kad pripažįsta Latvijos arbitražo priteistą, tačiau Lietuvos teismo sumažintą netesybų sumą.

Manytina, kad sąvoka „dalis užsienio arbitražo sprendimo“ (CPK 812 str. 2 d.) turėtų būti suprantama, kaip konkretaus vieno iš ieškovo arbitražiniame procese pareikštų reikalavimų (pavyzdžiui, reikalavimo skolos priteisimo, reikalavimo dėl delspinigių priteisimo, reikalavimo dėl bylinėjimosi išlaidų ir pan.) išsprendimas galutiniame arbitražo sprendime. Tai logiškai seka iš galimybės arbitražiniam teismui priimti dalinį sprendimą, kuriuo išsprendžiama tik dalis reikalavimų.¹⁵² Atitinkamai, pripažinimo valstybės teismas konstatavęs dalies, t.y. vieno ar kelių arbitražinio teismo sprendimu patenkintų reikalavimų, prieštaravimą viešajai tvarkai ar neatitikimą kitiems Niujorko konvencijos ar Komercinio arbitražo įstatymo reikalavimams atsisako pripažinti visa apimtimi konkrečią užsienio arbitražo sprendimo dalį, t.y. visą priteistą

¹⁵⁰ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje AS Akciju komercbanka „Baltikums“ v. UAB „Amber Golf Club“, R.M., A.M., bylos numeris 2T-3/2010.

¹⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje T.M. v. VŠĮ „Krepšinio rytas“, bylos numeris 2T-94/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg corp. v. Baltarusijos Respublikos prezidento reikalų valdybos valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, bylos numeris 3K-7-132/2007 ir kt.

¹⁵² Dominas G, Mikelėnas V. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995. P. 233 – 234.

skolą, visas priteistas netesybas, visas bylinėjimosi išlaidas ir pan. Tačiau Lietuvos teismai neturi teisės spręsti, kokia konkrečiai suma turi būti priteista, kokios netesybos yra protingos ir t.t., nes šie klausimai laikytini ginčo nagrinėjimu iš esmės. Kaip jau buvo minėta, pripažinimo klausimą sprendžiantys teismai tik patikrina, ar nėra užsienio arbitražo sprendimo nepripažinimo pagrindų, ir konstatuoja užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo arba nepripažinimo klausimą.

Užsienio arbitražo sprendimu priteistos pernelyg didelės palūkanos ar neproporcingos netesybos Lietuvos teismų praktikoje yra laikomos viešosios tvarkos pažeidimu. Kadangi viešosios tvarkos pagrindas patenka į Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies sąrašą, kurį teismas privalo tikrinti ex officio, Lietuvos teismai visais atvejais vertina, ar užsienio arbitražo sprendimu priteistos palūkanos ar netesybos atitinka viešosios tvarkos reikalavimą ir dėl konkretaus dydžio pasisako atskirai kiekvienoje byloje. Šiuo metu formuojasi teismų praktika, kad nustačius viešosios tvarkos pažeidimą netesybos mažinamos iki, teismo nuomone, tinkamo dydžio ir konstatuojama, kad, remiantis CPK 812 straipsnio 2 dalimi, užsienio arbitražo sprendimas pripažįstamas iš dalies. Tokia praktika yra ydinga, nes pripažįstančios valstybės teismas neturi teisės, vadovaujantis Niujorko konvencija, arbitražo sprendimo peržiūrėti iš esmės, taigi ir spręsti dėl netesybų ar palūkanų dydžio. Pripažinęs viešosios tvarkos pažeidimą, teismas turėtų arbitražo sprendimo nepripažinti visa apimtimi dalyje dėl netesybų ar palūkanų priteisimo (CPK 812 str. 2 d.).

3.3. Kitos užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo problemos Lietuvos teismų praktikoje

Darbo pabaigoje, autorės nuomone, reikėtų atkreipti dėmesį į keletą atskirų teismų praktikos problemų, kurios iš esmės nėra sudėtingos teisės doktrinos prasme, tačiau svarbios tiek praktiškai, tiek ir siekiant tikslaus teisės normų taikymo. Iš pradžių bus apžvelgiama teismų praktika taikant laikinas apsaugos priemones (CPK 144 str.) procese dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo, o vėliau trumpai bus aptariamas Civilinio proceso kodekso 810 straipsnio 6 dalies taikymas.

Civilinio proceso kodekso 144 straipsnio 1 dalis nustato, kad teismas suinteresuotų asmenų prašymu gali imtis laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas. Laikinių apsaugos priemonių taikymo pagrindas yra reali grėsmė, kad nesiėmus laikinųjų apsaugos priemonių, teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas.

Civilinio proceso kodekso 144 straipsnio 3 dalis leidžia taikyti laikinąsias apsaugos priemones tiek nepareiškus ieškinio, tiek ir bet kurioje civilinio proceso stadijoje. Ši teisės norma, be kita ko, reiškia, kad laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas gali būti sprendžiamas ir įsiteisėjusių užsienio valstybės ar tarptautinio teismo arba užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo bei leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje procese ir tokių sprendimų faktinio vykdymo procese.¹⁵³

Lietuvos apeliacinis teismas 2004 m. balandžio 29 d. nutartyje civilinėje byloje AS „Parex banka“ v. UAB „Parex lizingas“¹⁵⁴ išaiškino, kad prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones tiesiogiai susijęs su užsienio valstybėje esančio arbitražinio teismo sprendimo vykdymo užtikrinimu, nes klausimas dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti Lietuvos Respublikoje laikytinas pagrindiniu, palyginti jį su klausimu dėl tokio jau priimto užsienio arbitražo sprendimo vykdymo užtikrinimo. Šiuo atveju prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones nagrinėjimas priskirtinas išimtinai Lietuvos apeliacinio teismo kompetencijai.

Vis dėlto žemesnių instancijų teismai daro klaidų ir pritaiko laikinąsias apsaugos priemones procese, nors pareiškėjo pagrindinis prašymas yra dėl užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo. 2009 m. lapkričio 30 d. Lietuvos apeliacinis teismas panaikino Vilniaus apygardos teismo nutartį dėl absoliučių nutarties negaliojimo pagrindų ir nurodė, kad „prašymus dėl užsienio (arbitražo) teismo sprendimų pripažinimo ir leidimo juos vykdyti Lietuvoje pirmąją instancija nagrinėja tik Lietuvos apeliacinis teismas. Vadinasi, prašymas dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, būdamas šalutinis (papildomas) procesinis reikalavimas lyginant jį su prašymu dėl užsienio (arbitražo) teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti Lietuvoje, gali būti paduotas taip pat tik Lietuvos apeliaciniam teismui, nepriklausomai nuo to, ar pati užsienio (arbitražo) teismo sprendimo pripažinimo ir leidimo jį vykdyti Lietuvoje procedūra buvo pradėta, ar ne. Prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo nagrinėjimo teisingumo negalima nustatyti pagal priteistą sumą, vadovaujantis Civilinio proceso kodekso 25 – 27 straipsniais, kaip kad padarė pareiškėjas.“¹⁵⁵

Kita problema yra susijusi su Lietuvos apeliacinio teismo nutartyse¹⁵⁶ nurodomu Civilinio proceso kodekso 810 straipsnio 1 dalies 6 punktu. Atkreiptinas dėmesys, kad minėta

¹⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėdmonta“, bylos numeris 2T-26/2008.

¹⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje AS „Parex banka“ v. UAB „Parex lizingas“, bylos numeris 2-249/2004.

¹⁵⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje tarptautinė privati unitarinė įmonė Solibel AO „N.F.Solid“ v. R.K. įmonė, bylos numeris 2-1405/2009.

¹⁵⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Real Invest“ v. UAB „BMS Megapolis“, bylos numeris 2T-5/2010; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Alfa Development“ v. UAB „Vaiglus“, bylos numeris 2T-172/2008; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m.

norma yra taikoma tik pripažįstant užsienio teismų sprendimus, tačiau nėra taikoma sprendžiant klausimą dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo. Kodėl teismai šią Civilinio proceso kodekso normą nurodo pagrindu pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, atsakyti yra sudėtinga, tačiau, manytina, kad ateityje tokių klaidų bus daroma mažiau.

IŠVADOS

Remdamasi baigiamajame darbe atlikta Niujorko konvencijos, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso, Lietuvos teismų praktikos bei teisės doktrinos analize, autorė daro išvadą, kad įvade iškelta hipotezė pasitvirtino iš dalies – dalis užsienio arbitražų sprendimų pripažinimą reglamentuojančių teisės normų yra tinkamai įgyvendinamos Lietuvos teismų praktikoje, tačiau vis dėlto pastebėta tiek užsienio arbitražų sprendimo pripažinimo proceso Lietuvos Respublikoje, tiek ir Niujorko konvencijos V straipsnio pagrindų taikymo nenuoseklumo ir problemų Lietuvos apeliacinio teismo bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.

1. Nors nei tarptautiniuose, nei nacionaliniuose teisės aktuose arbitražo sprendimo sąvoka nėra apibrėžta, *arbitražo sprendimu* laikytinas tiek institucinio, tiek ir *ad hoc* arbitražo priimtas procesinis dokumentas, iš esmės išsprendžiantis visą arba dalį tarp šalių kilusio ginčo bei atitinkantis reikalavimus, nustatytus arbitražo sprendimo formai ir turiniui. Remiantis Niujorko konvencijos I straipsnio 1 dalies nuostatomis *užsienio arbitražo sprendimu* pripažįstamas sprendimas, priimtas ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, tačiau, kokie sprendimai Lietuvos Respublikoje nėra laikytini vidaus sprendimais šiuo metu aiškaus reguliavimo nėra – „užsienio arbitražo sprendimo“ sąvoka apibrėžiama tik Seime svarstomame naujojo Komercinio arbitražo įstatymo projekte.

2. Užsienio arbitražo sprendimo pripažinimas yra procedūra, kurios rezultatas reiškia, kad užsienio arbitražo sprendimui suteikiama teisinė galia pripažinusioje valstybėje. Nepripažintas užsienio arbitražo sprendimas kitoje valstybėje nei jis buvo priimtas neturi jokios teisinės galios.

3. Galutinio ir tarpinio (procesinio) sprendimo pripažinimo problema yra susijusi su klausimu, ar Niujorko konvencija gali būti taikoma negalutiniams užsienio arbitražų sprendimams. Šiuo klausimu teisės mokslininkų nuomonės skiriasi. Problema ypač aktuali dėl užsienio arbitražų sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Lietuva, priklausydama UNCITRAL pavyzdinio įstatymo šalių grupei, naujas UNCITRAL nuostatas, susijusias su sprendimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimo, turėtų perkelti į Seime svarstomą naujo Komercinio arbitražo įstatymo redakciją.

4. Niujorko konvencijos IV straipsnyje bei Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnio 2 dalyje nurodyti dokumentai, kuriuos turi pateikti ieškovas prašydamas Lietuvos Respublikoje pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, yra privalomi. Tuo tarpu CPK 811 straipsnio 2 dalyje nurodyti dokumentai laikytini neprivalomais ieškovui, nes priešingu atveju būtų iškreipta įrodinėjimo našta pagal Niujorko konvencijos V straipsnį.

5. Lietuvos teismų praktikos analizė rodo, kad dauguma prašomų pripažinti Lietuvos Respublikoje užsienio arbitražų sprendimų yra pripažįstama, atmetant atsakovų argumentus dėl nepripažinimo – tokia teismų praktika atitinka tiek Niujorko konvencijos tikslus, tiek ir tarptautinę praktiką.

6. Bylose dėl užsienio sporto arbitražų sprendimų pripažinimo Lietuvos apeliacinio teismo praktika yra nenuosekli – priimtos dvi viena kitai prieštaraujančios nutartys: vienoje sportininkas nėra prilyginamas darbuotojui, užsienio arbitraže išspręstas ginčas laikomas arbitruotinu pagal Lietuvos teisę ir atitinkamai sporto arbitražo sprendimas pripažintas Lietuvos Respublikoje, kitoje byloje – priimtas priešingas sprendimas. Autorės nuomone, sporto ginčai, remiantis tarptautine praktika, neturėtų būti prilyginami nearbitruotiniams darbo ginčams.

7. Kai viena iš šalių yra bankrutuojanti, svarbu nustatyti, kada užsienio arbitražo sprendimas buvo priimtas – jau vienai iš šalių bankroto bylą iškėlus Lietuvos Respublikoje ar dar iki bankroto bylos iškėlimo. Pirmu atveju siekiant pripažinti užsienio arbitražo sprendimą, Lietuvos teismų praktikoje jis vertinamas, kaip neatitinkantis Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies a punkto bei Komercinio arbitražo įstatymo 40 straipsnio 2 dalies 1 punkto, t.y. bus konstatuota, kad užsienio arbitražas išsprendė ginčą, kuris pagal Komercinio arbitražo 11 straipsnio 1 dalį laikomas nearbitruotinu. Antru atveju Lietuvos teismai sutinka, kad pagrindų nepripažinti užsienio arbitražo sprendimo nėra, nes ginčas iš esmės buvo išnagrinėtas arbitraže dar iki bankroto procedūros pradžios.

8. Užsienio arbitražo sprendimu priteistos pernelyg didelės palūkanos ar netesybos Lietuvos teismų praktikoje yra laikomos viešosios tvarkos pažeidimu. Kadangi viešosios tvarkos pagrindas patenka į Niujorko konvencijos V straipsnio 2 dalies sąrašą, kurią teismas privalo tikrinti ex officio, Lietuvos teismai visais atvejais turėtų vertinti, ar užsienio arbitražo sprendimu priteistos palūkanos ar netesybos atitinka viešosios tvarkos reikalavimą ir dėl konkretaus dydžio pasisakyti atskirai kiekvienoje byloje.

9. Šiuo metu formuojasi teismų praktika, kad nustačius viešosios tvarkos pažeidimą netesybos mažinamos iki, teismo nuomone, tinkamo dydžio ir konstatuojama, kad, remiantis CPK 812 straipsnio 2 dalimi, užsienio arbitražo sprendimas pripažįstamas iš dalies. Tokia praktika, autorės nuomone, yra ydinga, nes pripažįstančios valstybės teismas neturi teisės, vadovaujantis Niujorko konvencija, arbitražo sprendimo peržiūrėti iš esmės, taigi ir spręsti dėl netesybų ar palūkanų dydžio. Pripažinęs viešosios tvarkos pažeidimą, teismas turėtų arbitražo sprendimo nepripažinti visa apimtimi dalyje dėl netesybų ar palūkanų priteisimo (CPK 812 str. 2 d.).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40 - 987.
3. Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2001, Nr. 75 – 2642.
4. Lietuvos Respublikos ir Turkijos Respublikos teisinio ir teisminio bendradarbiavimo komercinėse ir civilinėse bylose sutartis // Valstybės žinios. 1996, Nr. 18 – 464.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36 – 1340.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.
7. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 39 – 961.
8. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.
9. Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. I – 760 „Dėl 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 10 – 208.

II. Specialioji literatūra

1. Vėlyvis S., Bolzanas D. Užbaigta byla kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje sąlyga // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 2(2).
2. Kūris E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai // Jurisprudencija. 2009, Nr. 2(116).
3. Gumuliauskienė L. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas civiliniame procese: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S) / MRU.- Vilnius, 2008.
4. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T. 3.
5. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T. 2.
6. Mikelėnas V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika // Justitia. 2006, Nr. 2.
7. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2006.

8. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T. 1.
9. Vaišvila A. Teisės teorija. Antrasis leidimas. - Vilnius: Justitia, 2004.
10. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. - Vilnius: Justitia, 2003. T. 2.
11. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. - Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
12. Collier J., Lowe V. Ginčų sprendimas tarptautinėje teisėje. - Vilnius: Eugrimas, 2002.
13. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. - Vilnius: Justitia, 2001.
14. Dominas G., Mikelėnas V.. Tarptautinis komercinis arbitražas. - Vilnius: Justitia, 1995.
15. Kaminskienė N. Application of interim measures in international arbitration: the Lithuanian approach. // Jurisprudencija. 2010, Nr. 1(119).
16. Ravjani A. The Court of Arbitration of Sport: A Subtile form of international delegation // CAS Bulletin. 2010, Nr. 1.
17. Veeder V.V. Is there a Need to Revise the New York Convention? // Journal of International Dispute Settlement. 2010, No. 2.
18. Moses M.L. The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. - Niujorkas: Cambridge University Press, 2008.
19. Guide to National Rules of Procedure for Recognition and Enforcement of New York Convention Awards // ICC International Court of Arbitration. 2008, Special Supplement.
20. Bockstiegel K-H. Public Policy as a Limit to Arbitration and its Enforcement. // IBA Journal of Dispute resolution. 2008, Special Issue – The New York Convention – 50 Years.
21. Van den Berg A.J. New York Convention of 1958: Refusals of Enforcement. // ICC International Court of Arbitration Bulletin. 2007, Nr. 2.
22. Girsberger D. International Commercial Arbitration, - Vilnius: Šveicarijos, tarptautinės, Europos ir lyginamosios teisės paskaitų medžiaga, 2007.
23. Tweeddale A., Tweeddale K. Arbitration of commercial disputes. International and English Law and Practice. – Londonas: Oxford university press, 2005.
24. Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. - Londonas: Sweet & Maxwell, 2004.
25. Lew J.D.M., Mistelis L.A., Kroll S.M. Comparative International Commercial Arbitration. - Haga, Londonas, Niujorkas: Kluwer Law International, 2003.
26. Heuman L., Millqvist G., Swedish Supreme Court Refuses to Enforce an Arbitral Award Pursuant to the Public Policy Provision of the New York Convention. // Journal of International Arbitration. 2003, Nr. 20.

27. Final Report on Public Policy as a Bar to Enforcement of International Arbitral Awards // International Law Association New Delhi Conference. 2002.
28. Interim Report on Public Policy as a Bar to Enforcement of International Arbitral Awards // International Law Association London Conference. 2000.
29. Deshpande V.S. Foreign award in the 1958 New York Convention. // Journal of International Arbitration. 1992, Nr. 9.
30. Deshpande V.S. Article V.1(e) of the 1958 New York Convention. A plea for Harmonious and Purposive Interpretation. // Journal of International Arbitration. 1991, Nr. 8.
31. El-Hakim J. Should the Key Terms Award, Commercial and Binding be Defined in the New York Convention? // Journal of International Arbitration. 1989, Nr. 6.
32. Werner J. Should the New York Convention be Revised to Provide for Court Intervention in Arbitral proceedings? // Journal of International Arbitration. 1989, Nr. 6.
33. Bensaude D. L'utilité de développer une procédure arbitrale permettant d'obtenir certaines mesures provisoires ou conservatoires à côté des possibilités offertes par les juridictions ordinaires: l'exemple du Référé Pré-arbitral de la CCI // International Law FORUM du droit international. 2005, Nr. 7:3–4.
34. Vincent J., Guinchard S. Procedure civile, - Paris: Dalloz. 1996.

III. Teismų praktika

1. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje ribotos civilinės atsakomybės bendrovė „SBR-Eksport“ v. UAB „ARCIA“, Nr. 2T-265/2010.
2. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje K.M. v. uždaroji akcinė bendrovė „A.S. Žalgirio krepšinio centras“, Nr. 2T-164/2010.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Real Invest“ v. UAB „BMS Megapolis“, Nr. 3K-3-266/2010.
4. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Ukrainos Respublikos uždaroji akcinė bendrovė „Slavianskoliya“ v. AB „Narūnas“, Nr. 2T-19/2010.
5. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos privali transporto unitarinė įmonė „BelSANavto“ v. UAB „MS“, Nr. 2T-23/2010.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra v. AB „Požeminiai darbai“, WTE Wassertchnik GmbH, Nr. 3K-3-116/2010.
7. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje AS Akciju komercbanka „Baltikums“ v. UAB „Amber Golf Club“, R.M., A.M., Nr. 2T-3/2010.

8. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Real Invest“ v. UAB „BMS Megapolis“, Nr. 2T-5/2010.
9. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje privati unitarinė įmonė Solibel AO „N.F. Solid“ v. R.K. įmonė, Nr. 2T-202/2009.
10. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje privati unitarinė įmonė Solibel AO „N.F. Solid“ v. R.K. įmonė, Nr. 2-1405/2009.
11. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje Yugtransitservice LTD v. T-Rix Managment LLP, Nr. 2T-134/2009.
12. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje T.M. v. VšĮ „Lietuvos Rytas“, Nr. 2T-94/2009.
13. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje ribotos civilinės atsakomybės bendrovė „CDZ 2“ v. UAB „Agronika“, Nr. 2T-113/2009.
14. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje ribotos civilinės atsakomybės bendrovė aviakompanija „Donbassaero“ v. UAB „Inturlita“, Nr. 2T-74/2009.
15. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėdmonta“, Nr. 2T-6/2009.
16. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Ukraino bendrovė „Svevud Ukraina“ v. UAB „DDCA Kaunas“, Nr. 2T-97/2009.
17. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje gamybos kooperatyvas „AMIR-S“ v. BUAB „Ekoela“, Nr. 2T-44/2009.
18. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje RAB Aviakompanija „Donbassaero“ v. UAB „Inturlita“, Nr. 2T-181/2008.
19. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Alfa Development“ v. UAB „Vaiglus“, Nr. 2T-172/2008.
20. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje A.K. v. R.Ž. privati firma, R.Ž., Nr. 2T-130/2008.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB ir „Svenska Petroleum Exploration“ AB v. AB „Geonafta“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Nr. 3K-3-510/2008.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 3K-3-443/2008.
23. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 24 d. nutartis civilinėje byloje ribotos atsakomybės bendrovė „Primed“ v. UAB „Tiekėjų gildija“, Nr. 2T-92/2008.

24. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėdmonta“, Nr. 2T-26/2008.
25. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Baltarusijos Respublikos Gomelio elektros energetikos respublikinė unitarinė įmonė „Gomelenergo“ v. UAB „Vingojus“, Nr. 2T-78/2008.
26. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 2T-67/2008.
27. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje „TALTH“ SIA v. UAB „Vertika“, Nr. 2T-57/2008.
28. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. „Svenska Petroleum Exploration“ AB ir „Svenska Petroleum Exploration“ AB v. AB „Geonafta“, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, bylos numeris 2T-1/2008.
29. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Tered Rail & Logistics“ v. OOO „Trans Sibirskij Ekspres Servis“, Nr. 2T-11/2008.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 3K-3-161/2008.
31. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje A/S „Jelgavas dzirnavas“ v. UAB „Kėdmonta“, Nr. 2T-26/2008.
32. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje verslininkas A.K. v. UAB „Sandromas“, Nr. 2T-174/2007.
33. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Eksporto gamybos respublikinė unitarinė įmonė „Belleseksport“ v. UAB „Brosmeda“, Nr. 2T-162/2007.
34. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje SIA „Mebelu Pasaule“ v. A.L., Nr. 2T-135/2007.
35. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. balandžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Vokietijos įmonė „Hebenstreit – Rapido gesellschaft mbH“ v. UAB „Kondera“, Nr. 2T-69/2007.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 2T-67/2007.
37. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 2T-32/2007.

38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 3K-7-132/2007.
39. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Britų Virginijos salų bendrovė Westintorg Corp. v. Baltarusijos Respublikos Prezidento reikalų valdybos Valstybinė gamybos ir prekybos unitarinė įmonė „Belaja Rus“, Nr. 2T-13/2006.
40. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje AB „Geonafta“ v. Svenska Petroleum Exploration AB, Nr. 2A-130/2006.
41. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Duke Investment Limited v. Kaliningrado sritis, Kaliningrado srities regioninis vystymo fondas, Nr. 3K-7-179/2006.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Kauno energija“, Nr. 3K-7-378/2005.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 16d. nutartis civilinėje byloje AS „Pareks bank“ v. UAB „Parex lizingas“, Nr. 3K -7-552/2004.
45. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Senato 2000 m. gruodžio 21d. nutarimu aprobuota „LR teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga“ Nr. 28// Teismų praktika. 2001, Nr. 14.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje L.L. v. D.J., Nr. 3K-7-844/2000.
47. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių 7 straipsnio 4 dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995, Nr. 86 – 1949.

IV. Kiti šaltiniai

1. UNCITRAL internetiniame puslapyje pateikiamas prie Niujoko konvencijos prisijungusių valstybių skaičius // www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention_status.html.

2. Laužikas E. Užsienio arbitražo teismų sprendimų pripažinimas Lietuvoje // <http://www.rln.lt/index.php/pageid/166>.
3. Vilniaus komercinio arbitražo teismo reglamentas // <http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.ar.reglamentas>.
4. Lietuvos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980&p_query=&p_tr2=.
5. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835&p_query=&p_tr2=.
6. Lietuvos teismų asociacijos pateikiama statistika // <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>.
7. Stokholmo Prekybos rūmų Arbitražo instituto arbitražo taisyklės // <http://www.sccinstitute.com/skiljedomsregler-4.aspx>.
8. Convention of 1 February 1971 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil and Commercial Matters // http://hcch.evision.nl/index_en.php?act=conventions.text&cid=78.
9. Annan K. The birth: forty years ago // www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY.../NYCDay-e.pdf.
10. Lazic V. Arbitration and insolvency proceedings: claims of ordinary bankrupt creditors // <http://www.ejcl.org/33/abs33-2.html>.
11. UNCITRAL Arbitration Rules (as revised in 2010) // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration.html.
12. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, with amendments as adopted in 2006 // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html.
13. London Commercial International Arbitration Rules // http://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Arbitration_Rules.aspx#article14.
14. Course on dispute settlement. Module 5.7. International Commercial Arbitration: Recognition and Enforcement of Arbitral Awards: The New York Convention // <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=2102&lang=1>.
15. Code de procédure civile de France // <http://www.legifrance.gouv.fr>.
16. Kessedjian C. La reconnaissance et l'exécution des décisions judiciaires et des sentences arbitrales // http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration_online.htm.
17. Kessedjian C. Les mesures provisoires et conservatoires // http://www.uncitral.org/uncitral/en/publications/online_resources.html.

SANTRAUKA

Užsienio arbitražo sprendimų pripažinimas Lietuvoje

Pagrindinės sąvokos: arbitražas, užsienio arbitražo sprendimas, pripažinimas, Niujorko konvencija, pripažinimo tvarka, nepripažinimo pagrindai.

Užsienyje priimtam arbitražo sprendimui pripažinimas Lietuvos Respublikoje yra būtina sąlyga tam, kad būtų galima priversti pralaimėjusiąją šalį jį įvykdyti tuo atveju, jeigu kitoje valstybėje priimtas sprendimas yra nevykdomas, o turtas, iš kurio gali būti išieškoma, yra Lietuvos Respublikoje.

Pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje siekiama atskleisti *arbitražo sprendimo* ir *užsienio arbitražo sprendimo* sąvokas. Nustačius šias sąvokas, toliau analizuojama užsienio arbitražo sprendimo *pripažinimo samprata*, trumpai aptariamas jos atskyrimas nuo užsienio arbitražo sprendimo *vykdymo sąvokos*. Galiausiai aptariama specifinė teisės doktrinos diskusija, ar Niujorko konvencija gali būti taikoma tik galutiniams užsienio arbitražo sprendimams, ar ir negalutinių sprendimų rūšims, visų pirma, tarpiniams (procesiniams) sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Antroje darbo dalyje pirmiausia aptariami užsienio arbitražo sprendimų pripažinimą reglamentuojantys teisės šaltiniai ir jų teisinė galia Lietuvos Respublikoje, be abejonės, ypatingas dėmesys skiriamas 1958 metų Niujorko konvencijai dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Vėliau analizuojama šiuo metu esanti užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo procedūra Lietuvos Respublikos teismuose bei galimi tvarkos pasikeitimai, jeigu Lietuvos Respublikos Seime būtų priimtas Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas.

Paskutinėje dalyje aptariamos 2007 – 2010 metų Lietuvos apeliacinio teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys bylose dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti. Analizuojama teismų praktika, susijusi su Niujorko konvencijos V straipsnio pagrindais, kuriuos turi įrodyti atsakovas, taip pat teismų *ex officio* taikomi pagrindai, išskiriant nearbitruotinumą bankroto ir sporto ginčiuose klausimą, taip pat pernelyg dideles netesybas kaip viešosios tvarkos pažeidimą bei netesybų mažinimo pripažįstančioje valstybėje problemą.

Darbo pabaigoje pateikiamos darbe atliktos analizės išvados, nurodomos esminės pastebėtos problemos užsienio arbitražų sprendimus pripažįstant Lietuvos Respublikoje bei pateikiamas autorės požiūris į galimus šių problemų sprendimų būdus.

SUMMARY

The recognition of the foreign arbitral awards in Lithuania

Keywords: *arbitration, foreign arbitral award, recognition, New York Convention, grounds of refusal, proceedings of recognition.*

The recognition of the foreign arbitral awards in the Republic of Lithuania is the main requirement for the enforcement of the foreign arbitral award in case the respondent fails to execute the award of the arbitral tribunal in goodwill.

Firstly, the author seeks to disclose the concepts of the *arbitral award* and *foreign arbitral award*. In accordance with the before mentioned terms, the notion of *the recognition foreign arbitration award* is analyzed and distinguished from the concept of the *enforcement of the foreign arbitral awards*. Finally, the discussion of whether the New York Convention may be applied only to the final foreign arbitral awards is revealed.

In the second part of the mater thesis the law governing the recognition of foreign arbitral awards is analyzed. Special attention is given to the 1958 New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. Later analysis reflects the proceedings of the recognition of foreign arbitral awards before the courts of the Republic of Lithuania as well as possible changes, if the Lithuanian Parliament adopts the amendments of the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania.

The final section deals with the recent case law of the Court of Appeal of Lithuania and the Supreme Court of Lithuania on matters of recognition and enforcement of foreign arbitral awards.

At the end of the theses the final conclusions indicate significant problems of the recognition of the foreign arbitral awards in the Republic of Lithuania, as well as the author's approach to the possible solutions thereof.